

Исҳоқжон НИШОНОВ

**АФҒОН
ШАМОЛИ**

УЧИНЧИ КИТОБ

**ҚАЙТА ИШЛАНГАН ВА
ТЎЛДИРИЛГАН ИККИНЧИ НАШРИ**

Детектив роман

**«Наманган» нашриёти
2011 йил.**

Исҳоқжон Нишоновнинг «АФҒОН ШАМОЛИ» кўн жилдли роман-сериалининг учинчи китоби ҳам мухлисларимиз ҳукмига ҳавола этилмоқда. Жонажон юртимизнинг тинчлиги, осойишталиги йўлида хизмат қилаётган Ватан ўғлонларининг айрим галамис, фитиачи кимсаларга қарши олиб борган мардона кураши асарга бош мавзу қилиб олинган.

Роман-сериалнинг қайта ишланган ва тўлдирилган тўртинчи китоби шу кунларда нашрга тайёрланмоқда.

И. Нишонов

«Афғон шамоли», учинчи китоб

«Наманган» нашриёти – 2011. – 224 б.

863-2397,5-1451527
864 - 7 (14,0) - (06) 2011

ISBN -978-9943-371-63-7

© «Наманган» нашриёти – 2011 йил.

*Ўзбекистон Республикаси
мустақиллигининг 20 йилли-
гига бағишланади.*

АФФОНИСТОН

Эшикдан унча йироқ бўлмаган тош устида ичкарига кириш учун Одиловнинг инорасини кутиб ўтирардим. Соқчиларнинг қиёфасидан бу ерда кўнгилсиз воқеа бўлмаганлигини билиш қийин эмасди. Улар менга аҳамият беришмади. Сипиққан кўзларини ерга қадаб, йиртилиб кетган этикларининг учи билан майда тошларни тениб, айланиб юришарди. Юрагимдаги ҳаяжон ҳали-ҳануз босилмасди. Ва ниҳоят тўдабошининг овози қулоғимга чалинди.

- Зори Бозорга бориб келишининг учун қанча мулдат ксрак?

- Икки-уч кунда бориб келамиз, хўжайин, - деди Умар.

- Ҳозир у ерда Дўстум билан Маъсуд Шоҳнинг одамлари ўз хукмронликларини ўрнатинган. Қўлга тушиб қолишларинг мумкин, қолаверса, сенинг беғоналигининг ҳамма билади.

- Хўжайин, муҳими хазина жойида турганми-йўқми, қасрга яширилганлигини аниқлаб келишимиз лозим.

- Фикринг тўғри. Ярамас Насъмат муғомбир эди. Хазинани бошқа жойга беркитиб қўйган бўлиши ҳам

мумкин. Ҳозир маблаг мсига ҳаводай зарур. Ўзинг кўриб турибсан, лагерда озиқ-овқат, кийим-кечак стинимаянди. Йигитларим оч қолиши, совуқда ша-моллаб, касалликка чалиниши мумкин.

- Унда бизга рухсат бсринг. Ҳеч бўлмаса Зори Бозордаги қабристонни кўриб келайлик?!

- Яхши, аммо эҳтиёткорлик билан иш тутинглар. Сен ишга аралашма, анави аравакашга қўйиб бср. Одамлардан шу йили ўлганларнинг қабрини аниқла-син. Ўзларингча қазиб юрманглар. Аниқласаларинг, ўзим ишончли одам жўнатаман, бирга бориб қазий-сизлар.

- Яхши фикр айтдингиз.

- Аравакашни чақир!

Умар ичкаридан чиқди. Мени хўжайиннинг хона-сига бошлаб кирди.

Кўрбоши менга бир дақиқа тикилиб турди-да:

- Умар билан Зори Бозорга борасан! - деди. - Кечки пайт йўлга тушасизлар! Аравангни Шокирга тошшир!

Мен унинг сўзларига жимгина кулоқ тутар эканман, хаёлимда қиллоқдаги қабристон жонланди. Қалбим-да ҳамон янаб кслаётган Лайло, унинг кекса ота-онаси гавдаланди. Бўйнимга осиб олган қаламбир-мунчоқни бсихтиёр ушладим. Қабрга яширилган хазина ҳақида менга Лайло сўзлаб берганди. Ҳатто қайси қабр ичидалигини ҳам биламан. Адашмаслик учун тепасига сопол синиқларини ташлаб қўйганман, топишимга ишонаман. Бироқ у ерга бориш шартми-кил?!

Биз лагердан чиққаннимизда қуёш ботиб, атрофга қоронғулик чўкканди. Бундай пайтда қир-адирларда

юриш хатарли. Эргашбойни қўллаб юрган толибонлар бизни ҳимоя қилишига ишониб бўлмади. Одамлар кундуз кунлари бир-бирлари билан аноқ-чаноқ бўлиб суҳбатлашиб, чақчақлашиб ўтиришса-да, қош қорайгандан сўнг душманга айланишади. Вақт кеч бўлиб қолгани учун уларнинг тузоғига тушиб қолишимиз ҳеч гап эмасди. Бизнинг кимлигимизни билишса тирик қўймасликларини Умар ҳам яхши тушунарди. Биз икки кунни Валийларнинг хонадонидида ўтказишга қарор қилдик. Қирлик оша қишлоқ томон борар эканмиз, марказдан берилган топшириқ ёдимга тушди. Бу ердаги ишлардан, қолаверса, собиқ иттифоқ республикаларида нинҳона ҳаракат қилаётган Эргашбойнинг гуманитарлари ҳақида Умардан сўраб-суриштиришнинг фурсати келганди. Мақсадимни яшириб ўтиришнинг ҳожати йўқ эди.

- Эшитишимча, Олма-отада Эргашбойнинг ишончли одамлари бор экан? Сенда бу ҳақда бирор маълумот борми?

- Тўдабошининг ишончли одами Маҳмуд ўша ерда яшайди. У ердаги гуруҳни ўша бошқаради. Вазифаси Эргашбой учун одам топиш. Алдов ва қўрқитиш йўллари билан Олма-отага келтирилган ёшлар аввалига уч-тўрт кун у ерда турли вазифаларни бажариб юришади. Сўнгра уларга қалбаки паспортлар топширилади. Шу кундан бошлаб улар ўзларининг дарбадарлик кунларини бошлашади. Гуруҳга кириб олган йигитларнинг ортга қайтишга, бўйин товлашга ҳақлари йўқ, - деди Умар паст овозда. - Ўзинг кўриб турибсан, қочмоқчи бўлганларнинг ҳаммасини отиб ташлашяпти. Бу ердан юборилган пулларни Маҳмуд

Эрганбойнинг юртдаги одамларига тарқатади. Улар истаганча қўнғилхушлик қилиб, сўнгра белгиланган жойларга жўпаб кетишади. Албатта, бирваракайига барча йигитларни алдаб бўлмайди. Улар орасида жангариларнинг мақсадини тушуниб етган, эртага ўзларини нималар кутаётганигини билганлар ҳам бўлади. Улар Маҳмуднинг таклифини очиқчасига рад этишади. Бундай пайтларда Маҳмуд уларни алоҳида гуруҳларга ажратинга буйруқ беради. Машинага ҳаммаларини ўтказишади. Тогда эса ўна машина афдарилиб ёки портлаб кетади.

- Қолганлари-чи? - шошиб сўрадим ундан.

- Алданган йигитлар турли мамлакатларда жойланган махсус лагерларда ўқ отар тўппончадан тортиб зенит қурилмаларигача бўлган ҳар хил қурол-яроғларни ишлатишга, қўл жангига, портлатиш сирларига, айғоқчилик ишларига ўргатилади. Ҳозирги пайтда Чеченистонда ўн нафардан зиёд ёш йигитлар Эрганбойнинг тошпиригини бажаришмоқда. Унинг қўлидаги маълумотга кўра, Тожикистон, Чеченистон ва Афғонистондаги жангарилар лагерларида жами икки юз нафардан зиёд ёшлар бор.

- Уларнинг рўйхатини қўлга киритиш мумкинми?

- Мумкин, - деди бир дақиқа ўйлашиб Умар. - Лекин ҳозир бунинг иложи йўқ. Сабаби Эрганбой тузган рўйхат ўта ишончли ва ҳеч ким билмайдиган жойга яшириб қўйилган.

- Балки сен уларнинг айримларининг исм-фамилиясини, яшаш жойларини, бундан ташқари, Чеченистон ва Олма-ота шаҳрига кимлар бориб-қелишини, жангариларни пул билан таъминлаб турувчи шахсларни биларсан?

- Биладан-у, аммо уларнинг кўпчилигини унутиб юборганман. Лагерга қайтганимиздан кейин ишончли одамларимдан бу ҳақда старли маълумотлар олиб бераман. Сенга муҳим бир гап айтишим мумкин. Яқинда Башир Эргашбойни ўз олдига чақириб муҳим масала юзасидан келишиб олишибди.

- Қандай масала экан?

- Эргашбойнинг ҳомийлари тешанинг соини ўзидан чиқаришмоқчи.

- Тушунмадим?

- Улар тўдабоши орқали Россияга катта миқдорда героин жўнатишмоқчи. Даромад эвазига бизларни озиқ-овқат, кийим-кечак, қурол-аслаҳа билан таъминлашмоқчи.

- «Дори»ни қайси мамлакат орқали олиб ўтишмоқчи?

- Эргашбой Термизни танлаганди, бироқ Гофур бу таклифини рад этди. Назаримда яқин кунлар ичида у Бишкекка жўнаса керак.

- Жангариларни тайёрлаш дастури нималардан иборат?

Умар бу саволимни бир муддат жавобсиз қолдирди. Бир вақтлар хотирасига ўрнашиб, эндиликда унутилиб бораётган воқеаларни эслашга уринаётганлиги кўзларидан сезилиб турарди. Биз лагердан анча узоқлашиб кетгандик. Ой нурида улкан тоғлар ён бағридаги чўзилиб кетган қишлоқ уйлари, милтираб турган чироқ шуълалари кўзимизга ташланиб турарди. Атроф-теварак худди даҳшатли воқеани кутаётгандек сирли сукунат қўйнига чўмганди.

- Асосан қирғин воситалари, заҳарловчи моддалар, бактериологик қуроолар, ёқилғи аралашмаларидаги фойдаланиб кўпоровчилик, террорчилик ҳаракатларини ўтказини дастур қоидаларига киради. Бундан ташқари, террорчиларга сохта ҳужжат тайёрлаш, қўлга тулган вақтда ўзини қандай тутиши каби кўникмалар берилади. Лагерьда бўлган ҳар бир йигит машина ҳайдашни ўргатишга мажбур. Сабаби портлаткич моддалар сақланган автомашиналарни кўприкларнинг устида, турар жой биноларининг олдида қолдириб кетини усуллари ҳам ўргатилади.

- Жапгарилар Ҳаттобнинг лагерьида қанча муддат бўлишади?

- Узоғи билан икки ой. Улар ўзлари учун старли сабоқни олишгач юртларига қайтишади. Олма-отада эса уларнинг ўрнини босувчи иккинчи гуруҳ тайёр туради. Ҳаттобнинг таълимини олган йигитлар ўз шаҳар ва қишлоқларига қайтишгач, Одиловнинг тонширигини кутишади.

- Ҳаттобнинг лагерьида «тарбия» олган йигитларни танийсанми?

- Уларни хўжайишининг ўзи ҳам танимайди. Ҳар икки томоннинг ўртасидаги тоншириқларни бир-бирларига стказиб турувчи алоқачилар бор. Одилов ана шу алоқачилар ёрдамида ўз ишини бажаради.

- Алоқачилар кимлар? Улардан бирортасининг исмини биларсан?

- Улар ўз исми шарифлари билан эмас, лақаби билан чақирилади. Ошкор бўлган алоқачи ўша кунисқ ўртадан олиб таниланади.

- Террорчилар ичида адашганини англаган ва юртига қайтмоқчи бўлганлар ҳам бордир?

- Жуда кўп!
- Унда нега қайтишмайди?
- Қандай қилиб қайтишсинг?!

Агарда кимда-ким бу йўлдан қайтмоқчи эканини ошкор этса, уни ўша куни қатл этилади. Шу боис жангарилар орасида ошкора қайтиш истагидагиларни топиб бўлмайди.

- Уларнинг мақсади нима?
- Мақсадини ўзинг яхши биласан.
- Яқин ўртадаги режалари?..
- Янги йилдан бошлаб ҳокимликлар, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари биоларига бир вақтнинг ўзида 50 дона «гул» жойланттириш. Бу режа бир неча йил аввал Банбир ва унинг бошлиқлари томонидан ишлаб чиқилган бўлсада, шу кунга қадар амалга оширилмаган.

- «Гул»ни қачон ва қасрга жойланттириш тўғрисида бирор гап борми ёки бу операциядан воз кечинганми?

- Одамларни тайёргарликдан ўтказинган, улар ҳозир ҳам шу ерда юришибди.

- Уларни танийсанми?
- Бир-иккитасини танийман.
- Ҳаммасининг рўйхатини олиш мумкинми?
- Ўн олтинчи палаткадагилар ўз-ўзини портлатишга тайёр кишилар. Хориждан келган йўриқчилар уларни жиҳотга тайёрлашмоқда.

Ўн олтинчи палаткани кўз олдимга келтирдим. Улар ҳеч кимга кўшилишмасди, кун бўйи чодирдан чиқмай тоат-ибодат қилишарди.

- Ахир, улар диндор одамлар-ку?! Исломда мусул-

мон мусулмонга қўл кўтариши, қон тўкиши гуноҳ азим ҳисобланади. Шу нарсаи била туриб, нега белларига жиҳод камарини боғлаб, бесуноҳ одамларнинг қонини тўкишмоқчи?

- Хорижликлар уларни дин йўли билан қўрқитишган, жиҳодга кирган одам жаннати, деб мияларига қуйиб қўйишган. Бечоралар худди сеҳрланган одамга ўхшаб, йўриқчиларнинг гапидан бошқа гапни эшитишни истанмайди. Ташқарига чиқиб одамларга қўшилишларига ҳам рухсат берилмайди. Тарбияни шу қадар кучли олишганки, ҳатто ака-укалари, она-сипиллари, ота-оналари келинса ҳам уларни танишмайди.

- Бу ахир мапқуртлик-ку!

- Сен нима деб ўйловдинг?! Мусулмончилик уларнинг тилида. Диллари мол-дунё ишқида ёнади. Улар оғир шароитга кўниқолмай, очликка чиқолмай жонларини катта нул, озиқ-овқатга сотишган. Эргашбойнинг ҳомийларидан бўйишларигача қарз. Қайси томонга қаранса фақат ўлимни кўришади.

- Демак, улар портлатишни кўзлаган жойлари ҳокимият ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари дегин?

- Худди шундай.

- Бу ҳақда аниқ режа борми?

- Бор, у Эргашбойнинг қўлида!

- Ўша маълумотни Эргашбой қасрда сақлайди?

- Буни ўзинг аниқлайсан! Мен билганларимни, гуноҳкор қулоқларим билан эшитганимни айтдим холос!

- Ўша маълумотлар менга сув билан ҳаводек зарур!

Умар бир неча дақиқа жим қолди. Кўзларидан, босаётган қадамидан саволимга жавоб излаётганини сездим.

- Лагсрда Ривожиддин исмли йигит бор. Лақаби «жаноб». Эргашбойнинг мирзаси... Сени қизиқтиратган маълумотлар ўшанинг қўлида бўлиши мумкин.

Эргашбойнинг яқин одамларини кўз олдимга келтирдим. Афсуски «жаноб»ни эслай олмадим.

- Ҳеч эслай олмаяпман! - дедим Умарга.

- Борганингда кўрсатиб қўяман.

- Жаноб нимага қизиқади?

Умар кулди.

- Қизларга, интим воқсаларни эшитишни ёқтиради.

Иккимиз бир муддат жим кетдик, лагер олисда қолганди. Умарни яна гапга солдим.

- Эргашбойнинг раҳнамолари кимлар, улар қасрда яшайди?

- Улар Туркияда. Истамбул шаҳри, Тсҳрон кўчасида яшовчи Мэхмет Чсгчи исмли шахс. Молдий рағбатни ўшандан ва Амирий исмли раҳнамосидан олиб туради. Хорижда яшаётган, террорчи ва босқинчилар унинг уйида бўладиган йигилишларга тақриф этилади. Бу ерда ҳокимиятни қўлга олиш режалари ишлаб чиқилади. Одилов бир ойдан кейин Туркияга, ўз раҳнамоси Мэхмет Чсгчи хонадонида бўладиган йигинга жўнаб кетмоқчи.

- У ерда қандай масалалар кўрилади?

- Буни ҳеч ким билмайди.

- Бошлиқнинг бир ўзи кетадими?

- Ёнида ишончли одами билан!

- Ким?

- Аниқ айтолмайман.

Биз қишлоққа кириб келгандик. Ҳозиргина Умардан эшитган гаплар тинчимни ўғирлаганди. Чеченистонда кўпурувчилик ишларидан сабоқ олиб қайтаётган террорчилар, Одиловнинг Истамбулга жўнаши, Мохмет Чегчининг идорасида ўтказиладиган йиғилиш ҳақида зудлик билан марказни огоҳлаштиришим керак эди.

Одилов томонидан бизга ажратилган икки кунни Валийникида ўтказишга қарор қилдим. Бопқа борадиган қўналгамиз йўқ эди. Туш ярмида уйга стиб келдик, уй эгаси ухлаб қолган бўлса керак, деб ўйлагандим. Эшикни икки бор тақиллатганимда Валийнинг «ким», деган овози эшитилди. Уни чўчитмаслик учун исмишни айтдим. Валий бемаҳал келганимдан танишилди. Ичкарига кирдик. Ташқари совуқ бўлса-да, сўрига жой қилишини илтимос қилдим. У эътирозимга қарамай қумгонга чой қўйиб, олдимизга дастурхон ёзди. Бир пиёладан чой ичганимиздан сўнг тапамиздаги чарчоқ ёзилди. Кўзларимиздан уйқу қочиб дадиллашдик. Хаёлимдан Умарнинг гаплари кетмасди. Олма-ота шаҳрида «Тадбиркор» шикоби остида ҳаракат қилаётган ва террорчи гуруҳларнинг базасига айланиб қолган Маҳмуднинг гуруҳи фаолиятига якун ясаш мен жўнатишим лозим бўлган маълумотга боғлиқ эди. Агар Олма-отадаги гуруҳ фаолияти ошкор этилса, Чеченистон, Афғонистон, қолаверса ҳамдўстлик мамлакатларидаги Одилов одамларининг фаолиятига нуқта қўйилган бўларди. Умарни Валийнинг хонадонига қолдириб, ўзим булоққа жўнадим. Алоқа

воситаси ўша ерга яширилганлиги боис маълумотларни шу жойдан жўнатардим. Тонг ёришмай булоққа стиб келдим. Умардан олган хабарларни Зокирга айтдим. Оёқларим толиқиб, узилиб тушгудек оғриётган бўлишига қарамай ортимга қайтдим. Йўлда Гофурни эсладим. Бир ойдан бери лагерда кўришмай қолганди. Қасрга ва нима мақсадда кетганлигини ҳеч ким билмасди. Умардан бу ҳақда сўраганимда Гофурни разведка ва кўнорувчилик ишлари бўйича бошлиқ бўлиб тайинланганидан бошқа ҳеч қандай маълумотга эга эмаслигини айтди.

Биз икки кун Валийнинг хонадонида меҳмон бўлдик. Бу вақт орасида ташқарига чиқмадик. Қайтиб борганимиздан сўнг Одиловга нима дейиш кераклиги ҳақида жиддий ўйладик. Гапимиз бир жойдан чиқиши лозим эди. Ким билсин, балки синаб кўриш мақсадида Одилов биз билан алоҳида-алоҳида суҳбатлашар. У ўта айёр ва маккор одам. Ҳар қандай хавфнинг олдини олиш учун одам руҳан тайёр туриши керак. Менинг хаёлимдан кечаётган ўйлар Умарнинг ҳам кўнглидан ўтаётганлиги сезилиб турарди.

- Хўжайин бизга ишонармикин? - сўради Умар йўлга чиқиш олдидан.

- Сен унга Зори Ёзорга кечаси стиб бордик, Бўрон меи танишиникида қолдириб, қабристонга ўзи кетди дейсан. Шундай иш тутсак балки яхши бўлар.

- Хўжайин маккор одам. Сен унинг фёслини билмайсан.

- Ишонтиришга ҳаракат қиласан. Бизнинг бундан бошқа иложимиз йўқ. Агар иккимиз хазина кўмилган

қабрни кўрдик, дссак ишонмаслиги, қайта-қайта тергов қилиши мумкин.

Валий билан хайрланганимизда вақт кеч бўлиб қолганди. Тинимсиз йўл босганимизда ҳам лагерга тун ярмида кириб борамиз. Жўнаш олдидан Зебо билан хайрланмоқчи бўлдим. У эшик ортида турарди. Негадир қизнинг чсҳраси кўзимга қайғули кўринди.

- Кетянсизми? - унинг кўзларида мунчоқ-мунчоқ ёш айланди. Кўнглим бузилди.

- Икки кундан сўнг қайтаман, - дсдим бўғзимга қадалган аламни ютиб.

- Балки икки кундан сўнг мен бу ҳовлида бўлмасман... - маъюс оҳангда шивирлади Зебо. Қиз бу гапни шунчаки араз учун айтган бўлса керак, деб ўйлагандим.

- Мендан хафамисан Зебо, - унинг кўнглини кўтариш учун бисотимдан бошқа сўз излаб тополмадим. У бошини эгди-ю, индамади.

Қиз билан хайрлашиб ташқарига чиқдим. Қўсн ботиб, сскин-аста қоронғулик чодирини ташлаётган найт эди. Кўчаларда одамларнинг оёғи тинган. Уйларнинг мўрисида кўкка тутун ўрмаларди. Лагерга элгувчи адир ёнбағридаги сўқмоқдан юрдик. Ҳали узоқ йўл босмасимиздан оқ қулогимизга ўқ овозлари, одамларнинг бақир-чақирлари эшитилди. Бу жойлар Абдурашид Дўстумнинг қўл остидаги ҳудуд ҳисобланади. Бостириб киришга уришаётган толибонлар вақти-вақти билан ўқ узиб, одамларнинг тичини бузиб, қий-чув кўтариб туришарди.

Мен ҳаёллар уммонига гарқ бўлиб, ёнимда келаётган Умарни унутиб қўяёзгандим. У ҳам ўзича нима ҳақидадир ўйларди.

- Умар, - дедим бироздан сўнг. - Балки сени Ўзбекистонга жўнатиб юборишга тўғри келар. Назаримда, иккимиздан биримиз бу ерни зулмик билан тарк этишимиз керакка ўхшайди. Одилов иккимиздан биримизни ўйиндан чиқаришга ҳаракат қилади. Аниқроғи мени. Сабаби шу ерликман. Сен эса ҳеч қасққа қочиб кетолмайсан.

- Менинг кетгим йўқ, - жавоб қилди Умар. - Хўжайин билан ҳисоб-китобли ишим бор.

- Нега ундай деясан, ўйингни соғинамадингми?

- Соғиндим, қапи энди қанотим бўлса, учиб кетсам. Аммо, мен кетсам сен қийналиб қоласан!

Умар бирдан тўхтади ва менга юзланди.

- Бир гапни айтиш ҳаёлимдан кўтарилибди, - деди кўзларимга тикилиб. - Бундан бир ой бурун Эрганбой ўзининг ишончли одамлари орқали ҳампахри Боқижон исмли танишига мактуб орқали зулмик билан стимхонадан қиз олишни буюрганди.

- Нимага стимхонадан қиз олишни керак? - ҳеч нарсага тушунмай сўрадим.

- Бу ерга келиб турадиган хорижлик йўриқчилар унга ёш болаларни камикадзе қилиб тарбиялаш тўғрисида гапирганини эшитиб қолганман. Ўз одамларинга айтиб қўйсанг, Боқижонни назорат қилишса ёмон бўлмасди.

Биз лагерга туш ярмида кириб келдик. Пистирмада соқчилар кутиб олишди. Улар худди кинолардагидек автоматларини кўксимизга тирашди.

- Кимсанлар?

Умар соқчиларни тапиди.

- Олим, бу бизмиз! Хўжайиннинг тоңшириғи билан Мозори Шарифга боргандик, қайтиб келянимиз! - деди.

Пойлоқчилар бизни ичкарига қўйишди. Жангарилар уйқуда эди. Кўпчилики йўтал тутганди. Кейинги пайтда бу ерда ўлкасини совуққа олдирганлар сони кун сайин ортиб борарди. Ётоққа кириб, жойимизга чўзилдик. Умарни-ку билмадим, аммо мен бошим ёстиққа тегиши биланоқ ухлаб қолдим. Эрталаб одаттагидек гала-говурдан уйғондим.

Хўжайин келганимизни эшитиб, хузурига чақиртирди. Иккимизни алоҳида-алоҳида қабул қилди. Ҳаммаси мен ўйлагандек бўлди. Умарни биринчи бўлиб сўроқ қилишди. Улар нима ҳақда суҳбатлашганлиги менга қоронғи эди. Эшик олдида бир соатдан кўнроқ туриб қолдим. Умарни гапдан чалғимаслигини жуда-жуда хоҳлардим. Ниҳоят, эшик очилди. Терлаб-пишиб кетган Умар ташқарига чиқди. Юзининг ярмидан озроқ қисми қизариб, бўзариб кетганди. Соқчи мени ичкарига бошлади. Умар билан гаплашганига имконият бўлмади. Ичкарида мен кутмаган, бироқ кўпдан кўришни ихтиёр қилиб юрган одамим - Гофурни учратдим. Муқаллас қасамёдига хиёнат қилган, кимларнингдир сариқ чақасига сотилиб, порахўрлиги билан ишдан олинган бу йигит ёғоч курсига муккасида тушиб, қўлларини хон тахта устига қўйганча қизарган кўзларини мендан узмасди. Нигоҳларидан «ичингдагини барибир биламан, мен

дан гап яширма», деган маънони ўқиш мумкин эди. Назаримда, ўзининг бу қарашлари билан юрагимга қандайдир ваҳима ёки қўрқув солишга уринарди. Одилов туйпук олдида тик турар, қўлларини кўксига босганча нима ҳақладир ўй сурарди.

- Ҳамма ганни бизга Умар айтиб берди, - деди ниҳоят Гофур. - Сен бизга тўгрисини гапир. Қабристон қаерда жойлашганини, хазина қайси қабрга қўйилганини мана бу қоғозга чизиб кўрсат!

Бу мен учун синов бўлса, Гофур учун ҳақиқатни англаш эди. Қоғозга қабристонни чизиб бериш мумкин, аммо хазина қайси қабрдалигини айтиш ҳаётимни хавф остига қўйиш билан теплигини тушунардим.

Мен Зори Бозор қишлоғидаги қабристонни чиздим.

- Қайси қабр эканлигини аниқ чизиб беролмайман, аммо бориб кўрсатишим мумкин, - дедим.

- Нега? - ҳайрон бўлиб сўради Гофур.

- Қабристонга ярим тунда боргандик, эгаси йўқ қабрни аниқлаб, тепасига белги қўйгандим. Атрофдаги қабрларга аҳамият бермадим.

- Қабр тепасига қандай белги қўйгансан?

- Майда тош бўлақларини, - ҳозиржавоблик билан дедим. Кўзларимдан нигоҳини узмай турган Гофурнинг рўнарасида ўйланиб қолиш мумкин эмасди. Айтаётган ҳар бир гапим тирик қолишимни ҳал қиларди.

- Майда тош бўлақлари ҳар бир қабр тепасида бор...

- Мен тошлардан шартли белги ҳосил қилганман.

Бу сўзим билан хатога йўл қўйганимни англадим деган

- Қандай белги қўйгансан?

- Олтимин беш рақамни.

Гофур бирдан жим қолди. Сўнг ўрпидан туриб Одиловга юзланди.

- Оказьается, он прав, - деди рус тилида.

- Что тогда будем делать?

- Надо убрать одного из них.

- Именно...

- Вот этого подлеца.

- Не надо спешить. Полождём, сначала проверим.

- Если мы будем ждать, он убежит от нас. Он сам заберёт сокровище или может открыть наш секрет талибанам.

- Если уберём этого подлеца, кто нам покажет клад.

- Как хочешь, так и делай. Мой совет: немедленно убрать.

Одилов ўйга толди. Мен бу сўзларни тунунмагандек турган бўлсам-да, оёқ-қўлимни совуқ тер босганди. Балки соқолим ўсиб, юзимнинг ярмини яшириб турмаганда қисфам юрагимдаги қўрқувни ошкор қилиб қўйган бўлармиди. Лскин ўзимни қўлга олишга ҳаракат қилдим. Бундай даҳшатли хабарни эшитса-да, ўзини қўлга ола билиш машаққати фақат менинг соҳамда инлаган кишиларгагина маълум.

- В Зари Базаре одно кладбище. Его не трудно найти. Всё таки Умар хорошо знает. Может его знакомые тоже знают. Мы будем платить хозяину много денег, может он сам будет помогать нам...

- У меня есть другая идея. На следующей неделе мы с Бураном поедем в Зари Базар. Он покажет нам где

находится сокровище. Мы откроем эту могилу, возьмем богатство. А Бурана похороним на этом же месте. Ну, как моя идея?

- Отличная идея, хозяин, - Гофурнинг юзларида кулгу ёйилди. - Нет разговора!

- Ну ладно. Пусти сго. Пусть пока погуляет.

Гофур менга юзланди. У олдимга келди. Қўлларини елкамга ташлади.

- Сен бизга садоқат билан хизмат қилдинг. Хўжайин билан маслаҳатлашиб бир ҳафта сени ишдан озод қилдик. Маза қилиб дамнингни ол. Кўпнинг хоҳлаган ишни қилишинг мумкин. Ҳеч ким сенга ҳалақит бермайди.

Унинг бу ганидан ўзимни мамнун бўлгандек кўрсатдим. Ўшанда юз-кўзларим ичимдан кечаётган ўйларимни ошкор қилиб қўймадимикин, деб кўрққандим. Ахир бир пайтлар, мана шу заминда Гофурга қон бермаганмидим. Ўшанда у менинг кўзларимга қаҳр билан эмас, меҳр билан боқмаганмиди? Мен уни ўша йиллардан бери унутмагандим. Илк бор шу ерда учраганимизда, мана шу кўзларидан уни танигандим. Наҳотки мени унутган?! Қалбим йигласа-да, чеҳрамни совуқ ва сохта табассум билан пиқобладим. Буни Гофур сезмади. Мен дадил қадам ташлаб ташқарига чиқдим. Ўнкамни тўлдириб пафас олдим. Оёқ-кўлларимдаги қалтироқ ҳали босилмаганди. Зулмик билан бу ердан қочайми ёки таваккал қилиб яшайверайми, деган савол бошимда айланарди. «Дук-дук» ураётган юрагим марказдан берилган тоннириқни бажармасдан бир қадам ортга чекилишига ҳаққим йўқлигини эслатиб турарди.

Ю Р Т Д А

Шу ўринда муҳтарам ўқувчиларимизга Шарифнинг молхопасига портловчи моддаларни қўйиб, туман марказида машинадан тушиб, қаёққа боришини билмай қолган жангариларнинг кейинги ишлари ҳақида ҳикоя қилсак...

Милиция сержанти Фазлиддин Тўрабоев тунги гурӯҳда ўз навбатчилигини тинчгина ўтказди. Раҳбарият бутундан уни таътилга чиқишига рухсат берганди. Сержант таътил кунларида никоҳ тўйини ўтказишни режалаштириб қўйганди. Бўлажак қайлиги Нигора олийгоҳни битириб қайтганди. Сержант шериклари билан хайрлашиб, ўзининг эски «Москвич»ида уйига отланди. Соё кўпригидан ўтиб, чорраҳадан бурилганда икки нотаниш одам қўл кўтариб қолди. Сержант машинани тўхтатди. Улар югуриб келдилар-да, бирдан ҳайдовчининг елкасидаги погонини кўриб, тўхтаб қолишди.

- Йўл бўлсип, акалар, - Фазлиддин уларни тоғдан тушган чўпонлар деб ўйлади.

- Бизни район марказига ташлаб қўймайсизми, жангарилардан бири оғзига келган гапни ўйламасдан айтиб юборди.

- Ўзи район марказида турибсизлар-ку, акалар, - кулди сержант.

Жангарилар қовун тушириб қўйганларини тушундилар.

Фазлиддин нотаниш одамларнинг бирдан жимиб қолганлиги ва талмовсираб, теваракка аланглаб боқишларида шубҳаланди. Куни-кеча бўлиб ўтган йи-

гинда бўлим бошлиги шу атрофда террорчи гуруҳ аъзолари бўлиши мумкинлиги, нотаниш ва шубҳали кимсаларнинг ҳужжатларини текшириб кўришни буюрганди. Фазлиддин пастга тушди. Кўрқиб кетган жангарилар орқалари билан тисарилиб қоча бошладилар

- Қасққа, тўхтанглар! - уларнинг ортидан қўлини силтаб қичқирди сержант. Бу кимсалар ҳақиқатдан ҳам шубҳали кишилар экаплигини тушуниб, уларни қувиб кетди. Фазлиддин чаққон эди. Бир зумда қочоқларга стиб олди. Қўлларини чўзиб, улардан бирининг елкасидан тутди. Жангари йиқилди. Иккинчиси эса ҳамон олдинга талпинарди. Сержант йиқилган йигитнинг бўйнидан ушлади. Бу орада олислаб кетган йигит шеригининг қўлга тушганини кўриб тўхтади. Улар тирик ҳолда қўлга тушиши мумкин эмасди. Тайёргарликдан ўтишаётган пайтларда имкон қадар қўлга тушган шеригини қутқариб қочини, чораси топилмаганда отиб ўлдириш тайинланган, ҳатто қасам-ёд ҳам қилдирилганди. Қочаётган кимса ортига қайтди. Йўл-йўлакай қўйнидан тўппончани олди. Йиқилган жангари ҳамон ўрнидан туринига, тепасидан босиб турган милиционернинг қўлидан чиқишга ҳаракат қиларди.

- Қўйиб юбор! - овозининг борича бақириб, тўппончанинг учини милиционернинг орқа курагига тиради жангари. Фазлиддин қўлга тушган жангарини қўйиб юборишни истамади. Уни тобора маҳкамроқ кучоқлаб, бошини орқага қайирди. Хаёлида қандай қилиб бўлса-да, иккинчи жангарини қуролсизлантириш фикри турарди. Кутилмаганда сержант бўйнидан

кучоқлаб олган жангарини қуроли ичригига рўпара қилди. Шу аснода тўншончанинг қарсиллаган овози жаранглади. Ўқ ичригининг кўксига текканини кўрган жангари бир оз талмовсираб қолди. Сержант фурсатдан фойдаланиб унга таппилди. Бироқ унинг узатган қўллари жангарининг қуролига стиб бормади. Чаққонлик билан ортга тисарилган жангари тўншончадан иккинчи ўқни узинга улгурганди. Елкасидан яраланган Фазлидин ерга йиқилди. Қуроли кимса орқа-олдига қарамай қочди. Йиқилаётган сержант ерда ётган жангарининг шимига қистирилган тўншончани кўриб қолди. Шоша-ниша уни қўлига олди-да, қочаётган жангарини пишонга олди. Кетма-кет узилган ўқлардан бири мўлжалга тегди. У оёғи ердан узилиб, йиқилди.

Ўқ сержантнинг елкасини тешиб ўтганди. Иссиқ қон кўйлагини қизил ранга бўяди. У ётган жойида кўзларини осмонга қалади. Бирин-кетин сўниб бораётган юлдузларга тикилди.

- Пигора тўйимиз бўлмайдиганга ўхшайди-да - зўрға гапирди Фазлидин. - Кечир...

А Ф Ғ О Н И С Т О Н

Эргашбойнинг одамлари Ўзбекистон ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимлари томонидан қўлга олина бошланди. Махфий маълумотларнинг ошкор бўлаётганлиги, қолаверса, унга ишонч билдириб айтилган муҳим сирлар фони этилганлиги хорижий мамлакат махфий хизмат идоралари раҳбарларини

ташвишга солиб қўйди. Афғонистоннинг шимолида кўпурувчилик ишларига тайёргарликдан ўтиб, Ўзбекистонга жўнатилганларнинг кўни қўлга тушганлиги бунга сабаб бўлганди. Ўзбекистонлик чекистлар Эргашбой бир нечта хорижий давлатлардаги ҳамтовоқлари томонидан мухтазам қўллаб-қувватлаб келинаётганлиги ҳамда унинг бир неча юз одамлари Куддус ва Пешавордаги махсус ҳарбий лагерларда тайёргарликдан ўтиб, сўнгра Ўзбекистонга жўнатилаётганлигини ҳам аниқлаган эдилар. Эргашбойнинг айгоқчилари кимлар, қандай тошшириқларни бажариш учун юртга жўнатилаётганлиги чекистларга ойдайд равшан бўлиб қолганди. Хориждагиларининг тинчи бузилганди. «Ал-Ҳаққоний» мадрасасининг қандай мақсадда иш юритаётганлигини, у ердаги одамлар қандай «илм» ўрганишаётганлигини сир сақлашнинг ҳожати қолмаганди. Қўлга тушган террорчилар ўзларининг сир-синоатларини тергов жараёнида сўзлаб беришганди. Хорижлик ҳомийларнинг бу ишларда қўли борлигини, моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб келишаётганлигини яшириб ўтиришмади. «Энди нима қилиш керак, қандай қилиб ишлаб чиқилган тизимни амалга ошириш мумкин? Беш-ўнга одамнинг қўлга тушганидан кўрқиб ҳаммасидан юз ўгириш керакми?».

Хориж махфий хизмат маҳкамасининг Ўрта Осиё мамлакатлари, хусусан Эргашбой билан ишлаш гуруҳининг ходими Башир билан учрашув чоғида шу саволларни ўртага ташлади.

- Эргашнинг одамлари бизни шарманда қилди, - деди вакил Башир жапобларига синчков пигоҳ тапилаб. - Шу пайтгача «Ал Ҳаққоний» мадрасасининг сир-синоатларини ҳатто МРБ ҳам, КГБ ҳам билмасди. Ўзбеклар эса бизни фон қилишди. Бундан ташқари, уруш даврида асир тушиб, мадрасада махсус тайёргарликдан ўтиб, бизга хизмат қилаётган одамларимизнинг рўйхати уларнинг қўлида. Маълумотларга қараганда Эргаш жўнатган одам ўша ерда қотиллик содир этган. Муҳаммадқодирнинг суратларини прокуратурага топшириб юйиб бўлган. Ҳамкорлик қилаётган шерикларимиз энди бизга шубҳали қарайдиган бўлишди. Одамларимизни Ўрта Осиё республикаларидан чақириб олишдан бошқа чорамиз қолмади. Энди бошқа йўл тугмоғимиз лозим. Шундай қилиш керакки, ўзларининг қонини ўзлари тўкишсин. Биз жангарилар билан ҳукумат тарафдорларини гиж-гижлаш учун суяк тапилаб қўйсақ кифоя.

- Яхши таклиф, - деди анчадан бери сукут сақлаб ўтирган Башир. - Бу борада менинг ҳам ўйлаб қўйган режаларим бор. У сизнинг идораиғизни қониқтиради. Одилов билан ҳисоб-китоб қиладиган ишим бор. Агар таклифимизга кўпмайдиган бўлса, бугунги эртага қўймай уни мамлакатдан ҳайдаб чиқараман. Дастлабки сафар мени лақиллатганда аламимни ичимга ютгандим. Икки ойдан бери йиғитларини озиқ-овқатдан сиқиб қўйганман. Қин келянти. Совуқ кунлар бошлади. Одамларига кийим-кечак керак. Бугун бўлмаса эртага олдимга ялиниб келиши бор.

Башир бу гапларни ҳамкасбини юпатиши ва ўзини унинг идорасига содиқ эканлигини билдириш мақса-

дида айтди. Ходим унинг сўзларига ишонди ва зулмлик билан бояги фикрига зид жавоб қайтарди.

- Унга қаттиқ гапирманг, кўрқиб кетиши мумкин. Ўзи қочиб кетса, йигитлари ҳам пароканда бўлади. Аксинча, сиз ҳеч нарсадан бсхабар одамдек ўзингизни унга яқин олаверинг. «Душманининг сиртида эмас, ичида бўл», деган нақл бор. Биз унинг қўли билан Афғонистондаги душманларимиздан қасос олмоғимиз лозим. Шундай йўл тутайликки, душманларимизни улар йўқ қилсин!

Баширнинг хаёлида Абдурашид Дўстум, ашадий душманига айланган ва мунтазам гашини келтириб юрган Маъсуд Шоҳ гавдаланди. Улар бор экан, Баширнинг ороми йўқ. Ҳар икки кўмондонни йўқ қилиш учун қанчадан-қанча айғоқчи қўйди. Қанчалаб маблағ сарф қилди, бироқ бирортаси на Дўстумнинг, на Маъсуд Шоҳнинг ишончини қозониб, одамларининг ичига киролгани йўқ. Балки бу ишни Одилонинг одамлари ҳал қилар.

- Эргашнинг одамларини Дўстум ва Маъсуд Шоҳнинг аскарлари ичига киритиш керак!

Башир суҳбатдошининг мақсадини тушуниди.

- Бу топшириқни удалай олармикин?! - айёрона савол ташлади.

- Нима қилганда ҳам Дўстумнинг аскарлари асосан ўзбеклар. Унга ҳам, Маъсудга ҳам юртингизда яшаётганларнинг аҳволи маълум. Жўнатилган одам тўдабошидан зулм кўрган, азоб чекиб қийналган киши қиёфасига кириб борса, албатта уни қабул қилишди.

Башир ўйланиб қолди. Таклиф жиддий эди.

- Эргашбойнинг одамларидан бирини Дўстум аскарларини ичига киритса бўлади, ammo Маъсуд Шоҳ уни қабул қилмайди!

Ходим ўйланиб, фикрини айтди.

- Маъсуд Шоҳнинг олдига борадиган одамни ўзим топаман! Уни менга қўйиб бсринг!

Ўша куни асли қурувчи-муҳандис бўлган, кейинчалик разведка ва қўпурувчилик бўйича стакчи мугахассисига айланган Башир узоқ вақт хорижлик ҳамкасби билан суҳбатланиб ўтирди. Улар Одиловнинг йигитларидан ўз манфаатлари йўлида фойдаланишнинг янги режаларини ишлаб чиқишди. Кетини олдидан меҳмон яна бир масалани ўртага таппади.

- Эргашнинг печта йигити бор?

- Икки юзта!

- Уларнинг ичида ўз одамларингиз борми?

- Ҳозирча йўқ!

- Бу сизнинг хатоингиз Башир жаноблари! Эргашни бу юртга ўтганига бир печта йил бўлсаю, сиз унинг сирларидан воқиф бўлиш мақсадида одамнингизни киритмасангиз.

- Биз ишонгандик!

- Ўз Ватанига хиёнат қилган одамга ишонманг!

- Талабингиз инобатга олинади.

Меҳмон ўрнидан турди. Башир эртаси куни учрашув натижалари ҳақида ўз бошлигига ахборот берди. Мулла Умар хорижликнинг таклифини қўллаб-қувватлади. Одиловнинг айғоқчиларидан бирини Дўстумнинг аскарлари ичига киритишга қарор қилишди.

САМАНГАН

Мулла Умарнинг ёрдамчиларидан бири Эргашбой билан учрашиш мақсадида Саманганга стиб келди. Бир муддат лагерлаги аҳвол ҳақида гурунглашипти. Эргашбой унинг бежиз келмаганини биларди.

-Маъсуд Шоҳ ва Абдурашид Дўстум сизнинг ҳам ашаддий душманингиз. Улар бор экан, сиз ҳам бу ерда хотиржам яшай олмайсиз. Биздаги маълумотларга қараганда, Дўстум аскарларимизнинг қаршилигига учраб Мозори Шариф томон чекинмоқда. Узоғи билан икки ҳафта ичида бу ерларга стиб келади. Зуллик билан йўлини тўсмасангиз, сизни Ўзбекистон ҳукуматига тутиб бериши мумкин. Мулла Умар жаноблари сизни ҳимояларига олганлар. Одамларимиз хавфсизлигингизни таъминлаб, тинчингизни кўзлаб, унинг аскарлари билан жон олиб, жон бериб, кечаю-кундуз жанг қилмоқда. Бирор чора ўйлаб топмасак у одамларингизни битга қўймай қириб ташлайди. Ҳозирда ноқ эҳтиёт чорасини кўрмоғимиз, душманларимиздан ўч олишга киришмоғимиз лозим. Қўмондонни йўқ қилсак, одамлари пароканда бўлиб, бизнинг сафимизга қўшилади. Шундагина биз кўзланган маррамизни ишғол қиламиз. Билиб қўйинг, Дўстум ҳам, Маъсуд ҳам ўта маккор одамлар. Улар ҳеч кимга ишонинмайди. Бу борада бизга сизнинг қўмагингиз керак!

- Бош устига. Қандай таклиф киритасиз?

- Олдиндан бир режа ишлаб чиққанмиз. Сиз ўзингизни ўта ишончли кишиларингиздан бир-иккитасини ажратасиз. Улар ўзбек ва афғон тилини яхши

билишлари, имкон бўлса рус тилидаги сўзларни мутлақо ишлатмаслиги шарт. Улар сиздан зулм кўрган кишилар қисфасида Дўстумнинг аскарлари сафига кириб олинади. Бир ойча ишончини қозонишади. Сўнгра бизнинг тонширигимиз билан Дўстумни ўртдан олиб ташланади. Агар қўмондонни мағлуб қилсак, мулла Умар жапоблари сиздан кўп миннатдор бўладилар. Аввал ваъда қилинган Нангаҳор бўйларидаги жаннатмакон гўшалар ихтиёрингизга тонширилади.

- Бош устига жапоб! Мен ўзимни эмас, йигитларимнинг тинччини ўйлайман! Сизнинг дунманингиз, менинг дунмамим! Ичган қасамимга содиқман!

Ёрдамчи мийиғида кулиб ўрнидан турди. Кечки пайт лагерга Башир келди.

- Вадим Вольфович билан ким алоқага чиқади?

- Руслан исмли йигит. Уфада яшайди. У Гофур орқали жўнатган «дори»ларимизни ўрис дўстимизга етказди.

- Одамларингиз ишончлими?

- Шундай, улар бизга вафодор.

- Демак, биз берадиган «дори»лар ўз эгаларининг кўлига стиб боришига ишонасиз?

- Ташвишланишингизга ўрин йўқ, Башир ога!

- Улар юкни қасрда қабул қилиб олади?

- Қирғизистон билан Ўзбекистон чегарасидаги «Аждар гор»да.

- Ўша оламингизга мен ҳам ишонсам бўладими? - қармоқ ташланганда давом этди Башир.

- Қамбарга ҳам, Ҳикматга ҳам худди менга ишонгандай ишоншингизни илтимос қилардим, Башир ога!

- Унда совгамизни кутинг!

Башир ўрнидан турди. Хайрланиш олдидан бир гапни айтди.

- Гофурни ўртадан олиб ташланг. Одамларим унинг қўли қинғирлигини, сизга хиёнат қилаётганлигини аниқлашди.

- Бугуноқ бошини узиб ташлайман!

- Шошилманг! Вақти келиб унинг боши билан ўнлаб душманларингизнинг калласини узамиз!

- Тушундим, ога!

- Дарвоқе, яқинда кенгашнинг навбатдаги йиғини ўтказилади.

- Қасрда?

- Жойи номаълум, бу ҳақда ксйин хабар қиламан.

* * *

Эргашбой лагерга қайтганда қаршисидан эгнидаги кўйлаги йиртилиб, сочлари тўзғиб, чўяндек қорайган юзлари тирналиб кетган Червонхоним чиқди. Афтодаҳол турган хоним лабларини тишлаб, ич-ичидан отилиб чиқаётган ўкирикни базўр босиб:

- Келдингизми? - деди.

Тўдабоши хонимнинг ҳолатини кўриб бсихтиёр тўхтади. Қайтадан афт-ангорига кўз ташлади.

- Сизга нима бўлди? - юраги қандайдир ёмон ҳолни ҳис этгандек сўради. Хоним учун бир калима сўз кифоя эди. Кўллари билан юзини чапгаллаб йиғлаб юборди. Йиғи аламли эди. Юрагида нимадир булоқ мисоли қайнаб тошарди. Эргашбой атрофга аланглаб боқди.

Соқчилардан нарироқда ўн чоғли жангарилар бошларини куйи солиб туришарди. Улар бўлиб ўтган воқеани хонимнинг ўзи сўзлаб беришини кутишаётганди.

- Пега йиғлайсиз? - сўради тўдабоши аёлнинг силкиниб турган елкасига қўл ташлаб. - Ким сизни ранжитди?

Хоним ўзини босолмади. Баттар ўкириб юборди. Эрганбой атрофини ўраб олган одамларга боқди. Чўғдек ёниб турган нигоҳи Мирюнусда тўхтади.

- Чўғир хафа қилди! - деди наст овозда Мирюнус. - У бадбахт кестишингиз биланоқ ҳеч кимга билдирмай хонангизга кириб оранинг номусига тегибди.

Тўдабоши турган жойда ток ургандек сапчиб тушди.

- Қани итти боласи?!

Жимжитлик чўккан лагер кучоғида бошлиқнинг овози хулди момақалдироқдек янгради. Мирюнус бир қадам олга босиб деди:

- Унинг жазосини бердик. Йигитлар ўлакка қилиб калтаклашди. Ҳозир анави жар ичида ётибди!

- Ўлдими?!

- Чалажон!

- Тириклай тошларнинг остига бостириллар!

Одилов бошқа сўз айтмади. Хонимни бошлаб кулбаси томон бурилди. Бир гала жангарилар қийқириниб тошшириқни бажариш учун жар томон чонқиллаб кетишди.

Чўғир ҳали тирик, тенки ва муштларнинг зарбидан бир муддат эс-хушини йўқотганди. Елкаси қаттиқ жисмга текканда оғриққа чидаёлмай инграб юборди. Кўзини очганда нигоҳи осмон бағрида сузиб юрган

кӯёшга тушди. Қулоқларига секин-аста теналик сари тирмашиб бораётган сафдошларининг бақир-чақирлари чалинди. Сўнг бу овозлар умуман эшитилмай қолди. Чўтир кӯёш нури тушиб турган кўзларини юмди. Қанча ётди, билмайди. Яна қулоқларига узоқ-узоқлардан жангариларнинг бақир-чақирлари эшитилди. Кўзларини зўрга очди. Очдию, шу томон чонқиллаб, бақириб кслаётган жангариларни кўрди. Юраги натиллаб кетди. Энди жони шу ерларда узилишини, жисми тошлар орасида қолиб кетишини, гўшти қарғаю қузғунларга ем бўлишига ақли етганди. Биринчи бўлиб стиб келган жангари эгнидаги шимини тортқилаб еча бошлади. Чўтир шимини бир ой аввал Олма-отадан сотиб олганди. Анча нишиқ матодан тикилган, қишда совуқ ўтказмасди. Иккинчи бўлиб стиб келган жангари оёғидаги туфлисига ёнинди. Улар жон ҳолатда Чўтирнинг қўл ва оёқларини синдиргудек қайириб, эгнидагиларни ўзга шериклари стиб келмасдан тезроқ счиб олмоққа ошиқарди. Қўл ва оёқлари қийноқлар азобидан қанчалик огримасин, у овоз чиқариб бақирингга ўзида куч тополмади. Унсиз инграрди, бироқ жангарилар унинг оху лодига аҳамият беришмасди. Бояги икки жангари шериклари стиб келгунча унинг бор-будини счиб олишга жон-жаҳдлари билан ҳаракат қилишарди. Шундай ҳам бўлди. Чўтир чалқанчасига, ялангоч ҳолда ётарди.

- Қаранглар, унинг зақари йўқ! - овозининг борича қичқариб юборди бир жангари. Шунда ҳамманинг кўзи Чўтирнинг чотидаги ярага тушди.

- Балки хоним кесиб таплагандир! - кимдир ҳазиломуз гап отди. Кимдир қаҳ-қаҳ отиб кулди.

- Бу эски яра! - деди бошқаси. Шунда кимдир энкайиб, ердан қуриб, қовжираб қолган чўпни олиб ярага теккизди.

- Яра эски, - деди у ҳам ҳомуш оҳангда.

Одилов хонимни эргаштириб кулбасига кириб, тахта каравот устида ёйилиб, бир томони ерга тушиб кетган тўшакни кўрди. Оёғи остида сув сақланадиган сопол кўза сиғиб ётарди. Эргашбой ҳақиқатан ҳам Чўтир хонимни қаттиқ қийнаганлигига ишонч ҳосил қилди. Бу ҳаракатларини ўзига нисбатан ҳақорат, деб қабул қилди. Унга қаттиқ ишонганди. Қайсидир томонларини ёқтириб ҳам қолганди. Бўрибойнинг ўрнини босишига ишонганди. Қайтиб келганидан бери ёмон ишламади. Тиниб-тинчимаслигини билган Одилов вақти келиб ўзига ёрдамчи қилиб олишни ҳам юрагининг бир четига тутиб қўйганди.

Аmmo ишонган одамнинг кутилмаганда қўйнида ётган аёлга нисбатан хиёнат қилиши, нонини еб тузлигига тупуриши тўдабоши учун кечириб бўлмас гуноҳ эди. Чўтирни бу қалар наст кетишини, ношукурлик қилишини ҳазм қилолмасди. Ишонган одами шундай қилса, ўзгалардан нимани кутиш мумкин? Бугун шундай қилибдими, эргага ўрнини эгаллаш учун жонига суиқасд қилишга ҳам тайёр. Йўқ, уни тириклай тош остига бостириш керак эмас, гулхан ёқиб куйдириш керак! Бошлиқнинг назарида Чўтир ҳар қандай жазога лойиқ эди.

Тўдабоши Червон хонимнинг қийналганига ишонч ҳосил қилди-да, ачиниш ила нигоҳларини унга қаратди.

- Бу юзсиз ичингиздаги илон экан, - деди хоним ўртага чўккан сукунатни бузиб. - Аввал мени авради, ўзим билан Туркияга олиб кстаман, ўша ерда маза қилиб яшаймиз, деди. Эрганнинг куни битди, одамлари ҳукумат томонига ўтиб кетди. Ташқарида юрган саёқли кишиларию хўжа кўрсинга қўллаб турган ҳомийларининг қўлидан нима келарди, деб айтди.

- Юрагим адо бўлди! Кимга ишонишни, кимга суянишни билмай қолдим. Назаримда, салгина гафлат босса, кимдир жонимни суғуриб оладигандек, бу ерда юрган одамларим ҳукуматга тутиб берадигандек туюлади. Бот-бот юрагим санчийди, кўзимга олам тор кўринади. Бу дунёга сиғмай қолдимми ёки дунё мени ўз бағрига сиғдирмай қўйдими, бу Яратганга маълум.

- Бу ишларингизни ташланг, бошимизни олиб худонинг қарғини тескан дўзахдан кетайлик, тинчроқ мамлакатга бориб бсхавотир яшайлик.

Одилов «оҳ» урди. Юрагини нимадир пичоқ мисоли тилди.

- Ярамни янгиламанг, хоним. Амал деб, ўзгаларнинг ёлгон ваъдаларига учиб, Ватандан кетдим. Туғилиб, вояга етган юртга сиғмаган одам ўзга юртга сиғармиди? Қайта борсам изимдан кўрқув ва ҳадик эрганади. Болалигим ўтган, ота-онамнинг, боболаримнинг хоки ётган юртнинг тупроғини ҳиллаб ўлсам, бу дунёдан армонсиз кетардим. Жудолик инсон бошига қандай мусибатлар солишини энди тушунадим. Кимлардир мени беҳисоб бойликларни, шоҳона қасрларни ваъда қилди. Қани улар? Нега ёнимда эмас? Мапа, ўзингиз кўрган юртда худди дўзах ичида юргандай ўз ёғимга ўзим қовурилиб яшайман. Мен кўғирчоққа айланиб

қолган одамман, хоним. Одам сийратида бўлсам-да, аслида қўғирчоқман. Юртга қайтай десам отишади. Оқибатини ўйламай гуноҳсиз одамларнинг қонини тўқдим, уйига ўт қўйдим, боласини чавақлаб ташладим. Муҳими она-Ватанга қарши қурол кўтардим, халқни бир-бирига гиж-гижладим, душман қилиб қўйдим. Ноиложки, энди мени қўғирчоққа айлантдириб олган кимсаларнинг топширигини бажаришга, ўз юртимга, ўз туғишганларимга қарши тиф кўтаришга мажбурман! Ортга қайтиш - ўлим!

- Эгилган бошни қилич кесмас, дўмбоғим. Бош эгиб борсангиз, ҳукумат бир қошиқ қонингиздан кечар!

- Ҳукумат кечар, одамлар ҳам кечирар, аммо виждон-чи?

Одилов бўйинини эгиб хонимга қаради. Аёл унинг кўзларига тик боқишдан ийманиб, кўзларини яширалиган жой тополмай довдираб қолди. Бу қарашлардан хоним, «Ўзингчи, ўзинг нега бу ерларда қутурган итдай дайдиб юрибсан, ҳукумат бир қошиқ қонингдан кечишини билсанг, нега ортингга қайтиб бормайсан?», деган маънони уқиб олганди.

Эшик тақиллади, Одилов ғам-ташвиш юкидан эгилган бошини кўтарди. Кўзларини эшик томонга қадди.

- Кир! - деди бўғиқ овозда.

Остонада Мирюнус пайдо бўлди. У негадир хонимга қараб қўйди.

- Хўжайин, қулоғингизга айтадиган муҳим гап бор...
- деди келгувчи иккиланиб.

- Лйт!

- Андак нозик гап-да, хўжайин...

Тўдабоши ташқарига чиқди. Ортидан Мирюнус эргашди. Хонимнинг юрагига гулгула тушди. Ўрнидан турди-да, оёқ учиди эшик олдига борди. Аммо қулогига ташқаридаги овоз эшитилмади. Кейин туйнук олдига ўтди. Кўрқувдан катта бўлиб кетган кўзларини ташқарига тикди. Одилов жар томон кетиб борарди. Аёлнинг хаёлига «Чўтир ўлиб қолдимикин?», деган ўй келди. Вужудини совуқ тер босди. Оёқлари қалтиради. Лаблари тинимсиз пичирлаб, «вой худойим-ей, ишқилиб шарманда қилмагин», дерди.

Эргашбой наста тушди. Чўтирни ўраб олган йигитлар бошлиққа йўл бўшатишди. Тош устида яланғоч ҳолда, кўзларини кўкка қадаб ётган Чўтир ҳамон пичирлаб, ўзича нималарнидир дерди. Қалтак ва тепкилар зарбидан шилиниб кетган бадани кўкариб, сизиб чиққан қонлар қорайиб, қотиб қолганди. Одилов Чўтирнинг тепасига келди. Аввал таниб бўлмас даражага келган юз-кўзига тикилди. Нигоҳи нозик жойига тушдию, ўзини бу ерга нима мақсадда чақиритганини тушушди.

- Буни ким қилди?! - сўради Мирюнусга юзланиб.

- Ўзи шу аҳволда экан хўжайин, - жавоб қилди Мирюнус елкасини қисиб. - Олатининг кесиб ташланганига бир ой бўлган-ов.

- Зудлик билан докторни чақир! Чўтир ўладиган бўлса терингни шилиб оламан.

Одилов атрофда қўл қовуштириб турган йигитларга буюрди.

- Бу гап ўзгаларнинг қулогига етиб борса, бирортанг чангалимдан соғ чиқмайсан! Кўрган-билганингни шу ерга кўмасан!

У яна бир бор Чўтирнинг қонга беланиб кетган юзига боқди.

Шунда у кўзларини очди. Одиловга юзланди.

- Сув...

Йигитлардан бири Чўтирнинг қақшаб, кўкариб ва ёрилиб кетган лабига сув идишни тутди. У бир-икки хўплам ичди.

- Хўжайин... хўжайин, менинг айбим йўқ, - зўрға тилга кирди Чўтир.

Эргашбой унинг бошини кўтариб, гавдасини бағрига босди.

- Бу кимнинг иши, ишим?

Чўтир гапиролмади.

Титраб-қақшаган Одилов кулбасига қайтди. Кўнгли зимистон эди. Нафрат-у газаб ичига сигмасди. Қўллари мушт бўлиб тугилганди. Ичкарига кириши биланоқ Червоп хоним;

- Тинчликми? - дед сўради.

Одилов кескин ортига ўгирилди. Унинг кўзлари чўт мисоли ялтирарди. Бу кўзларда акс этиб турган газабни хоним ўзига қаратилганлигини тушунди.

- Буниси сиздан сўрамоқчиман, қанжиқ! - Бутун газабини икки калима шу сўзга жо қилиб бақирди у. Хопимнинг юзлари қизарди.

- Нега бундай қарайсиз?

- Гуноҳингни яширганинг билан мана бу маккор кўзларинг фош қилиб турибди! - Тўдабоши икки бармогини хонимнинг кўзлари томон чўзди. Аёл орқага тисарилди. Оёғи нимагадир илиниб, қоқилди.

- Мен тухмат қилмадим. Ўзи ёпишди. Дод солдим. Одамларингиз гувоҳ!

- Ёлгон! - Бақириб юборди Эргашбой. - У сенга тегмаган, теголмасди ҳам!!

- Қасам ичайми?!

- Қасам?! Нима деб ичасан ўша қасамни?! Сен қасамни кўн ичгансан, қасамхўр! Ўша қасамлар энди сени урди. Сен исқирт тузимни ичиб, тузлигимга тупурдинг! Ишончли одамларимни ўлдирмоқчи бўлдинг! - Тўдабоши илон чаққандек турган жойида депсаниб ўшқирарди. - Сен бу ерга бежиз келмагансан. Кимдир юборган. Сирларимни олмоқчисан. Ишончли одамларимни бир-бирига душман қилмоқчи бўлгансан. Мақсадинг бу ердагиларни гуруҳга ажратиб, бир-бирига қарши қўйиш бўлган. Ким сенга бундай ишларни ўргатган, айт, қанжиқ?!

Одилов қалтироқ қўлларини хонимнинг бўғзи томон чўзиб кела бошлади. Йўқ, унинг узатган қўллари стиб бормади. Эшик очилиб Мирюнус кўринди.

- Дўхтир Чўтирнинг аҳволи оғир эмас, деди хўжайин!

- Бу қанжиқни йигитларнинг ичига ташла, билганларини қилишсин!

Хоним уввос солиб йиғлади. Одиловнинг пойига тиз чўкди.

- Худо хайрингизни берсин, бундай қила кўрманг. Ундан кўра бошимни кесиб ташланг!

- Бошингни кесадиган қилич ҳаром бўлади!

Мирюнус кенг гавдали, келбатли йигит эди. Ерга узала тушиб ётган хонимни даст кўтардию, ташқарига олиб чиқиб кетди. Хонимни улоқда голиб чиққан чавандоздек йигитларнинг олдига ташлади.

- Билганларингни қилинглар!
Йигитлар ув тортиб юборинди.

Кимдир аёлнинг оёғига, кимдир белига, кимдир кўкрагига чапг солди. Бақувват панжалар унинг позик баданига наншахалдек санчиларди. Тўрт йигит типирчилаб ётган хонимни даст кўтаришди ва жар томон олиб кетинди.

ОЛМА-ОТА

Тошкентдан юборилган ходимнинг вазифаси қандай қилиб бўлса-да, Маҳмуднинг гуруҳи ичига кириш, унинг олдига келаётган кишиларнинг шахсини, қайси мамлакат фуқароси эканлигини, қандай тошшириқ олишини аниқлашдан иборат эди. Кейинги пайтда вазият мураккаблашганди. Афғонистондан юборилган маълумотларга асосан кўйлаб жангарилар қўлга олинган бўлса-да, гуруҳ бошлиқлари ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларидан қочиб у ёки бу шаҳарда юришарди. Одилов билан алоқада бўлган қўшни мамлакатлардаги террорчи гуруҳ аъзоларининг шахсини аниқлаш, уларни қўлга олиш талбири бошланганди.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ўз одамларини уларнинг ичига киритишни лозим топди. Разведка бошқармаси Курбон Ҳамидовни Олма-отага жўнатди. Бироқ разведкачи қанчалик ҳаракат қилмасин, гуруҳ сафига киролмади. Маҳмуд бу ернинг одамларига ишонмасди ва уларни ўзига яқин йўлатмасди.

Катта миқдордаги бойлик эвазига тирик қолган

Чўтир кутилмаганда Одиловнинг чақируви билан Афғонистонга кетганди. Маҳмуд хотиржам эди. Чўтир уни сотишига ишонмасди. Агар сотгудек бўлса, Маҳмуд бошлиққа «хонимнинг номусига тескаплиги учун жазоладим», деса «гуноҳимни кечар», деб ўйлаганди. Шундан кўнгли тўқ эди. Чўтир қачондир Маҳмуд билан юзма-юз келиши ва албатта, ундан қасос олиши мумкинлигини ҳам унутмасди. Уни Афғонистонга жўнатганидан сўнг у ердаги одамларига ундан кўз-қулоқ бўлиб туришни, ўзи билан боғлиқ бирор оғиз ноҳўя гап-сўз тарқалгудек бўлса, ўша заҳотиёқ Чўтир-ни йўқотишни буюрганди. Кутилмаганда Маҳмуд ўз йигитларидан ноҳуш хабар олди-ю, таҳликага тушиб қолди. Бу ҳақда ўйлаб, бош қотириб ўтиришининг мавриди эмасди. Зудлик билан пулларини йиғиштирди. Қарзларини ундирди. Уйда қолган буюмларини ҳам арзон-гаровга сотиб юборди. Уч йилдан бери савдо-сотик билан шуғулланиб, катта маблағ тўплаганди. Бундан ташқари, Одилов томонидан ва Чеченистондаги жангариларни рағбатлантириш мақсадида юборилган катта миқдордаги маблағларни ўзлаштириб келганди.

Маҳмуднинг гуруҳига қўшилолмаган чекист унинг уйдан олис бўлмаган ҳовлини ижарага олди. Уйнинг деразалари кўча томонга қарагани учун бу ердан Маҳмуд яшаётган хонадонни кузатиш, кимлар келиб-кетаётганлигини аниқлаш мумкин эди. Чекист келганидан бери деярли ўз бошлиқларига маълум қиладиган бирорта муҳим маълумот тўплаёлмади. Фақат ҳар

куни объектнинг ўз хонадонида яшаётгани, унинг олдидаги эътиборни тортадиган киши келмаётганини маълум қилиб турарди, холос.

Ўша куни чекист Маҳмудни учратолмади. Дезреза олдидаги йўлакдан кунига икки-уч бор ўтиб турадиган йигит бирор маротаба ўтмади. Тушдан сўнг чекистнинг юрагига нубҳа тушди. Зуллик билан эски кийимларини кийиб, иккита шақирни қўлига олиб Маҳмуд яшаётган хонадонга кирди. У кулора уй эгасининг ҳайвонлари учун ортиб қолган озиқ-овқат ва пўчоқларни йигинштириш баҳонасида хонадонга кириб турарди. Бир-икки чақирди. Товуш бўлмагач, чекист Маҳмуднинг қочиб кетганлигини билди. Бироқ қасрга, қачон кетган? Қурбон Ҳомидов уни тушда кетган, деган ҳаёлга борди. Зуллик билан ортига қайтиб, телефон орқали бошлиқларига бу ҳақда маълумот жўнагди. Бошқарма бошлиғи унинг изига тушишни, қасрга кетганлигини аниқлаш вазифасини топширди. «Маҳмуд қўшни давлатларга ўтиб кетолмаган. Фақат узоққа кетган бўлиши мумкин», деган қарорга келди. Қурбон Ҳомидов халқаро аэропортга жўнади. Эрта-лабдан оқ бу ерда одамлар гавжум эди. Тўполонда Маҳмудни топиш қийин эди. Шундай бўлишига қарамай чекист йўлакларни, самолётга чиқиш бўлимларини кўздан кечирди. Меҳнати натижа бермагач бошлиқларига қўнғироқ қилиб, воқса билан уларни таништирди.

- Зуллик билан етиб келинг, - дейишди раҳбарлар. Чекист кечки рейс билан Тошкентга парвоз қилди. Разведка бўлими шу куни Маҳмуднинг Қоҳирага учиб кетганлиги тўғрисидаги маълумотни олди.

Ю Р Т Д А

Фотхуллохоннинг кўрсатмасига асосан водийнинг яна бир туманида уюшган жиноий гуруҳни қўлга олиш операцияси олиб бориларди. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг ходимлари шаҳардан унча олис бўлмаган маҳалладаги кўримсизгина бинони ўраб олишганди. Жангарилар дераза ва эшик тирқишидан автомат ва бошқа ўқ отар қуролларининг учини чиқариб, остонани босиб ўтган милиция ходимини ўққа тутишга шай туришарди. Овоз кучайтиргич орқали бир неча бор уларга мурожаат қилинган бўлса-да, жангарилар таслим бўлишни хоҳланмасди. Бу ерда ўқ отиш хатарли эди. Одамлар зич яшарди. Тор ҳовлилар бир-бирига туташиб кетганлиги боис отилган ўқ атрофдагиларга хавф туғдириши мумкин эди. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг ходимлари шунинг ҳисобини олишганди. Шаҳар ички ишлар бўлимининг бошлиғи милиция майори Толибжон Каримов жангариларга қуролларни ташлаш тўғрисида ўзининг сўнгги талабини қўйди. Улар талабни рад этишди. Милициянинг ихтиёрига ўзларини топширмасликларини айтишди. «Биз қасам ичганмиз! Муқаддас қасамимизни бузиб, сснларга таслим бўлмаймиз. Мақсадимиз йўлида ўлиш бизга шараф!» деб бақиринди. Милиция ходимлари ҳовлига тушишди. Девордан ўтишлари биланоқ жангарилар уларни ўққа тутди. Милиционерлар орқаларига қайтишга мажбур бўлишди. Толибжон Каримовнинг боши қотди. Кутилмаганда хаёлига уйнинг томига чиқиб, мўридан уч-тўртта кўздан ёш оқизувчи

граната ташлаш фикри келди. Тўрт ходим томга чиқишди. Шифернинг тарақлашидан жангарилар огоҳ бўлишди. Қўлларидаги автомат ва милтиқларнинг учини тепага қаратиб ўқ узишди. Бир зумда том устидаги шиферлар илма тешик бўлиб кетди. Жангариларнинг диққат-эътибори томга қаратилганда ташқаридаги ходимлар учун ичкарига кириш имконияти тугилганди. Яна ўн чоғлик милиционерлар ҳовлига тушишди. Улар ерга бағрини бериб уй томонга силжишди. Ичкарида печта жангари борлиги Каримовга маълум эмасди. Майор кўпи билан икки жангари бўлса керак, деб хаёл қилганди. Милтиқлардан отилган ўқлардан уларнинг сони бешта эканлигини аниқлади. Жангарилардан бири ерга бағрини бериб, ўзлари томон келаётган милиционерларни кўриб қолди. Автомат тилга кирди. Икки милиционер ҳалок бўлди. Улардан бири ярим метр баландиқка кўтарилиб, икки қулоч нарига учиб кетди. Иккинчиси эса ерга қанишганча қимирламай қотиб қолди. Қарши томонда турган милиционерлар ҳам автоматларни ишга солишди. Отилган ўқлар дсворларни илматешик қилиб ташлади. Жангарилар сафида эндигига олтинчи синфни битирган Зафар исмли ёшгина йигитча бўлиб, у шу хонадон эгасининг ёлғиз фарзанди эди. Жангарилар болакайнинг қўлига ҳам тўппонча тутқазишганди. «Рўпарангдан чиққан мелисани отаверасан», деб уқтиришганди. Зафар бағрини ерга бериб ётган милиционерларга қарата ўқ узарди. У нишонга олишни билмасди. Ўқ мўлжалга тегмаётгани

билан қизиқмасди. У бир неча бор қўлидаги қуролни улоқтириб, уйнинг бурчагига яшириниб ҳам олди. Бир гал отаси, иккинчи гал шериклари боланинг оёғига тешиб, қўлига тўшпонча тутқазиб қўйишди. Тенки зарбалари, оғриқлар, ҳақоратлар уни оёққа туришга, қўлига қурол олишга мажбур қилганди. У ўзини ҳимоя қилишни ҳаслига ҳам келтирмасди. Отасининг қистови билан ойнаклари синган деразадан бошини чиқариб олганди.

- Бошингни баланд кўтар! Қўрқма, менгилар болаларни отолмайди! - бақариб, ўзларича Зафарга кўрсатма берарди гоҳ отаси, гоҳ шериклари.

- Мен отмайман! - йиглаб дерди Зафар.

- Сен отмасанг мен сени отаман! - ўшқирди кўзи қонга тўлган ота ўз нушти камаридан яралган фарзандига.

- Отангни айтганини қил! - қўшилди деворга орқасини тираб олган жангарилардан бири. - Отанингганини қайтарган фарзанд дўзах ўтида ёнади! Шайтоннинг гапига кирма! От, мўлжалга олиб от! Ўлсанг жаннатга тушасан!

Бола кўзларини юмиб ўқ отар экан, овозини баланд кўтариб лод соларди. Нима сабабдан одамлар бири-бирини отишас்தганини, ўлдиришас்தганини билмасди. Толибжон Каримов унга қарата ўқ узмасликни бир неча бор ходимларига тайинлади. Болакай деразадан бошини чиқариб милиционерлар ўқ отишини тўхтатиб қўйди. Бироқ жангарилар болани турган жойидан силжитмасликка, қўлидаги қуролни ташламасликка,

мелисаларга қарата ўқ отишга мажбур қилишди. Ундан қалқон ўрнида фойдаланишарди. Жангарилардан бири болани даст кўтариб, дераза устига чиқариб қўйди. Ўзлари унинг напасида ҳовлига кириб келган ходимларни ўққа тутишди. Гуруҳ ходимлари нима қилишни билмай қолишди. Милиционерлар биринкетин побуд бўлишарди. Буларнинг ҳаммаси Зафарнинг кўз ўнгида кинодагидек намоён бўларди. Унинг қичқирган овози дилларни вайрон қиларди. Ниҳоят, бола деразадан сакраб настга тушди. Қўлидаги тўпшончани ерга улоқтирди. Автомат ва тўпшончанинг овози ўчди. Ҳамманинг кўзи болада эди. Зафар милиция ходимлари томон чошди. Ортидан отасининг «Қайт, ҳароми!», деган овози эшитилди. Бу орада милиция ходимларидан бири қуролини танлаб, болага талнинди. Уй отасининг яна «Қайт, ҳароми!», деган овози ҳовлига чўккан жимликни бузиб юборди. Кейин отасининг гавдаси кўринди, қўлидаги автоматни фарзандига қаратиб ўқ узди. Ўқлардан бири томогини тешиб ўтди. Зафарнинг оёғи ердан узилди. Икки қалам олдинга учиб борди ва орқаси билан гурсиллаб ерга йиқилди. Бу орада жангарилар отган ўқлардан бири болани қутқариш учун келаётган милиционернинг кўкрагини тешиб ўтди. У Зафарга яқин келиб, қўлларини чўзишга улгурганди холос.

Томга чиққан милиционерлардан бири тирик қолганди. Ўқ унинг кўкрагини ялаб ўтганди. Яраланган жойдан қон оқарди. Мадорсизланган милиционер кучини тўшлаб, қўлидаги гранатани маҳкам чангал-

лаб, мўри томон судралиб келарди. Ўқ тегиб, қонга беланган икки милиционер шифер устида чўзилиб ётарди. Учинчи милиционер эса ўқ тешиб ўтган оёғини чапгаллаганча инграрди. Кўздан ёни оқизувчи граната ушлаган милиционер ниҳоят мўрининг тена-сига келди. Бутун кучини тўйлаб оёққа турди-да, гранатани настга улоқтирди, иккинчисини ҳам шу тариқа ташлади. Унинг кўзлари бирдан тиниб кетди. Ер айланиб кетгандек бўлди. Мўридан настга эгилган бошини кўтаришга куч тополмай ҳушини йўқотди. Граната портлаб, уй ичини қора тугун босди. Жангарилар отишмани тўхтатишди. Нафаслари бўғилиб, димиқиб, ўзларини қасрга уришни билмай сўкин-ишарди. Уларнинг йўталгани ва сўкингани ташқарила-гиларга эшитилиб турарди. Тутунга чидай олмаган жангарилардан бири ташқарига чиқди, ортидан қол-ганлари эргашди. Ичкарида биттаси қолганди. У таш-қарига чиқишни истамасди. Тинимсиз йўталган овози эшитилиб турарди. Хона ичидаги қўрғошнинг тусли тутун босилганди. Қоронгу хона кўзга ғира-шира ташланиб турарди. Ташқарида турган милиционерлар яна девор ошиб ичкарига киришди. Қуролсизланги-рилган жангариларни зудлик билан ташқарига олиб чиқиб кетишди. Толибжон Каримовнинг нигоҳи хона ичида қолган уй эгасида эди. Унинг тезроқ чиқишини кутарди. Аммо орадан кўн ўтмай гумбурлаган овоз, осмонга учиб кетган том, бўлак-бўлакларга ажраб кетган ёғоч парчалари, қон-қора туноқ, ёниб бора-ётган хас-хашаклар ҳаммаи даҳшатга солди. Уй эгаси ўзини портлатиб юборганди.

Ю Р Т Д А

Терговнинг иккинчи куни Фотхуллохоннинг маза-си қочиб қолди. Терговчининг саволларига жавоб беришга улгурмасданок йўтал тута бошлади. Бир зумда ранги кўкариб, ўзини лоҳас ҳис этди. У палата-сига стиб боролмади, йўлақда ҳушидан кетиб йиқил-ди. Врач зуллик билан томирига дори-лармон улади, ўлка касалликлар шифохонасидан мутахассис чақи-ринга мажбур бўлди. Мутахассис беморнинг касаллик варақаси билан танишиб чиқди. Унинг ўйчан кўзлари хастанинг исми шарифида бир неча дақиқа тўхтаб қолди. У палатага кирмай қайтиб кетишни ҳам ўйла-ди. Ноилож беморни кўришга қарор қилди. Хастанинг ич-ичига ботиб кетган кўзларига узоқ тикилди. Суяк-лари ирғиб чиққан озгин чехраси, бурнининг настки қисмидаги мондск холчаси шифокорнинг шубҳасини оширди. Бу Фотхуллохон экашлигига ишонди.

Иброҳим олийгоҳни тугатиб, водийда ишлаб юрган кезлари Эрганбойнинг гуруҳига тасодифан, аниқроғи бир курсдон дўстининг таклифи билан кириб қолган-ди. Ўшанда гуруҳ раҳбарларидан бири уни поликли-ника бонн врачлигига ишга ўтказиб қўйишга ваъда берганди. Гуруҳга қўшилган Иброҳим ўзига ажратил-ган маблағни айнан Фотхуллохоннинг қўлидан олиб турарди. Қилаётган ишлари тўғрисида ахборот берар-ди. Унга ҳамкасблари орасидан ишончли одамларни тошиб, гуруҳ аъзолигига қабул қилиш вазифаси топ-пирилганди. Иброҳим гарчи зўр мутахассис бўлмаса-

да, яхши ташкилотчи эди. Бундан ташқари, у бойликка ҳирс кўйган, пул учун ҳамма ишга ҳозир у нозир бўлган ширин томоқ йигит эди. Тез орада гуруҳга мойил одамлардан уч-тўртгасини топди. Уларни си-наб ҳам кўрмай аъзоликка тавсия этди. Янги аъзоларга берилиши лозим бўлган ҳақни ҳам Фотҳуллохондан олиб, уларга стазарди. Кейинчалик Фотҳуллохон гуруҳ ҳақиға хиёнат қилиб, уларға тўланини лозим бўлган пулни баъзида бериб, баъзида бермай юриди. Орадан кўп ўтмай Эргашбойнинг тоншириги билан у пойтахтга кўчиб кетди. Марказий касалхоналардан бириға ишға жойлашди. Гуруҳнинг фаолиятини кенгайтириш, унинг сафиға янги одамларни кўшиш билан шуғулланди. Ўзига тонширилган вазифаларни сидқидилдан бажарди. Ҳозир ўз одамларидан бири-ни, аниқроғи бир пайтлар ҳақиға хиёнат қилган Фотҳуллохонни кўриб, юрағи тўхтаб қолаёзди. Ахир одамлари уни Афғонистонга бориб келганини, қай-тиб келгач бир йигитни бўғизлаб, бутунлай кетгани-ни, Эргашбойнинг буйруғи билан зиндонға ташланганини ҳамда ҳалок бўлганини айтишганди. Қандай қилиб бу ерда пайдо бўлиб қолди? Демак, у ўлмаган, кимдир зиндондан қочирган. Чегарачилар уни тутиб олишган. Тузалиб қолса, тергов қилинади. Терговда гуруҳни фаш қилади, Иброҳим ўз-ўзидан кўрқа бош-лади. Унинг қўлга тушганидан бошлиқлар хабардор-микин, деган савол миясига урилди.

Иброҳим зўрға нафас олиб ётган Фотҳуллохоннинг ўпкаси ва юрак уришини текширди. Унинг тузалиб

кетишини, касалини даволаш қийин эмаслигини билиб, қандай йўл билан бўлса-да, қарияни «тинчиттиш» тўғрисида бош қотирди. Қарнисида турган ҳамширага беморнинг қон томирига қирқ фоизли глюкоза улашни буюрди. Ўзи врачлар хонасига чиқиб кетди. Ҳар эҳтимолга қарши сумкасида беш кубикли клофирин лорисини олиб, шприцга сурдирди-да, чўнтагига солди. Палатага қайтиб кирганда ҳамшира беморнинг қон томирига глюкоза улаб қўйганди, ўзи кўринмасди. Фотхуллохон бироз бўлса-да, ўзига келган, кўзларини очиб ётарди. У Иброҳимни таниди.

- Сиз... шу ердасизиз? - деди қақшаган лабларини зўрға қимирлатиб. - Қандай қилиб бу ердасиз?

Иброҳим беморнинг нурсиз кўзларига тикилиб, нима дейишни билмасди.

- Мени кимгадир ўхшатаяписиз ота, - деди овози қалтираб.

- Паҳотки, кўзларим мени алдаётган бўлса? Ахир сиз Иброҳимсиз, дўхтир Иброҳимсиз...

Иброҳим безовгаланди, хонага бегона одамнинг кириб қолишидан қўрқди. Ўйлаган рожасини тезроқ амалга оширишга ошиқди.

- Мени азоблашди Иброҳимжон, тириклай гўрға тикмоқчи бўлишди. Хайрият, бахтимга Бўрон ўша ерда экан. Жонимни сақлаб қолди... Сизга насиҳатим - Эрганбойга ишонманг. У бизни адою томом қилди...

- Кўн гапириш мумкин эмас сизга...

Иброҳим шоша-пиша системанинг игнага уланган бўлагини суғуриб, бир дақиқа ҳаво сўрдирди ва уни жойига қайта улаб, тезгина ташқарига чиқиб кетди.

Бироз ўзига келган Фотхуллохон вужудида қаплайдир ўзгариш бўлаётганлигини, нафас олиши огирлашиб бораётганини сизди. Кўкраги баланд кўтарилиб, икки-уч бор типирчилаб, сўнг унсиз ҳолда тўшакка михланиб, тинчиб қолди. Ҳамшира кириб келганда унинг кўзлари шифтга қадалганча қотиб қолганиди:

Суд-паталогик тиббий экспертизаси Фотхуллохонни қасддан ўлдирилганлиги тўғрисида хулоса берди. Тергов ва суриштирув органлари ходимлари бу қотилликни уюштирган кимсани топиш учун текширув ва суриштирув ишларини бошлаб юборди. Фотхуллохоннинг қон томирига юборилган суюқлик модданинг идиши ва унга уланган мосламадан олинган бармоқ излари бу ерга чақирилган Иброҳимнинг бармоқ изларига мос эканлиги аниқланиб, зудлик билан уни қўлга олишга буйруқ берилди. Касалхонадан чиққан Иброҳим ўша куниёқ уйига ҳам қирмай Қирғизистонга ўтиб, шу мамлакат орқали Афғонистонга - ўзининг раҳнамоси ҳузурига йўл олганиди.

М О С К В А

Ўша куни Виталий Дмитриевич ўз бошлигининг Крамаренко билан Афғонистон масаласида гаплашганини эшитмаган бўлса-да, уни Қобулга бориш ниятидан қайтарганини биларди. Бу Витя учун қутилмаган қувовч эди. Модомики, Крамаренко бошлиқнинг таклифини инкор этмаган бўлса, хазина ўша ерда қолган ва уни бу ерга олиб ўтиш фикридан қайтган.

Бироқ Крамаренконинг ниятини ҳам билиб бўлмасди. Дўстига берган ваъдасини эрта-индин унутиб юбориши мумкин эди. Нима бўлганда ҳам чекист Крамаренконинг ағғонга бориш фикридан қайтганидан мамнун эди. Энди у бўш вақтини Ефим Егоровичнинг хонадонидан ёзиб олинган суҳбатни қайта-қайта эшитишга сарф қиларди. Хазина яширилган координатни аниқлашга уринарди. Афсуски, суҳбат айнан хазина яширилган жойга келганда нимадир сабаб бўлиб, аппарат ишламай қолганди. Иккинчи аппаратдаги ёзувни эса ҳар қанча уринмасин, тиклаёлмади. Крамаренко аҳдидан қайтган бўлса, Ефим Егоровиччи? У ҳам аҳдидан қайтганмикин? Подполковник мана шу ҳақда ўй суриб юрган кезлари аввал Крамаренко, сўнг Ефим Егорович бу дунё билан хайрлашишди. Энди подполковникнинг кўнгли тўқ эди. «Ҳар иккиси ҳам ўлиб кетди. Хазина эса яширилган жойда қолиб кетди. Унга мендан бошқа ҳеч ким эгалик қилолмайди», деб ўйларди. Охири Ефим Егоровичнинг уйига яширинча киришга аҳд қилди. Унинг фикри-ёдида шунчаки бир ҳовуч қимматбаҳо бойлик эмас, балки одам тасаввурига сиғдирилмайдиган жуда катта хазина ётгандек, унинг баҳоси йўқдек туюлаверди. Витя шуни яхши билардики, Крамаренко контрразведка бошлиғи, Ефим Егорович эса қазилма ишларининг бошлиғи сифатида хизмат қилишган. Ҳар иккиси ҳам унча-мунча бойликларга эътибор берадиган одамлардан эмасди. Ефим Егорович ағғон далавларида қазилма ишларини олиб бораётган бир пайтда тасодифан катта бойликка дуч келган-у, уни яширган, агарда бойлик у ўйлаганчалак бир ҳовуч

олтиндан иборат бўлганда эди, қариялар уни олиб ўтиш тўғрисида бу қалар қайғурмаган бўлинарди. Толибонлар мамлакатни ағдар-тўнтар қилинмаганда-ку, раҳбарлардан рухсат олиб, ўзи бориб келарди ёки хизмат бурчини ўтаётган одамларини ишга соларди. Бироқ толибонлар пойтахтни ишғол қилинган мамлакатдан элчилар чақириб олинди. Уч-тўртта разведка ходимини ҳисобга олмаганда у ерда ҳеч ким қолмаган. Вазиятни ўрганиш учун қолган йигитлардан ҳам бир ойдан бери на хабар бор, на бир шарна. Алоқа бўлими деярли ҳар кўни улардан сигнал кутади. Афтидан, улар алоқага чиқиб кўшарини унутиб қўйинган ёки бирор кўнгилсизлик бўлган. Йигитларнинг дом-дараксиз кетини бошқарма раҳбарларини ҳам ташвишга солиб қўйганди.

Афғонистонда қолган сапоқли одамлари орасида Витянинг шоғирди Павел Степанов ҳам бор эди. Уни Витянинг ўзи ишга таклиф қилган. Павел Москва Давлат университетининг шарқшунослик факультетини тамомлагандан сўнг Виталий Дмитриовичнинг таклифи билан контрразведка бошқармасига ишга олинганди. Бу орада Афғонистонга чеklangан совет қўшинлари киритилди. Бирин-кетин бошқарманинг пуштун ва афғон тилларини яхши, мукамал биладиган ходимлари у ерга жўнатилди. Улар орасида Павел Степанов ҳам бор эди. Уни олти ойга юборинганди. У ўзини кўрсатди. Ишлари раҳбариятга маъқул келди ва шу тариқа Павел Қобулда олти йил қолиб кетди. Совет қўшинлари мамлакатни тарк этингандан кейин Павел икки йилча Москвада ишлади. Сўнг дипломатия ходимлари қаторида яна Афғонистонга

юборилди. Турли гуруҳ ва жангарилар ўртасида тўқнашувлар кучайиб, толибонлар Қобулни ишғол қилишгач, элчихона ходимлари Ватанга чақирилди. Аммо Павел ва унинг уч ёрдамчиси афгон заминида қолди.

Хазина ҳақида ўйлаганда Виталий Дмитровичнинг хаёлига Павел келди. У албатта, бундай ноёб ва муҳим топшириқларни бажаришга устаси фаранг. Бир иложини қилиб координатни аниқлаганда Павелга бу ҳақда маълумот берса бўларди. Ҳар гал хаёлига шогирди келганда у албатта Ефим Егоровичнинг хонадонига кириб, тинтув ўтказишни режалаштирарди.

Ўша кун ҳам стиб келди. Ярим тулда Виталий Ефим Егоровичнинг уйига йўл олди. У ўз одамлари орқали мархумнинг уйида ҳеч ким яшамаётганлигини, аёли эрининг маъракаларини ўтказиб, синглизиникига кўчиб кетганлигини билганди. Виталий олдиндан тайёрлаб қўйилган калит билан эшикни очди. Ичкарига кирганда димоғига сассиқ, қўлапса ҳид урилди. Бу узиб қўйилган музлаткичдаги гўшт ва колбасадан таралаётган ис эди. Виталий деразанинг бир қанотини очди. Салқин, тоза ҳаво оқиб кирди. Хотиржам иш бошлади. Ефим Егорович китоб гадоси эди. Нафақат ўз касбига оид, балки бадиий адабиётларни ҳам сотиб оларди. Китоб жавонида мишдан зиёд адабиётлар мавжуд эди. Ана шу адабиётларни бирма-бир қўлдан ўтказишга тўғри келди. Тонг ёришиб борар, подполковник ҳамон китобларни варақлашда давом этарди. Бу ердан қуруқ чиқиб кетишни истамасди. Бутун диққат-эътибори қария яшириб қўйган қоғозда эди. Излаётган нарсасини топишига жуда-жуда ишонар-

ди. Ва ниҳоят, ўша қоғоз топилди. Подполковник увишиб қолган оёқларини уқалаб, ўрнидан турди. Қоғозни стол устига ёйиб, ундаги белгиларга разм солди. У адашмаган эди. Қоғозда Қобул шаҳри ва миллий банк биноси кўзга ташланиб турарди. Ҳатто қария кулаб тушган, ер билан битта бўлиб ётган харобаларнинг тенасига «миллий банк» биноси, деб ёзиб ҳам қўйганди. Рангли қаламлар билан банк атрофини, ер остига тушиш йўлларини кўрсатганди. Подполковникнинг нигоҳини «х» белгиси жалб этди. Ҳазина шу ерга кўмилган, деган хулосага ҳам келди. Чунки «х» белгисининг ёнида тўғри чизиқ бўлиб, унинг учи настига қаратилган ва «1.5 м.» ёзуви бор эди.

Виталий Дмитриевич ўзида йўқ хурсанд эди. У қоғозни буклаб, чўнтагига солди-да, хотиржамлик билан уйни тарк этди.

САМАНГАН

Чўтир тирик қолгани учун худога мингдан-минг ҳамду санолар ўқиди. Ўзига кўрсатилаётган илтифотлардан мамнун бўлди. Демак, Эргашбой унинг шунча йиллардан бери садоқат билан қилган меҳнатининг қадрига етган. Мама, Маҳмуднинг жазолагани ошкор бўлди. Сир тутишнинг ҳожати йўқ. Бугун бўлмаса, эртага бошлиқ чақиртиради. Маҳмуднинг бундай иш қилганига ишонармикин? Тухмат қияланти, деган хаёлга бормасмикин? Чўтир тўшақда хаёлига келган турли ўйлардан боши қотиб ётар экан, ташқаридан келаётган қадам товушини эшитди. У ҳузурига Эргашбой кириб келаётганини билди. Кўзларига илинган

ёппи енгига артиб, ўрнидан туришга уринди. Эшик очилиб, бошлиқнинг қорамтир, ёқимсиз юзи кўринди.

- Қимирлама, - деди Эргашбой унинг тасасига кслиб. - Аҳволинг қалай?

Чўтир жилмайди. Жилмайдию, бирдан кўнгли бузилди. Ўқириб йиғлаб юборди. Эргашбойнинг ҳам юрагида нимадир гимирлади.

- Йиғлама, худо хоҳласа тузалиб ктасан. Ҳозир Абу Толиб билан гаплашдим. Машинани тайёрлашмоқда, Қобулга жўнайсизлар. Сени даволатаман!

Бошлиқнинг гани йигитнинг юрагида тирик қолишга бўлган умид шамини ёқди.

- Умрингиздан барака тонинг, амирим, - деди меҳри товганиб. - Олдингизда юзим ёруғ, шу пайтгача хиёнат қилмадим.

- Ким сени шу кўйга солди?

Чўтир Маҳмудга бу ҳақда гапирмаслик учун қасам ичганди. Берган ваъдасига бипоан уни сотмаслиги ва бутун умрга сир сақлашга кслишиб олишганди. Аммо бояги сўзлардан кўнгли ийиб, ваъдасини унутди.

- Маҳмуд! - деди ва бирдан нафаси ичига тушиб, тилига келган сўзларни ичига ютди. Шу гапнинг ўзи Эргашбой учун старли эди.

- Ит эмган тўнгиз! Менинг бор-будимни шилгани смагагадск, энди одамларимни қийшанг йўлини тошибди-да! Бугун-эрта олдимга келади. Тириклай тасисини шилиб, пайтава қилиб оёғимга ўрамасам отимни бонқа қўяман! - Эргашбой Маҳмуднинг шима

сабабдан бундай қилганини сўраб-суриштириб ўтирмади. Энди ҳаммаси унга аён эди. Чиқиб кетишдан олдин Чўтирга савол берди.

- Анови мегажин ҳам ўша срданиди? Уни кўрганмидинг?

- Ҳа, - деди паст овозда Чўтир қуриқшаб қолган лабларини зўрга очиб. - Сиздан илтимос, хўжайин, уни қийнаманг, озор стказманг. Тузалиб қолсам ўзим ҳисоб-китоб қиламан. Ҳамма сирни сизга айтиб бсраман. Хонимнинг бунда айби йўқ.

- Гуноҳи бўлмаса нега сенга тухмат қилди? Ораларинг-да бир гап ўтганки, Маҳмуд олатингни ксшиб ташлаган! Мендан ниманидир яширяпсанлар!

Эргашбой бсморга бир қарадию, бошиқа сўз айтмади. Вазмин қадам ташлаганча хонадан чиқиб кетди.

* * *

Червон хоним ўзига келганда қош қорайгайди. Қулоқлари остида арилардск гўнғиллашиб, қийқиришиб, бақир-чақир қилаётган жангарилардан ҳеч ким қолмаганди. У шишиб кетган ва ачиштириб азоблаётган оғриқлардан изтироб чекарди. Кўзларини очиб, бирин-кетин юлдузлар жамол кўрсатаётган осмонга тикилди. У ҳолсиз ва мадорсиз эди. Фикри сскип-аста тиниқлашиб бораётган хоним ўзининг ялонғоч ҳолда ётганини сзди. Қалтираётган лабларини тишлаб, унсиз йиғлади. У бундай ҳолга тушиб қолишини ҳеч қачон хаёлига келтирмаганди. Бир ҳафтадан бери тўшагида, иссиқ қучоғида олиб ётган Эргашбойни

сўраб-суриштирмай йигитларига кўшиб кўйишини сира ўйламаганди. Бу ахир қандай надомат, қандай кўргулик?! Ҳеч бўлмаса узоқ йўл босиб, хизматини садоқат билан бажариб келганлигини ўйламади. Ахир, Чўтир унинг хонасига кирганини ҳамма кўрди-ку! Шундай бўлгач арзимаган бир огиз сўз учун уни одамларига итдай талатадимми? Бир пайтлар бағрида эркаланиб ётган Чўтирчи? Нега у индамади? Ҳимоясига олмади? Менга тухмат қилаяпти, деб айтган ганига Эргашбой ишондимми? Шу гап учун унга бундай жазони лойиқ топдимми? Хоним лабларини тишлари билан босганча йиғларди. Энди қулоқларига одамларнинг қийқириқлари, бақир-чақирлари эшитиларди. Жангарилар қаерландир ялонғоч ҳолда ётган хонимни қўллари билан кўрсатишиб, масхара қилишаётгандек туюлди. У бошини кўтарди. Бироқ кўзлари олисларда милтираб турган чироқлар шуъласида тўхтади. Атроф-теварақ бийдай дашт эканлигини, қоронғулик чўккандан сўнг бу ерда қолиш ҳаёти учун хатарли эканлигини яхши биларди. Шу сабабли бугун танасига куч тўплаб, қўлларига таяниб, ўрнидан туришга уринди. Аммо ҳаракатлари зос кетди. Мадорсиз қўллари танасини кўтаролмади. Ҳаёт ва яшаш иштиёқи уни қайта-қайта ҳаракат қилишга, одамлар яшаётган қўналга томон боришга ундарди. Бу ерларда қолиб кетса, тогдан тушган бўри ва қашқирларга ем бўлиши мумкинлигини ҳис этган ҳолда ўрнидан туришга такрор ва такрор уринди. Унинг оёқлари ҳам оғирди. Йигитлар тортқилаб, суякларига жароҳат етказишганди.

Хоним қўллари билан ерга тиралиб, тиззасининг кўзи билан тошларни босиб, чодир томон юра бошлади. Узун ва бўёқлар ҳиди анқиб турган сочлари ёйилиб юз-кўзларини тўсганди. Тошларнинг ўткир қирралари, қуриб, қовжираб қолган ўт-ўлашларнинг шохлари аёлнинг юмшоқ кафтига ботарди. Оғриқдан овоз чиқариб ингради. Ушбу оқшом ҳаётида бу қадар жабр ва зулм кўрмаган хоним ўз қисматига лаънатлар ўқиди. Бугунгидек шарманда бўлмаганди. Бугунгидек ҳаётнинг ширин неъматлари ортида азоб-уқубатлар борлигини ҳис этмаганди. Эргашбойнинг ёнида осуда ҳаёт кечираман, деб орзу қилганди. Кўйгли шу томонга талпинганди. Кўлига келиб тушаётган даста-даста пуллар унинг эс-ҳушини ўғирлаганди. Чўтирнинг сўзларига қулоқ солмаганидан ўзини лаънатларди.

Юришга ўзида куч тополмай, тақир ерда илон каби судралиб бораётган хоним шу ҳақда ўйларди. У қанчалик ҳаракат қилмасин, барибир одамлар яшаётган қўналғага етиб боролмади. Ахлат тўкилавериб, сассиқ хид уфуриб турган чуқур ичида қолиб кетди...

Эргашбой хонасига қайтиб кирар экан, биринчи галда ўз соқчисига Червон хонимни зудлик билан топиб келишни буюрди. Эргашбой Чўтирнинг гапларини қайтадан мулоҳаза қилди ва унинг «Червон хонимни қийнаманг, унда гуноҳ йўқ», деган сўзларини ҳаёлидан кетказа олмасди. Ҳақиқатдан ҳам хонимда айб бўлмаса, нимага «Чўтир номусимга тегишга ҳаракат қилди», деган гапнинг маъзини чақолмай қийналди.

Соқчилар туни билан пашша ва чивинларга тала-
ниб, баданлари шишиб кетган хопимни топиб келиш-
ганини ва унинг бехуш эканлигини маълум қилинди.
Эргашбойнинг буйруғи билан у алоқида чодирга олиб
кириб ётқизилди. Абу Толибнинг ёрдамчиларидан
бирига аёлниң саломатлигини тиклашни буюрди.
Шундан сўнг ўзиниң алоқачисини ҳузурига чақир-
тирди.

- Ҳозироқ Русланга хабар қил. Зудлик билан Олма-
отага стиб борсин. Маҳмудни ернинг тагидан бўлса
ҳам топиб ҳузуримга жўнатсин! Иккинчи хабарни эса
Башир жанобларига жўнат. Яқин одамим бетоблиги-
ни, қандай йўл билан бўлса-да, уни тузатиш шартли-
гини айт. Тушундингми?

Алоқачи бош ирғиб, хонадан чиқиб кетди. Зудлик
билан айтилган жойларга маълумот жўнатди. Гарчи
Олма-отага хабар юбориш таъминланмаган бўлса-да,
ушбу маълумотноманиң керакли жойини ўз одамига
йўллашни унутмади.

АФҒОНИСТОН

Лагерда бўлаётган ишлар Эргашбойнинг аламлар-
дан эзилган юрагида оғриқ уйготарди. Ўз одамлари
кўзига шубҳали кўринар, бугун бўлмаса эртага кимдир
жонига қасд қиладигандек туюларди. Шу сабабли
тинчи бузилиб, тунлари уйқуси қочиб, тикон устида
ётгандек тўлганарди. Гоҳ наша чекарди, гоҳ мих
қоқилган тахта устида ўтирарди. Киприклари юмили-

ши биланоқ боши кесилган, қонга беланиб ётган мурдалар кўзига кўринарди. Бир вақтлар бошини танаасидан уздирган тўрт йигитнинг сиймоси ҳаёлида тез-тез гавдаланарди. Уша йигитларнинг оху зорлари, қарғишлари ҳозир ҳам қулоқлари остида жараңглайди. Бундай пайтда Эргашбой бошини қасрга уришни билмасди. Айниқса, кечаги воқсадан сўнг баттар кўрқадиган, ваҳимали тушлар кўрадиган бўлиб қолди. Чўтирнинг эркаклигидан маҳрум қилган кимсанинг кимлигини билолмай юраги ёнарди. Нега бундай жазони лойиқ топишди? Қайси гуноҳи учун?

Эргашбойнинг қўлидаги маълумотларга кўра Чўтир Ўзбекистондан яхши кайфиятда қайтган. Берилган тошпириқни бажарган. Сўнг Қозоғистонда, Маҳмуднинг уйида бир ойча яшаган. Хабарчилар ҳам, Чеврон хоним ҳам уни Олма-отада ёмон яшамаганлигини, Маҳмуд унга барча қулайликларни яратиб берганлигини айтишган. Шундан Эргашбойнинг кўнгли тўқ эди. Ўзича тузиб қўйган режалари ҳам йўқ эмасди. Маҳмудни олдига чақириб, ўрнига Чўтирни қолдирмоқчи эди. Эргашбойнинг тахминига кўра бу воқса Маҳмуднинг уйида содир бўлган. Бу ишда унинг қўли бор, деган қарорга келди. Маҳмуднинг кейинги бир йил ичида ўзгариб қолганлиги ҳамда гуруҳ томонидан берилган тошпириқларни бажаришни пайсалга солиб келаётганлиги шундай тўхтама келишга мажбур қилганди.

Эргашбой Чўтирга қаттиқ ишонарди, ёлгон гапирмаслигини биларди. Икки йилдан бери тошпириқни кўнгиладигидек бажариб келмоқда эди. Тиниб-тинчимаслиги ва ҳаракатчанлиги билан эътибор қозонган-

ди. Эрганбой унинг яхшиликларини унутмайди. Айниқса, Тожикистонда ҳукумат тарафдорлари билан бўлган жангда дайди ўқдан яраланиб, ер чангаллаб, қонига беланиб, ўзгаларнинг оёғи остида тепкиланиб ётганда жонига мана шу йигит оро кирган. Ҳаётини хавф остида қолдириб, жангоҳдан олиб чиққан.

Тун ярим бўлганига қарамай Эрганбой шахсий доктори Абу Толибни ҳузурига чақиртирди. У бошлиқнинг тоншириги билан Чўтирни даволаш билан машғул эди. Керакли дори-дармонларни қабул қилгач беморнинг аҳволи яхшиланиб, ўзига келди. Танасини оловдек куйдираётган иситма тушди. Ўзини снгил ҳис этиб, ўрнидан туриб ташқарига чиқа бошлади. Шундай бўлса-да, юз-кўзлари ва баланидаги шилинган, жароҳатланган жойлардаги оғриқ босилмаганди. Абу Толиб беморнинг аҳволи яхшиланган бўлса-да, хўжайиннинг қаҳридан кўрқиб, унинг олдида жилмай ўтирди.

- Чўтирнинг аҳволи қандай? - сўради Эрганбой ичкарига кириб келган доктордан.

Абу Толиб снгил нафас олди ва Эрганбойнинг уйқусизликдан қизариб кетган кўзларига боқди. Кейинги пайтда тўдабонининг озиб-тўзиб кетаётганлигидан «бирор дардга чалиндимикин», деб ўйлаб юрарди. Унинг сиқиқиб кетган юзига, ич-ичига ботган кўзларига термулди.

- Кўп ташвишланманг амирим, - деди босиқлик билан. - Назаримда, ўзингизни анча олдириб қўйганга ўхшайсиз. Бирор жойингиз безовта қилмаяптими?

- Юрагим сиқиладиган бўлиб қолди, Абу Толиб. Кечалари уйқум келмаяпти. Ёстиққа бошим тегиши

биланоқ ваҳимали тушлар кўраянман. Кўзимга қонга бсланган одамлар кўринади. Бақир-чақирлар эшитилади. Кўринмас қўллар бўғзимдан тутиб, бўғастгаидек, нафас олишим огирланади.

- Асабларингиз чарчаган, даволанишингиз керак амирим. Бу ҳақда илгари ҳам кўн айтганман. Исгадир сўзларимни қулоғингизга олмай қўйдингиз.

Эргашбой докторнинг ҳақ сўзларига бу гал ҳам аҳамият бермади. Унинг фикру-ёди Чўтирда эди.

- Чўтирнинг аҳволи қандай, тузукми?

- Тузалиб кетди ҳисоб, амирим. Хуло хоҳласа эртаниндин ўз ишини давом эттириши мумкин.

- Гапландингми, қайси хунаса унинг олатини кесибди?!

- Ҳозирча бу ҳақда оғиз очганим йўқ. Аҳволи яхшилансин, бир-икки кун ўтсин, азобларни унутсин, кейин бир гап бўлар, амирим.

- Олатини ўрнига қўйса бўладими?

Абу Толиб ўйга толди. У ҳаётида ва инн тажрибаси давомида бундай муаммога дуч келмаганди. Фақат олийгоҳда гистология фаһидан сабоқ олган вақтида шундай воқеалар уруш йиллари содир бўлганлигини эшитганди, холос.

- Бу ўта мураккаб инн, амирим. Тиббиёт ривожлангани билан ҳали кўн касалликларни даволашга ожизмиз. Айниқса органларни кўчириб ўтказиш масаласида. Кўчириб ўтказилган аъзолар организмдаги оқсиллар билан мос тушиши лозим. Агар улар бир-бири билан келишолмаса, организм янги ўтқазилган аъзони қабул қилолмайди. Иккинчидан эса кесилган аъзо

ўна вақтининг ўзида узоги билан икки-уч соат ичида операция қилиниб, тикланиши лозим.

Абу Толибнинг сўзи Эргашбойни қониқтирмади. Асаблари тарапгланди.

- Сен ўзи қапақа дўхтирсан, менга маъруза ўқима! Гапларингга тушунмайман. Аниқ гапни айт. Ҳозир тиббиёт даволанмайдиган бирорта касаллик йўқ. Ҳатто беморларга ўлган одамнинг юрак, жигар, буйрак, керак бўлса қон томирлари кўчириб ўтказилмоқда.

Абу Толиб фикрини тушунтиролмаганидан хафа бўлди. Чўтирни даволанишнинг иложи йўқлигини айтса, газабланишидан кўрқди.

- Бундай ноёб операцияларни бу ерда қилиб бўлмайди, амирим. Бунинг учун катта докторлар керак бўлади.

- Ўна докторларингги чақир. Қанча маблағ кетса, тўлайман.

- Докторларни чақириб келиш мумкин, аммо операция ноёб асбоб-ускуналар ёрдамида қилинади. Шунинг учун уни Қобулга олиб бориш керак, амирим.

- Унда тезда ҳаракатингни қил. Чўтирни олиб Қобулга жўна. Мен ҳозироқ сенинг ташрифинг ҳақида Башир жанобларига кўнгироқ қиламан, у сени касалхонага жойлаштиради.

- Хўн бўлади, амирим, - деди Абу Толиб.

- Мен беморнинг кесилган жойини синчиклаб кўзлап кечирдим. Тўқима ва хужайраларда чандиқлар ҳосил бўла бошлаган. Жароҳат битса, унга янги аъзо тошин лозим.

- Мен бунақа аъзони қасқдан тонаман? - тўнғиллади Эргашбой.

- Ўлимга маҳқум қилинган одамларингиздан бири-никини кўчириб ўтқазамиз-да, амирим, - жилмайди Абу Толиб.

Эргашбой ўрнидан турди. Қўлларини орқасига қилиб хона ичида айланди, сўнг Абу Толибга ўгирилди.

- Ҳозирча менда қони тўкиладиган одам йўқ! Ёки сенинг назарингда бугун-эрта ўлиб қоладиган бирорта касал борми?

- Касалларимнинг ҳаммасини ўпкаси тугаган амирим...

- Анави сув ташиб юрган аравакан болани ўзинг билан олиб кетасан! Дўхтирларга тайинла, аъзосини олиб ўтказишсин!

- Маъқул, хўжайин!

Эргашбойнинг қонлари чимирилди, кенг пенюна-сига ажинлар из солди.

- Менга айтчи, сенингча бу ишни ким нима мақсад-да бундай қилган?

- Бу аёлларнинг иши, улар Чўтирни талашиб қолинган, сўнг ичириб маст қилинганда, олатини кесиб ташланган.

Эргашбой қовоқ уйди.

- Сенга рухсат. Бориб тайёргарлигингни кўр.

ХОНИМНИНГ ЎТМИШИ

Червон хоним кўзини очиб чодирга кслиб қолганини билди. Кулогига оёқ товуши чалинди. Кўзини юмиб олди. Келгувчи каравот тснасида тўхтаб, аёлнинг қўлидан ушлади. Томёр уринини текширди ва яна ортига қайтиб кетди. Хоним кўзини очди. Унинг

хўрлиги тугди. Одиловдан бу қадар бағритошликни, бераҳмликни кутмаганди. Унинг гуруҳига қўшилаётганда нималар деб ваъда бермаганди? Ҳозир ҳам сўзлари қулоғи остида жаранглаб турибди. Қани ўша ваъдалар, қани ўша баландпарвоз сўзлар?! «Сизни кўз қорачигидек асраб авайлаймиз» демаганмиди? «Иккимиз қиёматгача ога-сингилмиз демаганмиди, ўлигимиз ҳам, тиригимиз ҳам бир», деб кўнглини кўтармаганмиди?! Тўғри, хоним ўзининг хатти-ҳаракатлари давлатнинг қонун-қоидаларига тўғри келмаслигини, бунинг учун жазолашлари мумкинлигини яхши тушунарди. Ҳаётида бир маротаба тиканли сим орғида ўтириб кўрган. Давлатга қарши фитна уюштираётган одамга қонун қандай жазо тайинлашини ўзгалар билмаса ҳам у яхши биларди. Бироқ ариқдаги сув мисоли оқиб келаётган пуллар, кимларнингдир баландпарвоз мақтовлари қонундаги жазони ўйлашга имкон бермаган. Аввалига таҳликада яшаган хоним чўнтагига даста-даста пуллар тушгач кўрқувни унутди. Гуруҳ томонидан топширилган вазифаларни сидқидилдан бажарди. Эргашбойнинг топшириғига биноан ўз агрофига хотин-қизларни тўплади. Бошлиқларнинг гапига қараганда аёллар ҳар қандай қуролдан кучли бўлган вазифани уддалашлари мумкин эди. Хоним аёл ва қизларни ўз томонига осонгина оғдирди. «Тикувчилик корхонасини очамиз, сизлар хорижда ўқиб, малака ошириб келасизлар», деган алдов йўллари билан уларнинг қўйинини пуч ёнғоққа тўлдирди. Гуруҳга қабул қилинган ҳар бир аёл ва қизнинг қўлига олтин узук тақиб кўярди. Қисқа фурсат ичида элликдан ортиқ хотин-қизларни сафига тортди. Четдан

бсрилган кўрсатмага асосан гуруҳ бўлиб тўпланган аёллар уч қисмга ажратилди. Ёшлар ўтиб қолган содда, ҳар қандай гапга осонгина ишониб кетадиган, тўғри сўз ва ҳалол аёллар бир тараф, ўйинқароқ, шўх ва гўзал қизлар иккинчи тарафга, муқаддам сулланган ўзбексони шарм-ҳасни унутган аёллар учинчи гуруҳга ажратилди. Ҳар бир гуруҳ олдиндан белгилаб қўйилган кўни хонимнинг уйига тапширди.

Тўқсонинчи йиллар бошида эндигина мустақиллик шарафига кўксига теккан давлатга Эрон, Покистон, Саудия Арабистони ва дунёнинг бошқа мамлакатларидан муқаддам қочиб кетган, ўзларини ҳақиқий ўзбек, деб кўрсатишга уринган «ватанпарвар» кимсалар келишарди. Уларнинг аксарияти пок ниёт ва пок мақсад йўлида, янги давлатни мустақамлашга ёрдам беришни эмас, балки гаразли ниётларини амалга оширишни мақсад қилишарди. Ўзларининг ота-юрти, деб билган қишлоқ ва шаҳарларда одамлар билан учрашиб, йўл қўйилган илгариги камчиликларни бўрттириб, тўкиб-сочиб, оғизларини кўпиртириб лаянатларди. Одамлар қалбидан дин ва имон кўтарилганлигини, ёшлар намоз ўқишни унутиб қўйишганини афсус ҳамда наюмат билан ёдга олишарди. Кўчаларда юзларини очиб юрган аёлларга газабли нигоҳларини қадаб, «Бу нимаси, наҳотки бу аёлларнинг эркалари бўлмаса, наҳотки уларни шундай ҳолда кўчага чиқариб қўйишса? Бу даюсининг иши эмасми, эркаларнинг ор-номуси қолмабди. Бу юртда ҳамма худосиз бўлиб кетибди», - дея айюҳаннос солишарди. Қиз ва жувошларни ҳижобга киритишга, кўчага чиқмасликка чақириншарди. Оғзига ортиқча эрк

бериб, мард ўғлонларнинг ориятига қаттиқ тескан кимсалар ўзларини қандай нарда ортида турганлигини, мақсадларини ошкор қилиб қўйгач қишлоқлардан шармандаларча ҳайдаб чиқарилди. «Ватанпарвар»лар ичида ўзини «Червон хонимнинг узоқ қариндошимиз», деб таништирган айғоқчилар ҳам йўқ эмасди. Бу кимсалар Ўзбекистонда диний-экстремизм оқимини вужудга келтириш мақсадида хорижий мамлакатларнинг махфий хизмат маҳкамаларида тайёргарликдан ўтишганди. Халқ коммунистик партиянинг пуч голяларидан воз кечганди. «Ватанпарвар»лар ана шу бўшлиқни тўлдириш мақсадида ўзлари ишлаб чиққан голяларни тарғиб қилишди. Одамлар онгига сингдиришга бутун вужудлари билан ҳаракат қилишди. Ҳатто бу йўлда пулни аяб ўтиришмади. Бироқ уларнинг узоқ йиллар давомида ишлаб чиққан голяларини халқ қабул қилмади. Янги давлатнинг инсонпарварлик голялари халқ онгига шу даражада тез сингдики, бундан айғоқчилар ёқа ушлашди.

Ана шундай айғоқчилардан уч нафари Червон хонимнинг уйига ўрнашиб олишди, улар бизнесмен, тадбиркор, тикувчи бўлишга иштиёқманд аёлларга узтозлик қилишни хоҳлаб қолишди. Бу ерга тўпланган аёлларга касб соҳасида эмас, балки уларга нотаниш ва мутлақо керак бўлмаган мавзуларда маърузалар ўқишди. Аввало аёлларнинг онгини, дунёқарашини заҳарлашга интилишди, тарихнинг гилдирагини ортга буриб, уларнинг кўз олдига узоқ ўтмишни, охиратдаги дўзах азобларини келтириб қўйишди. Улар сеҳргардек одамга таъсир ўтказишни яхши билишарди. Кўнгли бўш, содда ва тўғри сўзли аёллар уларнинг маърузаларини

бсрилиб тингланарди, кўз-ёш тўкинарди, айримлар ўзларини кўлга ололмаб хўнграб йиғлаб юборинарди.

- Сизларнинг қалбингизда сўниб бораётган имон покланмоқда, - дерди кўз-ёш тўкиб йиғлаётган аёлларга қарата маърузачи. - Мана, энди сизлар ҳақиқий мусулмон бўлдиларинг. Аммо бу сзда эшитганларинг-ни кўни-кўншилларингга, қариндош-уруғларингга, фарзандларингга тарғиб қилинларинг жоиз. Шундагина сизлар шу пайтгача салкаларингдан босиб турган шайтоннинг юкидан ва орттирган гуноҳ ишларингдан покланасизлар! Бу дунёда қилган ишларингни ажричин дунёда берилади. Сизлар имони покланган, руҳи тоза муслима аёлсизлар. Оила тарбияси аввало сизларнинг измингиздир. Яшаб турган муқаддас юртни гайридинлардан тозаламоқни ўз турмуш ўртоқларингга тушуштириш, лозим бўлса, жиҳод учун жангга кирмоқни тарғиб қилмоқ сизларнинг бурчингиздир. Кофирлар қуриб берган мактабларга ўт ёқмоқлик ҳақиқий муслима ва муслим кишиларнинг Аллоҳ олдидаги қарзидир! Богча ва мактабларга гуноҳдан ҳоли бўлган фарзандларингизни юбормоқ кофирнинг ишидир. Бу гуноҳлар ҳеч қачон кечирилмайди. Қалбимиздаги динга бўлган мсҳр-муҳаббатни сўндиргувчи кинотеатр ва олий ўқув юртларини ёнмоқликка хешларингизни даъват этинг. Кимки қизини кўчага юзини очик ҳолда чиқарса, бу айби учун охирада дўзахнинг энг жирканч жойида танаси қийма-қийма қилиниб, гўпги курту-қумурсқаларга сдирилгувсидир. Сизлар жуфти ҳалолларингизни, ўғилларингизни қулоғига қуйинглар, соқолга тиг текказини ҳаром ва кофирнинг ишидир. Эркакларимиз эмас, балки аёлларимиз ҳам теле-

визор, видеокассеталар кўришмоқда, радио тинглашмоқда. Бу ўзларининг охиратларига мой сенмоқлик билан баравардир. Шариатда сизларга мусиқа тинглаш, рақс тушиш, спорт билан шуғулланиш, ҳатто суратга тушиш ҳам маън этилган. Гуноҳлардан ҳоли бўлишни ихтиёр этсангиз, охиратингизни обод бўлишни хоҳласангиз бугундан бошлаб бу ишларни тарк айланг. Қилинган гуноҳни ювиш учун ҳар бирингиз камида юзтадан аёлни мен юқорида айтган бидъат ишлардан қайтармоғингиз, ҳижобга киритмоғингиз даркор. Шундагина сиз ҳақиқий мусулмон бўласиз!

Маърузачи аёлларга жиҳод ҳақида ҳам тушунтиришга ҳаракат қиларди. Жиҳод бошлангудек бўлса, улар динсиз кимсаларнинг милтиқларидан, калтакларидан қўрқмаган ҳолда маҳаллий ҳукумат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларига бостириб киришлари зарурлиги уқтирилари.

Вужуди кулоққа айланган, маърузачининг сўзларидан қаттиқ таъсирланган аёлларнинг юрагида қўрқув ва ваҳима уйғонарди. Кўз олдиларида қилган гуноҳлари намоён бўларди. «Савоб» ишларни қилишга ошиқинарди. Уларнинг онгига. «Ҳижобга кирмаган аёллар билан бирга яшагандан кўра, уларга қарши курашда жон бериб, жаннатда яшаганимиз афзал», - деган гоя қўрғониндек қуйилиб қолганди. Уйга қайтишлари биланоқ «устоз»ларидан эшитган гапларини елкаларига «гуноҳ»ни соқит қилиш ва жаннат тўридан жой олиш мақсадида қўни-қўшниларига оқизмай-томизмай стказинарди. Уларнинг сўзига ишонганлар ҳам, ишонмаганлар ҳам топиларди. Бундан ташқари, хорижликлар ўзлари билан олиб келган диний адаби-

ётлар, варақалар ана шу аёлларнинг қўли билан шаҳар ва қишлоқларга тарқатиларди. Хонимнинг уйига қатнаётган аёллар тез орада ўзгариб кетишди. Энди улар бошларига шунчаки оқ дока рўмол ташлаб эмас, ҳижобга кириб келинарди. Хонадоиларда аёл ва эркеклар ўртасида жанжаллар чиқа бошлади. Кўчаларда соқолига тиг тасказмайдиган эркеклар найдо бўлди. Ажралишлар кўпайди.

Иккинчи гуруҳдаги аёллар эса биринчи гуруҳга нисбатан қарама-қарши бўлган тарғибот ишлари билан шугулланишарди. Уларга ҳам хорижлик йўриқчи таълим берарди. Гуруҳ ёш ва гўзал қизлардан иборат эди. Уларнинг хонаси гира-шира қоронғулатиб қўйиларди. Катта экранли, рапгли телсвизорда ялашғоч эркек ва аёлларнинг тасвири намойиш этиларди. Шарм-ҳаёсиз фильмлар кўрсатиларди. Томоша қилишдан аввал уларнинг чойларига оз миқдорда қора дори аралаштириларди. Кайфлари ошган, кўнгиллари шодликдан яйраб кетган қизлар экрандан кўз узмай шарм-сиз лавҳаларни томоша қилишарди. Ҳузурбахш кайф улардаги уят ва шарм пардаларини кўтариб ташларди. Гуруҳ раҳбарининг мақсади гўзал ва нокиза қизларда шаҳвоний ҳирсени уйғотиш, уларни бу ишга мойиллигини кўзгатишга қаратилганди. Шу мақсадда гуруҳ аъзоларига бошқа гуруҳдагиларга қараганда икки баравар ҳақ тўланарди. Маърузачининг мақсадини тушуниб қолган қизларнинг кўпи кетиб қолди. Гуруҳ бошлиги учун шунинг ўзи етарди. Бу қизлар орқали ўзининг қора ниятига етиши мумкин эканлигини сезарди. Муҳими юқоридан берилган тоншириқ бажариларди. Қизлар ҳаёсиз фильмларни кўришдан зери-

кинмасди. Пул берилса, озиқ-овқат билан таъминланса, қасрга ҳам боришарди. Гуруҳ бошлиғи уларга амалдор ва мансабдор шахслар билан қандай танишини, шахвоний алоқа пайтида ўзларини қандай тутиши ва қандай ҳаракатлар қилиши борасида маслаҳат бсрарди, йўл-йўриқ кўрсатарди. Мақсад-шу йўл билан амалдор ва мансабдорларнинг халқ ўртасидаги обрўсини тўкиши, уларни суратга олиб, оммага тарқатиши, шарманда қилинидан иборат эди.

Учинчи гуруҳ аъзолари эса наркотик молдаларни қскинига ва ичинга муккасидан кетган бағги аёллар эди. Ўн нафар аёлнинг кўпчилиги муқаддам сулданиб, темир панжара ортида ўтириб чиққан кимсалар эди. Уларнинг томирига ҳар куни бир кубикдан «дори» юборилар, дори таъсирида улар кўпчилиги тусаган ишни қилишар, бақириб-чақириншарди. Бу ерда улар учун барча шарт-шароитлар яратиб берилганди. Бироз кайфи тарқаган қизлар видсо кассеталарни томонга қилинига таклиф этиларди. Унда чет элдаги аёлларнинг ўз «гоя»лари йўлида ҳатто ширин жонларидан кечиби, белига граната ва портлатгич молдаларни боғлаб, ўзларини одамлар ва болалар гавжум бўлган жойларда портлатиб юбораётган ҳолатлари кўрсатиларди. Уларни ҳам маца шундай иш қилинига даъват этилаётгани маълум эди. Фильм тугаши биланоқ маъруза бошланарди. Йўриқчилар қўрқмас ва довиюрак аёллар ҳақида узоқ ваъз ўқиншарди. Қадимда ва ҳозир ҳам ўз юртининг озодлиги йўлида жонини тикиб, ҳасдан кўз юмаётган аёлларнинг «қаҳрамон»ликлари бўрттириб таҳлил қилинарди. Ҳар бир маъруза амалий жиҳатдан исботланарди. Аёлларда ҳам шундай жасо-

рат уйготишга, керак бўлса жонларини тикишга, бедин ва кофирларга қарши исён сифатида белига «жиҳод камар»ини боғлаб, ўзини портлатиб танлашга чақирилди. Аёлларнинг юрагидаги яшашга, жамият учун фойдали меҳнат қилишга, ўзларидан ақлли зурриёларни қолдиришга бўлган истаклар ўларди. Ўзларидан бошқа одам эмас, балки ота-оналари, онасингиллари, ака-укалари ҳам кўзларига душман бўлиб, динсиз, имонсиз бўлиб кўринар, гуё ундан ўч олишса, «дори» таъсирида ҳис этган жаннат эшикларидан боғи эрамга кириб бораётгандек туюларди.

Бу гуруҳда бошқа, аммо биринчи гуруҳнинг гоёсига яқин бўлган гоё тарғиб қилинарди. «Динсиз, имонсиз кимсаларга қарши кўтарилган курашда қурбон бўлган аёл жиҳод йўлида ҳалок бўлган жангчидек жаннатга равона бўлади», дея хитоб қилинарди. Кўрсатувларнинг таъсирига тушган аёллар кўлларини кўтариб, «йўлимизга гов бўлаётган кимсаларга ўлим, ким бизнинг йўлимизни тўсадиган бўлса, ҳатто у туққан онамиз бўлса ҳам аяб ўтирмаймиз», деб бақириварди. Бир ойга яқин хонимнинг уйида таълим олган аёллар кейинчалик ўз жойларига жўнаб кетишди. Улар ойда бир-икки келиб, Чарвон хонимга ўз гуруҳларига қанча одам қўшганлиги, нима ишлар қилаётганлиги тўғрисида ҳисобот берар, уларнинг исми-шарифларини ёзиб қолдиришарди.

Ана шу аёллар ичида Барно исмли ёшгина қиз бўларди. У ўрта мактабни эндигина битириб, ўқишга кириш мақсадида шаҳарга келган ва кириш имтиҳонларидан ўтолмай қолганди. Барно ишлаш мақсадида шаҳарда қолди. Ишхонасига яқин жойдан ижарага уй

излаб, тасодифан Червон хонимникига кириб қолган-ди. Хоним бир кўришдаёқ қизни ёқтирди. У билан суҳбатлашиб ўтирар экан, ундан ўз манфаати йўлида фойдаланиш пияти тугилди. Қизнинг юзларига боқиб ўзининг ёшлик чоғларини хотирлади. У ҳам шундай шадид, бокира ва қувноқ қиз бўлганди. Агар ҳаётнинг қинғир-қийшиқ кўчаларига кириб кетмаганида бир уйнинг гўзал босқиси бўлиши мумкин эди. Лекин у бошқа йўлни ихтиёр этди. Юрагидаги орзуларидан бойлик ва мол-дунёга бўлган ҳавас устун келди. Адашди. Адашганда ҳам ёмон адашди. Ўзининг танишлари олдига юзи шувит бўлиб адашди. Ўшанда хонимнинг уйига келадиган турли тоифадаги кимсалар ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларини қизиқтириб қолганди. Участка позири ёшига йигит Элмурод Червон хонимнинг уйи атрофида тез-тез айланиб қолди. Бундан хоним шубҳаланди. Бугун бўлмаса эртага уни милиция тугиб кетадигандек юрагини ваҳима босавсрди. Нима қилиб бўлсада участка позирининг оёғини бу ердан узини тўғрисида ўйлади. Хорижлик меҳмонларнинг тарбиясини олган гўзал қизлардан фойдаланиш истаги уйғонди. Бунда Барно унга қўл келиши мумкин эди. Хоним қизни ишга солди, бир ҳафта тарбиявий сабоқ берди:

- Ёр юттурни йўқотмасак, бизни тишч қўймайдиганга ўхшайди, - деди хоним бир чангал пулли Барнонинг олдига тапплаб. - Бу ишни ўзинг улдалайсан!

Олдига сочилиб турган пулларни кўриб Барно «устоз»ининг таклифини қабул қилди. Участка позирининг хонасига ярим тунда кириб борди. Ўзининг адашиб қолганлигини айтди. Нозир қизни тонг ёришгунча хонасида қолишига руҳсат берди. Эрталабгача

узоқ эди. Бунинг устига нозир куни билан маҳаллаларни айланиб, одамлар билан суҳбатлашиб толиққанди. Лейтенант кузда ўқишни битириб келганди. Барно ўзининг хатги-ҳаракатлари билан нозирнинг дилини ром этди. Ўчакингандек тун ярмида чироқ ўчиб қолди. Улаф ёнма-ён ётишди. Барнонинг уйқуси келмасди, нозирга тегажоқлик қилиб гап отарди. Элмурод унга яқинроқ сурилиб олди ва ўз навбатида Барно ҳам у ётган жойга сурилди. Қизнинг қайноқ нафаси ва ундан таралаётган хушбўй ис йигитнинг димоғини қитиқлади. Кўзларидан уйқу қочди. Қўлини қизнинг белига чўзди. Шугина ҳаракат Барнони ҳам унга томон интилтирди. Ўзини лейтенантнинг бағрига отди. Улар бир-бирларининг кучоғига сингиб кетишди...

Эрталаб Барно кўз-ёши тўкиб уйғонди. Рўмолчадаги қонни кўрсатиб, лейтенантга дағдаға қила бошлади. Элмурод ялиниб ёлворди, уйланмаганлигини, рози бўлса бугуноқ шикоҳига олишини айтди. Бироқ унинг оху зорларига Барно қулоқ солмади. Кўчала одамлар пайдо бўлиши биланоқ қиз қаттиқроқ лолланди. Одамлар тўпланди. «Адашиб қолган, ярим тунда қаёққа боришни билмай, милициядан напоҳ излаган бир қишлоқи қизнинг номусига текканлиги» учун лейтенант одамларнинг нафратига учради. Ўша куни қиз туман прокуратурасига борди. Участка позири қамоққа олинди. Шу тариқа хоним милиционердан ўч олганди.

Айни дамда баданидаги оғриқлардан азоб чекиб ётган хонимнинг кўз олдига ўша воқеа келди. Ҳозир Барно нима қилипти экан? Қолаверса, хонадониди

хорижлик кимсалардан таълим олган гуруҳнинг бошқа аёллари-чи?! Улар қўлга тушмадимикин? Червон хопимни сотиб қўйишмадимикин?! Ўшаида участка позирига нисбатан ноҳақ туҳмат уюштиргани учун хопимнинг виждони азоб чекмади. Аксинча, ўзини-ўзи қувонтириб юрди. «Мен билан ўйнашганининг аҳволи шу», деб тапишларига мақтанди. Мана, бугун ўна ёнигина лейтенантни ёдга олар экан, негадир тапаси жимирлаб кетди.

ҚОҲИРА

Самолёт Саҳрои кабир чўллари устида икки бор айланиб, Қоҳира халқаро аэропортига енгилгина қўнганда кўшн ботмаганди. Ҳаво ҳалдан ташқари иссиқ эди. Маҳмудни Африка қитъасидаги бу мамлакатга биринчи бор келиши эмасди. Ўн йил аввал диний таълим олиш мақсадида таъриф буюрганди. Афсуски, у ўқишни охирига стказолмади. Талабаларга хос бўлмаган хатти-ҳаракатлари билан устозларини бир печа бор раижитди. Буиси ҳам озлик қилгандек диний таълимга оид бўлмаган қандайдир ақидачилик гояларини тарғиб қила бошлади. Аввалига уни огоҳлантиришди, кейин «ган қулоғига кирмаган», йигитчани мадрасадан ҳайдашди. Унинг кетиши кўнчилик учун олдий ҳол бўлса-да, айрим кимсаларда ташвиш туғдирганди. Маҳмуд юртига қайтиб келгач унга иш ҳам топиб беришди. У савдогар ва талбиркор ниқоби остида қўшни республикаларни айланиб, Эргашбой

ва унинг раҳномолари томонидан берилган тошшириқларни бажариб юрди. Эндигина шаклланиб келаётган гуруҳ фаолиятига оид хабарларни ўз эгаларига стказар ва уларнинг тошшириқларини ҳам раҳномоларнинг қулогига оқизмай-томизмай пишиитарди. Шундай қилиб у Одиловнинг ишончини қозонди. Эрганбой уни савдогар ниқобида Олма-отага жўнатди. Бу ерда Маҳмуд ўзини кўрсатини ва эътибор қозонини учун имконият найдо бўлганлигини тунунди. Шу сабабли туну кун тиним билмай ишлади. Уй, чойхона, нонвойхоналарни сотиб олди. Дастлаб Чечнистон, Тожикистон каби мамлакатлардаги қайноқ нуқталарга жангариларни жўнатиш учун қўналла вазифасини ўтаётган бу уй кейинчалик савдо базасига айланиб кетди. Маҳмуд бир йўла икки томонлама бойиб борарди. Савдодан тушаётган маблағ ариқдаги сув мисоли ҳамёнига оқиб келарди. Бунинг устига Ҳатгоб ёрдамчи кучларни жўнатиш учун пулни аяб ўтирмасди. Буларнинг барчаси Маҳмуд орқали ҳал этиларди. У вақти келиб қилаётган ишларининг миси чиқишини ҳис этарди. Бунга ҳаминша тайёр туришни унутмасди. Қачондир ҳуқуқ-тартибот органларининг ходимлари изига тунадиган бўлса ёки бошлиқлари берилган пулларнинг ҳисоб-китобини қиладиган бўлса, ўзи яширинадиган паноҳ топиниши ўйларди. Бунинг учун Қоҳирадаги қалдрон дўстлари жонига оро кириши мумкин эди. Улар билан алоқа ўрнатди. Улардан сирини яшириб ўтирмади. Танишлари Маҳмуд учун Абу Сенбел шаҳридан яхшигина уй ҳам топиб қўйини-

ганини айтишди. Бу хабар уни анча хотиржам қилиб қўйганди.

Афғонистонда жангарилар ойлик иш ҳақларини вақтида олмай раҳнамоларидан норози бўла бошлаган бир пайтда Маҳмуд устамонлик билан иш тутди. Алоқачилардан бирини ўзи томонга олдириб олди. Уни мунгазам пул билан таъмишлаб туришга сўз берди. Маҳмуд билардики, Эргашбой ўз сирларини ва ўта муҳим маълумотларни мапа шу алоқачи орқали керакли жойларга жўнатади. Бошлиқнинг ҳар бир сиридан воқиф бўлишини истаган Маҳмуд пулни аяб ўтирмади. Ойнинг ўрталарида унинг яқинларига келишилган суммалдан кўнроқ миқдорда маблағ жўнатиб турди. Алоқачи ҳам ўз сўзининг устидап чиқди.

Алоқачидан зулмик билан Афғонистонга чақирилишини эшитган Маҳмуднинг юрагига гулгула тушди. Бошлиқ уни бекорга йўқламаётганлигини тушунди. «Чўтир сирни Эргашбойга айтиб қўйган», деган хулосага келганди. Маълумотни олиши билаюқ тўлаб қўйган пуллариини йигинтириб Қоҳирага учди.

Мисрга келган Маҳмуд шаҳар марказидаги «Кинг» меҳмонхонасининг тўртинчи қаватига жойланди. Ювениб тарапти. У ўлгудек оч эди. Кеча оқшомдан бери туз татимаганди. Пастки қаватдаги ресторанга тушиб овқатланди. Қорни тўйгач эски тапиши, бир вақтлар мадрасадан ҳайдалинишига «кўмаклашиб» юборган Абдулҳодига кўнғироқ қилди.

- Ҳозиргина стиб келдим, «Кинг» меҳмонхонасига жойландим.

- Келишинг тўғрисида нега илгарироқ хабардор қилмадинг?!

- Бунинг иложи бўлмади, - Маҳмуднинг овози қалтираб чиқаётганини Абдулҳоди пайқали ва сабабини билишга қизиқди:

- Тинчликми? Бирор кўнгилсизлик бўлдими?

- Учрашганимизда айтаман...

Маҳмуд ўзи сезмаган ҳолда гўё қарнисида яқин дардан дўсти тургандек сириши фони қилиб кўйдди.

Абдулҳоди Александрия шаҳрида бўлганлиги учун икки-уч соатдан сўнг стиб боришини, Ал-Гиза шаҳридаги «Сахара Ситти» ресторанида кечки соат стидида учрашини маълум қилди. Диний экстремистик гояларни онгига сингдирган бу йигит нима мақсадда унинг бу ерга келганлигини албатта билишни хоҳлайди. Эргашбойдан қочиб келганлигини айтса, иш у ўйлаганчалик осон ҳал бўлмаслигини эслаб қолди. Абдулҳодига поўрин телефон қилганлигини тушуниб етди. Бироқ энди гинг қолидан кўчганди. Маҳмуд кечки учрашувга чиқмасликка қарор қилди. Абдулҳоди унинг таширфи ҳақида керакли одамларга кўнги-роқ қилиши ва айни пайтда унинг бу ерга келиш сабабини билишга қизиқини мумкин эди. Шу сабабли у қопқонга тушган сичқон мисоли типирчилаб қолди. Вақт ўтиб борарди. Ҳозир ортга қайтишга имкон қолмаган. Лондонга самолёт эртага учарди. Меҳмонхонани тарк этиб бошқа юртга учини лозим.

Маҳмуд учрашувга чиқмасликка, ҳозироқ хонаси-га кириб, кўрпага ўралиб, тошгача дам олишга, кейин

Лондонгами ёки худо дилига солган бирорта мамлакатгами учиб кетинга қарор қилди.

Маҳмуд эрталаб барвақт туришга қанчалик уринмасин бари бир ухлаб қолди. Кўзларига қўшнинг заррин нурлари тушганда уйғонди. Бир нафас ўрнидан турмай ётди. Кўрган тушини хотирлади. Улкан илон унга яқинлашиб келди. Маҳмуд ундан қочинга уринди. Бари бир илон оёғига тишини боғирди. Илон бойлик ва мол-дунё, дея ўзича таҳлил қилди. Бу ҳақда қариялардан эшитган. Шу сабабли, кўнглидаги гашликни тезда унутди. Ўрнидан туриб, ювиниб таранди. Меҳмонхона ходимлари билан ҳисоб-китоб қилиб, пастга тушди. Эллик қаламча наридаги такси тўхтайдиган бекат томон юрди. Эрталабланоқ кўчаларда одамлар гавжум эди. Меҳмонхона ёнидаги янги бинода қурувчилар иш бошлаб юборинганди. Тахта шотилардан тена қаватларга гинг ва қум солинган қонларни кўтариб чиқаётган аёлларни, болаларни кўриб, негандир Маҳмуднинг хаёлидан «ҳали ҳам бу ерга техника етиб келмабдида», деган фикр ўтди. Боя меҳмонхонадан пастга тушганда қўлига соябон тутиб олган, кўринишиндан маҳаллий аҳоли вакилига ўхшамайдиган одам йўлини кесиб ўтди-да, ортидан кузатиб кела бошладди. Маҳмуд унга аҳамият бермади. Бекатга яқинлашганда чан оёғида худди панша чаққанчалик оғриқ турганини ҳис қилди. Йигит бунга эътибор бермади. Оғриқ турган жойни қаншлаб, йўлида давом этди. Шляпали киши ундан ўтиб кетди. Маҳмуд унинг ўнг қўлидаги соябон чан қўлига ўтиб қолганлигини,

учидан отилиб чиққан кўз илгамас игна оёғига санчилганлигини, кейинчалик шу игна ҳосил қилган оғриқ ҳаётига яқин ясагини билмасди.

Лондонга учинчи керак бўлган самолёт саккиз соатдан сўнг аэропортга келиб қўниши лозим эди. У ерда ҳам Маҳмуднинг танишлари бор. Кўп йил аввал мамлакатдан чиқиб кетган яқин қўшниларидан бири истиқомат қилади. Бориб уни топса, бошпана бсрар. Маҳмуд вужудида похун сезгилар содир бўлаётганлигини ҳис эта бошлади. Иссиғи кўтарилиб, кўнгли беҳузур бўлди. У ошхонага ўтиб кофе ичди. Бироқ иситма босилмади. Шундан сўнг тиббий хизмат кўрсатиш бўлимига кирди. Докторлар иситмани туширадиган дори беринди. Уни ичгандан сўнг Маҳмуднинг иссиғи бироз тундию, орадан кўп ўтмай касаллик қайта хуруж қилди. Нафаси қистаб, ҳаллослаб борар, кўнгли беҳузур бўлиб қайт қилгиси келарди. Бу гал тиббий бўлим ходимлари уни шаҳар касалхонасига жўнатишга мажбур бўлишди. Докторлар Қозогистон республикаси паспортига эга бўлган бсморни касалхонада олиб қолишди. Зудлик билан элчихонага кўнги-роқ қилишди. Элчихона ходимлари ўз фуқаросига керакли тиббий ёрдам кўрсатини учун кстадиган сарф-ҳаражатларни тўлашга ваъда беринди. Докторлар бсморга қапчалик шонилинч тиббий ёрдам кўрсатишмасин, унинг аҳволи яхшилапмади. Қилинган дори-дармонлар самара бермади. Саккиз соатдан сўнг Маҳмуд касалхонада жон таслим қилди...

“Қозогистон Республикаси фуқароси Маҳмуд Жайроновнинг ўлими тўғрисида Қоҳира марказий касалхонаси патологанатомик бўлимининг тиббий хулосаси:

Бемор ўткир юрак хуружидан вафот этган. Ўлимни келтириб чиқарувчи омил, аста-секинлик билан таъсир қилувчи заҳарли модданинг организмга кириши бўлган. Беморнинг чан оёғи, товондан 27 сантиметр баландликда терининг бутунлиги бузилмаган жароҳат мавжуд. Шу жойдан организмга таъсир қилувчи заҳарли модда киритилган. Патижада беморда иситма кўтарилган. Бу эса ўлим ҳолатини юзага келтирган.

Элчихона ходимлари ўлим тўғрисида берилган хулоса билан танишиб чиқиб, ўз фуқароларини номаълум кишилар томонидан заҳарли модда билан ўлдирилган, деган хулосага келишди. Ўлим билан боғлиқ жиноятни очиб тўғрисида элчихона ташқи ишлар ва ички ишлар вазирликларига ўз фикрларини билдирди. Тергов-суриштирув ишлари бошлаб юборилди. Айни пайтда фуқаро Маҳмуд Жайроновнинг ўлими ҳақида Қозогистон Республикасига ҳам шошилинч телеграмма жўпатылди.

АФҒОНИСТОН

Яна чодирнинг эшиги очилди. Кўш пурлари ичкарига ёйилиб кирди. Қоронғу хона ёришиб, зулмат чўкди. Хоним кўзини юмди. «Боя қўлимни ушлаб кўрган одам бўлса ксрак», деб хаёл қилганди. Келгувчи

ушинг тенасида турдию, бироқ кўлини ушламади.

- Оч кўзингни! - Эргашбойнинг овози қулогига чалинди. Хоним баданига напштар санчилгандек чўчиб тушди ва кўрқа-писа кўзларини очди. Тенасида қорайиб кетган, ҳалдан танқари соқоли ўсиб, юзини тўсган Эргашбой турарди.

- Нега Чўтирга тухмат қилдинг! - Эргашбой қаҳр-газабини зўрга босиб турганлиги овозидан билинди.

- Нега ишонмайсиз, дўмбогим? - саволга савол билан жавоб қайтарди хоним. - Ахир у номусимга тегмоқчи бўлди. Сизнинг йўқлигингиздан фойдаланмоқчи бўлганди!

- Ёлгон! - қичқириб юборди Эргашбой, унинг овози чодир ичида худди момақалдиروقдек гумбирлади. - У номусингга теголмасди. Унинг олатини Олма-отада Маҳмуд сен қанжиқни қизғаниб кесиб таплаган!!

Хоним бонига гурзи тушгандек гангиб қолди. У бундан хабарсиз эди. Ёлгон сўзлаб сири очилганидан юраги эзилди. Орта чскининг ўринсиз эди. У ганирини ўрнига йиглади. Эргашбой ортиқча ади-бади айтишиб ўтирмади, айтмоқчи бўлган сўзини айтганини, хоним айбига иқрор бўлганини тушунди.

- Сен мсгажин тузимни ичиб, тузлигимга туфладилинг! Қилган яхшиликларимни билмадинг! Яхшиликларимнинг уволи тутсин, икки кўзинг оқиб, кўр бўлсин! Топган аёлларингни кўни бизни сотиб, обрўйимизни бир нуллик қилди! Одамларимиз турмада ётибди. Номимизни террорчига чиқариб, юзимизни ерга қаратдинг. Энди сендек қанжиққа сафимизда

ўрин йўқ!

- Дўмбогим, яратганни ўртага қўйиб қасам ичаман, сизнинг олдингизда юзим ёруғ! Айтган тошшириқларингизни бажарганман. Жўнатган пулларингизга хиёнат қилмай эгаларига тошширганман, - зўрға гапирди хоним. Аммо, ўзини оқлашга мупосиб сўз тополмади. Томогидан кимдир бўғарди. Нафаси қистарди. Хўрлиги тутиб, кўзларидап дув-дув ёш оқарди.

Унинг полаларига Эргашбой аҳамият бермади. Ортига бурилиб чиқиб кетди. Остопадан ўтгач унинг совуқ товуши яна хонимнинг қулоғини тешиб юбораёзди.

- Мирюнус, манави қанжиқни зиндонга ташла! Бургага таланиб, каламушларга ем бўлиб, сасиб-бижиб ётсин!

Хонимнинг бошидан ақли учди. «Яна азобми?! Қайси гуноҳим учун?», деган фикр дилидан ўтди. Мирюнус ичкарига кирди ва бақувват қўлларини чўзиб, хонимни даст кўтарди-да, ташқарига олиб чиқиб кетди. Червон хонимнинг охириги умиди сўнганди. Мурдаси шу тоғу тошларда қолишига, энди тугилиб ўсган юртига қайтиш, унинг дийдорини кўриш насиб этмаслигига иқрор бўлди. Мирюнуснинг кучоғида жасад мисоли тсбраиб борарди. Кўйлаклари ва лозими йиртилиб кетганди. Ошпоқ бадани кўзга ташланиб турарди. Уни кўрган йигитлар қийқариб, бақириб-чақириниб лод солишди. Аёлнинг хира тортаётган хаёлида «Мирюнус яна йигитларнинг ихтиёрига тошширса керак», деган фикр ўчаётган пилик мисоли

липиллади. Аммо Мирюнус жангарилар томонга эмас, чодир орқасига ўтди.

- Папжарани кўтар, - деди кимгадир. Темирнинг тарақлаган овози эшитилди. Мирюнус тўхтади.

- Пастга туш, - деди у бояги одамга.

Бир муддат ўтиб кучоғидаги хонимни пастда турган одамга узатди. Аёлнинг баданига темирдек қўллар ботди. Пастдаги одам унинг оёғидан, сўнг белидан ушлади. Хоним ўзини зилдонга туширишганини пайқади. Қолган умри йигитларнинг қийноқлари остида эмас, қўли пури тушмайдиган қоп-қоронғу зилдонда ўтажағига амин бўлди. Кўзларини зўрға очди. Юзига-юзи тегай дсб турган серсоқол кимсанинг термулиб турганини кўрди.

* * *

Тушда, ўқ овозлари ухлаб ётган жангариларни палапаргини ҳолатда тапқарига ёпирилиб чиқишга мажбур қилди. Ҳамма саросимага тушган бир пайтда Топксигт билан алоқа боғлаш имконияти туғилганди. Чодирдан чиқибоқ ўзимни жарлик томон урдим. Мен билан йигирма-ўттиз чоғли жангарилар пастликка қараб югуришди. Ўзгалар нигоҳига таппашмаслик мақсадида бошимга эски пахталикни таппаб, алоқа аппарати япирилган томонга чошдим. Ҳар бир одам ўз жонини сақлашга, дайди ўқларга нишон бўлмасликка ҳаракат қилиб борарди. Ўзимни каттагина топ панасига урдим. Телефон аппаратида менга икки маротаба Топ-

кентдан қўнғироқ қилишгани қайд этилганди. Гўшакни одатдагидек Зокир олди. Вақт тиғиз эди. Олислардан ўқ овозлари қулоғимга чалиниб турарди. Зокир шошилинч хабар борлигини маълум қилди. У Фотхуллохонни Тошкентдаги ҳарбий госпиталда ўз одамларидан бири Иброҳим исмли доктор ўлдириб, мамлакатдан чиқиб, Афғонистонга ўтиб кетган бўлиши мумкинлигини маълум қилди. Иброҳим бу ерга ўтса, албатта Фотхуллохоннинг Тошкентда пайдо бўлганлигини Одиловга сўзлаб беради. Бундан Эргашбой жазавага тушиб, Умар иккимизни тириклай дорга ошиши тайин.

- Бизнинг тахминларимиз тўғри чиқса, Иброҳим икки-уч кун ичида Афғонистонга ўтиб боради, - деди Зокир. - Эҳтиёт чораларини кўр. Зудлик билан Ватанга қайт!

Бу хабар менинг юрагимга қанчалик ёмон хавотир олиб киргани фақат ўзимга аён! Даҳшат алангасида ёндим. Умарни огоҳ этиш керакми, деган савол хаёлимдан кўтарилмади. Ўйлаб-ўйлаб Иброҳимни йўлда тўхтатиб қолиш чорасини кўриш керак, деган қарорга келдим. Тонг ёришгунча кўзларимга уйқу илинмади. Хаёлимдан минг турли ўйлар ўтди. Иброҳимни йўлда тўхтатиб қолишнинг иложи йўқ эди. Чунки лагерга киравериндаги постга тўдабошининг садоқатли ва ишончли йигитлари қўйилганди. Икки кундан бери Умар ҳам кечалари постда тураётганди. Мозори Шарифга бориб келганимиздан сўнг Эргашбой уни постга қўйганди. Ўйлаб-ўйлаб бу ҳақда Умарга айтишга аҳд

қилдим. Бир ўзимнинг қўлимдан нима ҳам келарди. Балки у бирор йўлини топар, деган илинжда уни изладим. Кейинги кунлари биз учрашмай қўйгандик.

- Фотхуллохоннинг Тошкентга етиб борганлиги тўғрисида Одиловнинг одамлари хабар топибди, - дедим Умарнинг нигоҳларига термулиб. У худди қаршисидан қашқир чиқиб қолган овчидек менга тикилиб қолди.

- Буни кимдан эшитдинг? - наст овозда сўради.

- Тошкентдан хабар қилинди.

- Фотхуллохон оғзидан гуллабдимми?

- Йўқ, даволаган одамларидан бири уни таниб қолибди! Сўнг, ўлдириб, ўзи биз томонга қочибди. Ҳозирча билганларим шу.

- Чакки бўлибди. Икки-уч кун ичида Эргашбой бундан хабар топади.

- Фотхуллохонни ўлдирган кимсани бу ерга келтирмаслик керак.

- У бошқа мамлакатга кетвориши ҳам мумкин-ку?!

- Унинг тирик қолиши иккимизга ҳам яхшилиқ келтирмайди. Бошқа мамлакатга ўтиб кетган бўлса ҳам Эргашбойни хабардор қилади.

- Ҳозир уни бутун мамлакат бўйлаб милиция қидирмоқда. Шундай бўлгач, албатта бу ерга келиши аниқ.

- Биз уни танимасак, билмасак.

- Лагерга кираётган ҳар бир одамга эътибор бериш керак. Нотаниш бўлса, уни постнинг ўзидаёқ тўхтатиб қолиш мумкин.

- Қийин иш...

- Иложимиз қапча.
- Балки ўзимизнинг қочганимиз маъқулдир?
- Менинг бу ерда қиладиган ишларим бор.
- Яхписи қурол-аслаҳа омборини қўлга киритиб, Эргашбойни ва унинг одамларини портлатиб ташлай-миз, бир йўла ҳаммасидан қутуламиз.

Мен Умарнинг ўт чақнаб турган кўзларига тсрмулдим. Ксйинги пайтда у жуда ҳам ўзгариб кетганди. Нигоҳларидан бу йигитнинг ҳеч нарсадан қайтмаслиги билиниб турарди. Менинг асосий мақсадим Эргашбой билан Гофурни тириклай Ватанга қайтариш эди. Улар ўз айбларини халқ олдида тан олинлари лозим, ахир қапчадан-қанча бегуноҳ одамларни ўлдиришди, қапчадан-қанча порасида гўдаклар ота-оналаридан жудо бўлди, стим қолишди. Кўлаб ёшлар алдов йўллари билан Ватандан олисда, ўз элига қарши қўлига қурол тугган. Халқ Эргашбойнинг бапшарасини кўрсин. Қилган гуноҳларини ўз тили билан халққа айтиб берсин. Токи «халаскоримиз», деб юрган баъзи кимсалар унинг мақсад ва ниятларини билсин. Шундагина мен халқим ва Ватаним олдидаги фарзандлик бурчимни адо этган бўламан.

- Ҳаммаси жойида бўлади, - деди Умар ниҳоят ўртага чўккан жимликни бузиб. - Бугундан бошлаб постда ксчаю кундуз қоламан. Бирорта одамни ичкарига қўймайман! Агар Иброҳим бу ерда кслаётган бўлса, Эргашбой унинг мурдасини кўради! - деди алам билан қўлларини мушт қилиб.

АФФОНИСТОН

Гофур томонидаш менга ажратилган бир ҳафталик муҳлат ҳам шитоб билан ўтиб борарди. Улар мени ўлдирадими, деган хавотирли савол юрагимни ўртарди. Ўй ва ҳаёларим турли кўчаларга олиб кетарди. Ёнимда олиб юрадиган «Кобра» тўшпончамни ҳаминша отишга шай қилиб юрардим. Ҳаётим учун хавф туғилган пайтда, албатта Эргашбойни ҳам, Гофурни ҳам аяб ўтирмай ўқдондаги барча қўрғоқинини уларнинг кўксига жойлаб қўяман, деб ўйлардим.

Ўн олтинчи чодир кечаю-кундуз диққатимда эди. Кимлар кириб, кимлар чиқмоқда, бу ерда яшаётганларнинг исми-шарифи, қасрдан келганлиги, муқаддам қаидай жиноят қилганлиги, Афғонистонга ўтишига нима сабаб бўлганлигини аниқлашим шарт эди. Барча саволларга жавоб олгач марказга маълум қилишини ўйлардим. Зокир билан боғлашиб «Гул» операциyasi тўғрисида қисқача хабар бердим.

Икки кунки, лагерда Гофурнинг қораси кўринмай қолди. Унинг қаёққа кетганини билмасдим. Балки «дори»ларни пуллаш мақсадида Бишкекда шерик излаб юргандир?

Тонг ёришаётган пайтда қулоғимга гала-говур овоз чалинди. Кимлардир у ёқдан-бу ёққа югуриб-слар, бақириб-чақириб, бир-бирларини нимадандир огоҳ этишарди. Тўшпончани отишга шай қилиб, ташқарига чиқдим. Чодирдан ўн қадам нарида ўшлаб жангарилар

доира шаклида тўпланиб туришарди. Уларга яқин бордим ва олдимда турган кимсанинг елкаси оша бўшлиққа назар ташладим. Ерда икки жасад чўзилиб ётарди. Қорли тоғларнинг чўққилари устига тирмашиб чиққасётган қўш тафтсиз шуъласини мурдаларнинг юзига сочиб турарди. Мен қўллари икки ёнида шалпайиб, осилиб турган, кўкрагига уриласётган совуқ экинидан юзининг ярмини тўсган соқоли ҳилшираб турган, кўзлари хиёл очиқ ҳолда чўзилиб ётган Умарни бир боқинидаёқ танидим.

Унинг қўллари мушт бўлиб тугилганди. Худди ухлаб ётган одамга ўхшарди. Юрагимга биров ханжар санчгандек вужудим жимирлаб, ўпкам шишиб, кўзларимда ёш айланди. Ёсга, ёсга, бундай аҳволга тушди, ким унинг жонига қасд қилди? Унинг ёнида ётган мурда ким? Ёсга у жангариларга ўхшаб соқолли эмас? Ёсгона одамнинг кўкариб кетган юзлари совуқ ялтираб турарди. Майин ва силлиқ таралган сочлари бироз тўзғиганди. Мен унга қанчалик диққат билан разм солмай барибир танимадим. Жасаднинг оёғидаги бир пой туфлиси қасрладир тушиб қолганди. Хаёлимга Зокир айтган Иброҳим келди. Наҳотки бу ўша бўлса? Бироқ, ёсга айнан Умар иккиси? Ким уларни бундай аҳволга солди? Қотили ким? Бу ерда мендан бошқа яна кимдир борми, деган саволларга жавоб тополмай қийналардим. Хаёлимдан турли ўй-фикрлар кечар экан, ёнимдаги йигитлар тиширчилаб, бир четга сурилди. Ортимга юзландим. Елкасига чакмонини ташлаган Эргашбой мурдалар ётган томон келарди.

Юзида ғазаб тўнғиб қолганди. Ундан уч-тўрт қалам нарида кслаётган Абу Толибнинг чсҳрасида олатдагидек табассум балқиб турарди. Эрганбой мурданинг бош томонига ўтди ва бироз қалдини букиб, ҳар иккисига назар ташлади. Сўнг ортига ўгирилиб ўздан икки мстрлар чамаси нарида турган Абу Толибга юзланди.

- Буларнинг нимадан ўлганлигини аниқла! - деди қош-қовоғини солиб Эрганбой.

Абу Толиб мурдаларнинг ёнига борди-да, тиз чўкиб, уларнинг баданларини, оғиз ва кўзларини синчиклаб кўздан кечирди.

- Хўжайин, булар заҳарланиб ўлган, - деди ўрнидан турар экан.

- Заҳарланиб? - бошлиқнинг кўзлари косасига торлик қилди. Абу Толибга сб қўйгудек нигоҳ ташлади.

- Ким заҳарлаган бўлиши мумкин? - Ҳар доимгидек одамларига шубҳа ва гумон билан боқди Эрганбой. - Тунда постда кимлар навбатчилик қилганди? - У Мирюнусга юзланди.

Тўрт нафар йигит сафни ёриб, олдинга чиқди. Уларнинг юзлари шу даражада оқариб кетган эдики, тасодифан кўрган одамнинг юраги ортга тортиб кетиши ҳеч гап эмасди.

- Буларни ким ўлдирди? - сўрали тўлабонни олдинда турган йигитдан.

- Биз билмалик, амирим, - деди йигитлардан бири. - Тонг ёришмай Умар ташқаридан манави одамни бошлаб кириб келди. Иккиси ёнма-ён ўтириб суҳбатлашишди.

- Нима ҳақида суҳбатлашинди?
- Шунчаки, ўзаро гаплашиб ўтиришди-да!
- Нима ҳақида гаплашинди? Менга анигини айт?!
- Биз уларнинг сўзларини эшитмадик, амирим.
- Қулоғингга нахта тикиб олганмидинг, кар?!

Эрганбой оёқ-қўли қалтираб турган иккинчи йигитнинг рўнарасида тўхтади. Унинг дир-дир титраётган афтига газабли кўзларини қадади.

- Улар нима сйинди?

- Ҳеч нарса. Фақат Умар икки пиёлага доғ сув қуйиб келди. Шунини ичинди холос.

- Доғ сувни меҳмон сўраганмиди? - терговчилардек жангарини сўроққа тугарди Эрганбой.

- Ҳа, меҳмон сўради, кейин Умар қумғондаги сувдан пиёлаларга қуйиб келтирди.

- Сен кўриб турганмидинг?

- У пиёлага сув қуяётганини кўрдим холос, амирим.

Йигит жим бўлди.

- Сувни ичгандан сўнг нима бўлди?

- Биринчи бўлиб меҳмоннинг ранги кўкариб, кўзлари ола-кула бўлиб, худди ҳаво стишмаётгандек бўғилиб ерга йиқилди. Кейин Умар ағалаб тушди.

- Демак, доғ сувга бирортанг заҳар қўшгансанлар! - ўнқирди тўдабоши. - Уларнинг иккиси ҳам менга садоқатли йигитлар эди!

Атрофдаги жангариларнинг ҳам юрагини ваҳима босганди. Эрганбойнинг қандай қарорга келишини кутишарди. Атрофга жимжитлик чўкди. Тўдабоши

олдинги сафда турган йигитларнинг кўзларига ўлжани ражиб тапшлашга шай турган қашқирдек тикилди. Бирдан ҳаселига нимадир келди чоғи ортига бурилиб.

- Санжар! - деб қичқирди. Йигитлар орасини ёриб ўрта бўй, қотмадан келган, қон-қорайиб кетган йигит оқсоқлашиб чиқди.

- Лаббай, амирим...

- Хунарингни ишга сол, қотилни тон!

Санжар қўлини кўксига босиб, ишни нимадан бошлашни билмай бир зум талмовсираб турди-да, ерда ётган мурдаларнинг олдига борди. Тиз чўкиб, ҳар иккисининг қўлларини, димогини ҳидлади. Кейин ўрнидан турди ва олдинги сафда оёқлари титроқдан букилиб-букилиб кетай, деб турган жангариларнинг қошида пайдо бўлди. Уларнинг кўзларига разм солди. Сўнг қўлларини ушлаб, чуқур-чуқур нафас олиб, гумон қилинувчиларнинг баданини искай кетди. Бу ҳол уч-тўрт маротаба такрорландию, аммо ҳеч нарсани аниқлай олмади. Шундан сўнг яна мурдаларнинг қошига борди. Ҳамма нафасини ичига ютганча унинг ҳаракатини кузатарди. Санжарни мен бу ерда илк маротаба кўриб туришим эди. Балки илгари кўрган бўлсам-да, эътибор бермагандирман. Санжар Умарнинг атрофидан кетолмай қолди. Кийимларини искар экан, бирдан қўйлагининг ёқасига қўл юборди. Ерга кўмилган ўлжани пайқаб қолган тулкидек шошапиша ушлаган жойини титди. У ёқани қайта-қайта ҳидлаб, сўнг ўрнидан гурди-да, бошлиқнинг ёнига келди;

- Заҳар Умарнинг кўйлаги ёқасида бўлган, - деди. Унинг наст овозда айтган сўзини ҳамма эшитди. Жангарилар бир-бирларига қараб «ув» тортиб юборишди. Наҳотки, мени ҳамоя қилиш учун ўзини ўлдирган бўлса? Унинг бир пайтлар «охирги нафасимизни Ватан учун берамиз», деган гаплари қулоғимда жарағлади.

Эрганбойнинг одамлари икки жасадни Содиқнинг мурдаси каби жарга таппаб келишди. Кун бўйи юрагим сиқилиб, ўзимни қўярга жой тополмай юрдим. Ёлғизланиб қолганимга чидаёлмасдим. Юрагимда қасос ва алам ўти ёнганди.

* * *

Кечки пайт Эрганбой мени хузурига чорлади. Тушқуликка берилиб кетганим боис унинг нима мақсадда чақираётганини ўйлаб, тайёргарлик ҳам кўрмадим. Кўрқув ва ҳадикни унутиб хонасига кирдим. Ичкарида Абу Толибни учратдим.

- Дўхтир билан Қобулга бориб келасизлар, тайёргарлигингни кўр!

Эрганбой менга қис боқмай шу гапни айтди. Эрталаб унинг машинасида пойтахтга жўнадик. Олдинги ўриндикда Абу Толиб борарди. Қош-қовоғини осилтирмайдиган, ҳазил-мутуйбани хуш кўрадиган йиғит эди. Унинг қасрданлигини ва қандай мақсадда гуруҳга кўшилиб қолганлигини билмасдим. Орқа ўриндикда ёнбошлаб ўтирган Чўтирнинг кайфияти тушиб

кетганди. Эргашбой нима сабабдан мени Қобулга жўнатаётганини тушунмасдим. Узун қулоқ гаплар орқали Чўтирни Олма-отада азоблашганидан хабар тошгандим.

Машина тошлар юмалаб тушган йўлдан настилик сари тушиб борарди. Чўтир бестоқат бўлиб, тиширчи-лаб сўкинар, гоҳида шофёрни «кўзингга қараб юр», деб койиб ҳам кўярди. Шофёр унинг сўзларига бош ирғади-да, билганидан қолмасди. Мен хазина яширилган жойга кетаётганимдан хурсанд эдим. Тўғри, Крамаренко ва Ефим Егорович вафот этди. Бироқ хазина жойида қолди. Уни олиб ўтганим билан кимга тошшираман? Ким менга ваъда қилинган пулни беради? Гарчи бошлиғимнинг сўнги тошширигини ба-жармаган бўлсам-да, лаънати хазина яширилган жойни кўрсам, бойликни жойида турган-турмаганлигини билсам кўнглим таскин тонади-ку, деб ўйлардим.

Биз Қобулга яқин келиб қолгандик. Дераза ойнаси-га юзимни босиб, нигоҳимни ташқарида узмасдим. Менга таниш бўлган кўчаларни, уйларни ёдга олишга ҳаракат қилардим. Ҳа, бу ерлар ҳали ҳам ўзгаринсиз ётарди. Айниқса пойтахтни толибонлар босиб олгач кўнлаб бинолар ёниб, кулга айланганди. Йўл четлари-да бомба тушиб, ёниб кетган уйлар, мажақланган машиналар, бўлак-бўлак қисмларга ажралган танклар, буларнинг ҳаммаси толибонлар билан ҳукумат кўшинлари ўртасидаги даҳшатли урушни ёдга соларди. Ҳозирги вазият уруш йилларидагидан баттар эди. Вайронага айланган биноларнинг сафи кўнайган бўлса

кўнайганки, аммо бирортаси қайта тикланмаган. Турли қабила ва элатларга бўлиниб кетган афғон халқи тинчликни эмас, балки қонли урушни кўравериб бундай ҳолга кўпикиб қолгандек.

Шаҳар кўчаларига кириб борганимизда кўнглим бироз ёринди. Ўзимни эмин-эркин ҳис эта бошладим. Машина чорраҳадан ўтганда кўзим қулаб тушган кўп қаватли бинода тўхтади. Юрагим ҳаприқиб, ўзимни галати ҳис эта бошладим. Ҳаяжонимни босолмасдим. Танқаридан кўз узмай, вайронага айланган бинога тикилиб борардим. Шофёр ва Абу Толиб мендаги ўзгаришни найқади.

- Тинчликми, нега бссар бўлиб қолдинг? - Бу йўлга чиққанимиздан бери уларнинг менга айтган биринчи сўзлари эди.

- Уйимиз шу атрофда эди, - дедим қўлим билан вайрон бўлган бинони кўрсатиб, - Бузилиб кетибди. Бироз тўхтасангиз, бориб кўрардим. Ота-онам, ака-укаларим қасрдайкин, кўпи-кўпишларимдан сўраб билай!

- Уйингни кули кўкка совурилибди-ку, ота-онанг омон қолармиди, - иршайиб сўзлади Абу Толиб.

Шофёр кўнглимни кўтарган бўлди.

- Қайтишимизда кўрарсан. Йўлда тўхтамаслик буюрилган.

Бино қандай қулаган бўлса шундай ҳолатда ётарди. Демак, Крамаренконинг сўзлари чин, хазина шу бинонинг остида ётган. Бу ерга ким ҳам бойликни ахтариб келиши мумкин, деб ўйладим..

Машина касалхона ёнида тўхтади. Абу Толиб ичкарига кириб кетди. Кўн ўтмай икки одамни эргантириб чиқди. Улар Чўтирни дастга тушишини илтимос қилишди. У анча толиқиб, ҳориб қолган, ранги кўкариб кетганди. Бунинг устига машинада ўтиравериб оёқларининг томири тортиб, увишиб қолганди. Қўлларига тираниб, сирганиб, оёқларини ерга қўйди. Касалхона ҳодимлари қўлтиғидан кўтариб, ичкарига олиб кириб кетинди. Абу Толиб уларга эрганди. Қорнимиз оч эди. Йўлда енгилгина тамалди қилиб олгандик. Шофёрга мени кўздан қочирмаслик, босган қадамимни пойлаш вазифаси тоширилганлиги унинг ҳаракатларидан сезилиб турарди. Бу йигитга жабр қилмаслик, ортиқча уригтирмаслик учун машинадан тушмадим. Очиққанганимни айтдим.

- Мен ҳам итдк очман. Сабр қил. Анговини бу ерда олиб қолинса, қорнимизни тўйдиришларини илтимос қиламан.

- Чўтир бу ерда қоладими? - сўрадим.

- Худо билади. Агар даволашнинг иложи бўлса олиб қолинади.

- Касали оғирми?

- Сўрама, - шофёр ҳиринглаб кулди. - Лйтганим билан ишонмайсан!

- Нима бўлибди, - уни саволга тутдим. У қулоғим остида шивирлади.

- Олатини кесиб таплаганибди.

- Ё тавба. Кўйсангчи, бундай ганга ким ишонарди, балки ҳазиллаганингандир?!

- Лйтмадимми, ишонмайсан, дсб?! Бошлиқнинг айтишича, Олма-отадаги одамларимиздан бири шундай қилибди.

Шофёр билан яқинлашиш имконияти туғилганди.

- Ёмон иш қилгандирда?

- Бу ёғи ўзига ва яратганга аён.

- Мени нимага бошлаб келдиларинг?

- Буни Абу Толибдан сўра.

- У сен каби оқ кўнгил йигитга ўхшамайди, яхшиси ўзинг айтақол?

- Ҳозир эмас, кейин айтаман...

- Гуноҳим оғирми?

- Бу ерда ҳаммамизнинг гуноҳимиз оғир, - деди йигит ўйчан ҳолатда.

Икки соатлардан сўнг Абу Толиб чиқди. Шофёр иккимиз унинг ҳорғин чеҳрасига тикилдик.

- Хўжайинга Чўтирни даволаб бўлмайди, дсб мишг карра айтгандим. Қулоқ солмаганди. Лйтганим бўлди. Икки кун шу ерда турамиз. Яраси газак олиб, йиринглаб кетибди. Даволашгач, ортга қайтамиз.

Икки кун қоладиган бўлсак шофёр ва Абу Толиб билан яқинлашиб, сирдош бўлиб қоламан, дсган ўй миямга урилди..

- Ушгача қасрда турамиз?

- Буни сен ҳал қиласан-да, мамлакатнинг эгаси! - деди Абу Толиб.

Икки кун касалхона олдидаги томига снаряд тушган бинода ётиб турдик. Башир одамларига тайинлаган бўлса керак, нотаниш кимсалар олдимизга тез-тез

кслиб, ҳолимиздан хабар олиб турипти. Улар билан гаплаганимиз бизга маън этилганди. Ниҳоят, жўпайдиган кунимиз келди. Кечга яқин йўлга тушдик. Марказий банк биносининг олдидаги ўтаётганимизда шофёр йигитга илтимос қилдим.

- Шу ерда тўхта. Ҳеч бўлмаса уйимизни кўрай. Қўни-қўншиллардан ота-онамни сўроқлай, - дедим.

Шофёр Абу Толибга ўгирилди. У маънодор бошини иргиб қўйгач машинани тўхтатди. Настга тушиб, бино томонга эчкидай сакраб чолдим. Атроф-тсварақда юрган одамлар менга эътибор беринмади. Қулоқларим остида собиқ командириمنىнг хазинага қайси йўлакдан кириш кераклиги тўғрисида айтган гаплари жараглади. Ортимга қарашни ҳам унутиб қўйгандим. Абу Толиб менга эрганиб келарди. Диққат-эътиборим настга олиб тушадиган йўлакда эди. Тунроқ йўлни кўмиб таплаганди. Гоҳ теналикка чиқиб, гоҳ настга тушиб, атроф-тсварақка олазарак боқардим. Танқаридан қараган одам мени аланиб қолган, леб ўйларди. Бомба тушиб, хандақ бўлган жойда тўхтадим. Тена киемини фишт ва бетон бўлаклари кўмиб таплаган, бироқ одамнинг гавдаси сиғадиган туйнукка кўзим тушди. Кўшн нурлари настга олиб тушувчи зиналарни ёритиб турарди. Шу ердан ичкарига кириш мумкин, деган ўй хаёлимга келди. Ўн қадам босганимда иккинчи хандақ кўрипти. Бу ерда офтоб тифига баланини тоблаб, ётган одамни кўрдим. У қадам товунларимни эшитиб бошини кўтарди. Разведкачининг ҳаётини оний лаҳзалар ҳал қилади. Бир бора боқин, кўз

қири билан нигоҳ ташлаш ҳаёт дафтари ни варақлаб ташлайди. Оний лаҳзалардан фойдалана олмаса ҳеч қачон ўз касбининг устаси бўлолмайди. Нотаниш кимса билан нигоҳимиз тўқнашганда уни қасрдадир учраганимни эсладим. Мовий кўзлар, сарғич қошлар таниш эди. Икки қадам юрганимдан сўнг ноаён куч мени яна ортга қарашга мажбур қилди. Ерга узала тушиб ётган бояги кимса изимдан тикилиб турарди. Унга аҳамият бермадим. Қулоқларим остида яна Крамаренконинг сўзлари жаранглади. «Йўлакдан на-стга тушсанг «х» шаклидаги темирга дуч келасан. Остини бир метр қазисанг граната яшигидаги хази-нани топасан». Генерал настга олиб тушадиган йўлак-ни айтгани рост, бироқ бу ерда йўлак бир нечта, уларнинг қай биридан тушмогим керак? Нега бу ҳақда аниқ маълумот бермади? Нега йўлак харитада кўрса-тилмаган? Балки Ефим Егорович буни дўстига айтиш-ни унутгандир? Ўзимни қўлга олдим. Хаёлимдан хазилага олиб тушувчи йўлакни аниқлаш, ўн метр нарида ётган мовий кўзли йигитнинг исмини топиш кетмасди. Нега у бу ерда? Балки мендан умидини узган қария жўнатганмикин?

Абу Толиб чўнқайиб ўтирганимни кўриб, ота-она-сининг руҳига тиловат қилаётган бўлса керак, деб ўйлади чоги, у ҳам тиз чўкди. Ўрнимдан турдим. Бояги одам юзини терс буриб олган бўлса-да, кўз қири билан босган қадамимни кузатиб турганини сезардим. Ёнидан ўтиб кетаётганимда у хайр-эҳсон қилишимни сўради. Ҳамёнимдан пул олар эканман, кўзим тилам-

чининг ярми йўқ бармоғига тупди. Шу заҳотисқ танидим. Бу, собиқ қуролдош дўстим Павел Степанин эди!

Машина йўлга тупди. Хаёлим Павелда эди. «Исга у Афғонистонда-айнан хазина яширилган жойда пайдо бўлиб қолди», деган савол миямга тинчлик бермасди. Менинг кайфиятимни кўриб Абу Толиб кўнглимни кўтаришга уринди.

- Хафа бўлма, биродар, ҳаммаининг ота-онаси қазо қилади. Мен ҳам ота-онамдан ёш ажраганман. Қариндошларимнинг эшигида катта бўлганман. Амал-тақал қилиб ўқишни битирдим. Бир жонинга ишқим тушиб, унинг номусига тегиб қўйганман. Отаси балжаҳд одам эди. Ҳомиладор қизини калтаклади. Мен эса унинг қаҳридан кўркиб қишлоқдан қочдим. Юртни тапплаб Эргашбой акамнинг этагини тутиб, шу дала-лаштларда саргардон юрибман. Тезроқ хўжайин юртга қайтсаю, бизга тузукроқ иш берса, деб кеча-кундуз дуоламан. - Абу Толиб мен билишим лозим бўлган маълумотларни секин-аста сўзлай бошлади. У туғилиб ўсган қишлоғи ҳақида узоқ гапирди. Юртда қолиб кетган шериклари ҳақида ҳам «гуллаб» кўйди. Мен ишдамай, бошимни ҳам қилганча унинг ҳар бир гапини хотирамга ёзиб борардим.

Чўтирнинг рангига бироз қон югурганди. Энди у илгаригидек асабийланмасди ҳам. Атроф-тесваракка қизиқувчанлик билан боқарди. Дўхтирлар Чўтирнинг руҳини туширмаслик мақсадида ноёб операцияни келгуси йил қилишга ваъда берганларини билиб олдим.

ҚИРҒИЗИСТОН

Эргашбой Мирюнусга «раҳнамолар олдига бориб келмоқчимап», деб ёлгон гапирганди. Нияти бонқа эди. Йўлга чиқиш олдидан тапсоқчиси Баҳодирни хонасига чақиртирди. Ўзининг пинҳон гапларини шу йигитга айтарди. Ягона дардкаши эди.

- Тайёргарлик кўр, тунда йўлга чиқамиз, - деди у Баҳодирга.

- Қасрга борамиз, хўжайин?

- Буни ксйин биласан. Ўзинга яқин одамларингдан бирини ёнинга ол!

- Тезда қайтамизми?

Савол тўдабошига ёқмади. Баҳодирга хўмрайиб қаради. Тапсоқчи ноўрин гап айтганидан тилини тишлади.

Ярим кечада чодирдан чиқишди. Эргашбой айланма йўлга юрди. Бу сўқмоқ қасрга олиб боришини шериклари яхши билишарди. Бир кечаю кундуз йўл босишиб, Қирғизистоннинг Ўзбекистон билан чегаралош ҳудудига келишди. Сарбаланд тоғ остидаги горда тўхташди. Бу жойни «Аждар гор», деб аташарди. Олисдан аждарга ўхшаб кетарди. Эргашбойнинг олдига бораётган ёки юртга қайтаётган одамлар шу жойда тўхтаб, нафас ростлаб олишарди. Махфий учрашувлар ҳам шу горда ўтарди. Чўпон кийимидаги Қамбар уларни кутиб олди. Эргашбойнинг водийдаги ишончли одами эди у. Икки давлат чегарасидаги

яширин ишларни бажарарди. Наркотик молдалар савдоси билан шуғулланарди. Эрганшбойни иқтисодий жиҳатдан таъминларди. Олти ойки, Эрганшбой унга «дори» жўнатмай қўйган. Боиси Афғон далаларидаги нашаларга ўт кетганди. Тўдабоши Қамбарни ишсиз қолдирмади. Бой-бадавлат одамларни аниқлашни, уларни талашни буюрди. Афсуски, Қамбар шу пайтгача бошлигини қувонтирадиган иш қилолмади. Бугунги учрашувга ўзи билан анчагина маълумотларни йигиб келганди.

- Ҳамид ўз одамларидан иккитасини тўдангизга киритган. Уларнинг исми Сарвар ва Ҳошим. Ҳошимнинг билагига ой шаклидаги татуировка чизилган. Сарварнинг чотида чаңдиғи бор.

- Улар қачон боришган? - Тўдабошининг рангиқути ўчиб кетди.

- Икки ойча бўлди, - кўрқа-ниса жавоб қилди Қамбар.

- Нега аввалроқ хабар бермадинг, ит? - Эрганшбой ўрнидан туриб кетди. - Ўтган шу икки ой ичида ўнлаб йигитларимни йўқотдим. Бўрибойдан айрилдим. Амалга оширмақчи бўлган режаларим барбод бўлди!

- Сиз билан алоқага чиқишнинг иложи бўлмади, амирим. Изимга меъталар тушганди. Бошқа шаҳарда яшадим...

- Алоқага чиқишнинг иложи бўлмаса, Олма-отадаги одамларимиз орқали хабар жўнатсанг ўлармидинг! Руслан, Олтинбек ўлиб қолганмиди?

- Улар ҳам назоратда бўлса керак, деб ўйловдим, хўжайин!

- Гуноҳингни танангдаги қон билан ҳам юволмайсан, Қамбар!

- Бир қошиқ қонимдан кечинг, амирим...

Қамбар қўлини кўксига босиб, ялинди. Бошқа пайт бўлганда Эргашбой унинг тилини кесиб таплаган бўларди. Ҳозир вазият бошқа. Инсонган ва суянган алоқачиси шу. Уни йўқотса, юрт билан Самаганни бир-бирига боғлаб турадиган, муҳим маълумотларни стказиб турадиган алоқачи қолмаслигини тушуниб, тўдабоши ўзини босди.

- Печта одам қўлга тушди? - сўради тўдабоши.

- Ўн сттита, лекин улар бир-бирларини сотмаяпти?

- Буни қайдан била қолдинг?

- Соғинганда бизни ҳам туғиб кетишарди-да, хўжайин!

- Сен янги тўда туз, жинойтчиларни аралангирма, кўпроқ ёшлар бўлсин, уларни ўз томонимизга оғдирин осон бўлади. Ксйин менглар улардан шубҳаланмайди.

- Бир оғиз буйруғингиз, амирим.

- Эҳтиёт бўл, инларни бегоналарнинг қўли билан қил, ўзингни асра, менга ҳали кўн ксрак бўласан.

- Муродингизга стинг, амирим!

- Пул тонинг оғир бўляпти, Қамбар. Аҳволимиз ҳам яхши эмас, йигитларим оч, юпун.

- Тушунаман, хўжайин, - Қамбар қўйнидан лафтар олди.

- Булнима? - сўради кўрбоши.

- Буйруғингизга биноан водийдаги пулнинг исига ухласмаётган бадавлат бойваччаларнинг рўйхати.

Эргашбой қогозни қўлига олиб кўз югуртирди. Унда ўтгиздан ортиқ одамларнинг исми-шарифи ёзилганди.

- Шу пайтгача кимни тинчитдинг, қапча пулини олдинг?!

- Пичогим қиндан суғурилган, фотиҳа берсангиз бас, амирим!

- Исмоил нима қиляпти?

- Ўғиллари кучайиб кетди хўжайин, ҳаммаси ишбилармон, тадбиркор! Одамлар эътиборида. Яқинда тўй қилмоқчи.

- Қачон?

- Аниқ кунини билмайман, аммо ҳаракат қиляпти!

- Аниқла, тўйга совға жўнатаман!

- Хўп бўлади, амирим!

- Топшириқларни кечиктирмай бажар, ҳозир менга пул сув билан ҳаводск зарур!

- Хўп бўлади амирим!

Эргашбой қўйнига қўл солди. Беш-олти килограмм қора «дори»ни олиб, Қамбарнинг олдига қўйди.

- Тозасидан, Вадим Вольфовичга жўнат. Соққасини нақд санасин! Унга тайинла, буидан буёғига фақат сенинг одамларинг билан алоқа қилади. Дорини ўзим отказиб тураман, алдамасин!

- Гофур-чи, амирим?!

- Ундан шубҳам бор, - Эргашбой яна пимадир дсмоқчи бўлдию, тилини тишлади. Ҳамёнидан бир

нарча мактуб олди. Унинг қирғоқлари елимланганди.

- Бу шахсан Вадим Вольфовичнинг қўлига бориб тексин!

- Тунундим...

Икковлари жим қолишди. Қамбар ўйлаб юрган ганини айтди.

- Ўртамиздаги гап-сўзлар Гофурнинг қулогига стиб бормасин!

- Қўлга тунган одамларимизни судья узоқ мулдатга қамаяпти, амирим. Адолатсизлик қиляпти. Ҳаммаларига ўн беш йилдан тепада берди.

- Ким суд қилди?

- Очилдисв!

Эрганбойнинг хаёлини ўй олиб қочди, кейин Қамбарнинг кўзларига тикилиб сўради.

- Барно нима иш қиляпти?

- У ишончли жойда, тошпиригингизни кутяпти.

- Пулдан қизганма, сўраганини бср, бўйнигача қарзга ботир!

- Шусиз ҳам биздан беш-олти миллион қарздор, ака!

- Тез кушларда у бизга керак бўлиб қолади. Иложини қилиб, судьянинг ишончига кирсин, Барнонинг қўли билан уни шарманда қиламиз! Устимиздан кулаётган кимсалар, Очилдисвнинг қандай одам экаплигини билиб кўйинсин. Шунда унинг адолатсизлик қилаётганини халқ билади.

- Тунундим, амирим.

- Бу биринчи тошпириқ, иккинчи тошпириқ Сарви холанинг уйида одамларим ташлаб кетган «юк» бор.

Ишончли йигитларингдан бирини жўнат. «Юк»ни олиб, Андижонга ўтсин. У ердаги шерикларимиз билан биргаланиб янги қурилаётган заводни текисланглар! Ишни пайсалга солманглар. Бизни қўллаб турган бошлиқларимиз «несга йигитларинг жим», деб мени сўроқ-саволга тутишяпти. Сизлар иш қилмасаларинг улар менга сариқ чақа ҳам тўламайди.

- Тушундим, амирим!

- Шариф ҳақида одамлар оғзида нима гаплар юрибди? - тўлабонининг хаёлига кутилмаганда қочоқ одами келди.

- Сўраманг амирим, - деди бошини чайқаб Қамбар.

- Қисталоқнинг иши юришиб кетди. Сутни қайта ишлаб чиқарадиган цех қурди, кеча телевизорда кўрсатишди. Бунча пулни қайдан тонаяпти билмадим. Бир қарасангиз боғча қураётган, бир қарасангиз қишлоқ кўчаларига асфальт ётқизаётган...

- Бас!! - қичқириб юборди Эрганбой. - Шу бола-нинг ишлари ҳақида эшитсам биров устимга мой сепгандай ёниб кетаман. Лаънати яқин учун жўнатган одамларимни отишди. Сенга тошшириқ, дорининг пулидан ўн минг ажратасан.

- Нимага? - шонқалоқлик билан сўради Қамбар.

- Ўша лаънатиининг боши учун!

- Аҳмоқ бошга ўн минг долларми, хўжайин?

- Ўша аҳмоқ калла қанчадан-қанча одамларимни йўлдан урди. Кўп йигитларим лагердан қочди, кўшлари кўз-ёни қилиб мелисага борди. Ҳукумат уларнинг гуноҳини кечяпти, иш билан таъминлаяпти. Агар

Шарифни тинчитмасам одамларимнинг барчаси хукумат томонига ўтиб кетади.

Қамбар қўйнидан ханжар олиб, зарб билан ерга санчди. Буни кўриб Эргашбой аввалига қўрқиб, гавдасини орқага тапшади, кейин ханжар нима мақсадда қиндан суғурилганини тушунди.

- Бир ой ичида бошини узиб, қутига солиб ҳузуригизга жўнатаман, амирим!

- Улдадай олармикинсан? - тагдор маънода сўради қўрбоши.

- Эркакнинг лафзи битта бўлади, ака!

- Баракалла иним, баракалла! Қани энди сендай шерюрак йигитларим кўпроқ бўлса, ўзга юртда, тошлар орасида беркилиб юрмасдим.

- Тапшин чекманг, сиз айтган йигитларни ҳам тўнлайман!

- Сал баланд кетмадингми? - хавотирланди тўлабоши.

- Шу гапимга қиёматда ҳам «атвст» қиламан, хўжайин!

- Сенга яна бир тошшириқ, - деди қўрбоши ўртага чўккан жимжитликни бузиб.

- Буюринг!

- Воҳидни жўнатаман, Сарви холанинг қизи Сорани олиб кетгани келади.

- Хизматиңгиздан хўжайин.

Баҳодир беш-ўн қадам нарида уларнинг сўзларини эшитиб турарди. «Эргашбой арзимаган тошшириқни айтиш учун шунча йўл босиб, азоб чскиб келибди-ла»,

деган гапни дилидан ўтказди. Тўдабошининг ниятини Қамбар кетгандан кейин билди.

Эргашбой орқага қайтишга шошилмади. Теналикка чиқиб, юзини қиблага буриб, ўн чақиримлар йироқда қад кўтараётган баланд ва кўркам биноларга, ошноқ пахталар қийгоч очилган поёнсиз далаларга тикилиб, узоқ туриб қолди. Унинг кўз нурлари стиб борган жойлар Ўзбекистон эди. Юртни кул сайин чирой очиб, дунёга танилиб бораётганидан ичи ёниб кетди. Тушлари тушида юрт тупроғида юрар, боғларидан мсва терар, сойларидан сув ичар, далаларида пахта терар, тешу тўшлари билан ўйнаб-қувшарди. Кўзи очилганда ўзини дашти биёбонда кўрар, шуида қалби эзилиб, тутдай тўкилиб, кўзлари ёшга тўлиб, ўзини қўйгани жой тополмай тинирчилаб қоларди. Бу ерга юрагини ёндирётган юрт соғинчига малҳам истаб келганди. Йироқлардан бўлса-да, Ватанга кўзи тушганда, ўша томондан эсаётган экин кўксига текканда ўзини қўлга ололмади. Кўзларидан дув-дув оққан ёшлар яногини ювиб, паҳмоқ сақоллари орасига сингиб кетди. Кўкраги шишиди, ҳаво стинмаётгандай бўғилиб, эптикиб-эптикиб пафас олди. Юрагининг қат-қатидаги соғинч деган туйғу ичини шилиб, кўгарилиб, томоғига тикилиб, кейин бўғзини ёриб чиқди. Эргашбой ўкириб-ўкириб йиғлади. Овози олис-олисларга кетди. Бирдан чаёнлиги, нишидаги заҳар ёдига тушди. Оёқлари остидан тошларни чапгаллаб кучининг борича дуч келган томонга улоқтирарди.

- Нега?! - деди овозини баланд кўтариб, - Нега?!

Ҳали бирорта мустақил давлат эринмаган ютуқларни айнан Ўзбекистон қўлга киритяпти? Нега унинг шухрати ортиб борапти?! Нега бу юртда тинчлик, осойишталик?! Нега одамлар тўқ, хотиржам?! Йўқ, мен бунга чидамайман! Тоқат қилолмайман! Ёлдираман! Куйдираман! Ўлдираман!

Шундагина тапсоқчилари уни қандай ниятда бу ерга келганини тунушинди. Эрганбой кетар чоғи Баҳодирни ёнига чорлади.

- Бу сув қасрдан оқиб келади?

- Ўзбекистондан! - жавоб қилди у.

Эрганбой кийимларини счиб, анҳорга тушди. Ҳочуни тўлдириб сув ичди. Сув совуқ бўлсада узоқ чўмилди. Бадалини қапчалик ишқаламасин, терисидаги моғор кетса кетди-ки, бироқ юрагидаги кир кетмади. Уни ҳеч қандай сув поклай олмасди.

МИРЮНУСНИНГ ЎТМИШИ

Мирюнуснинг аёл зотига яқинлашмаганига бир ярим йилдан ўтиб қолганди. Қирчиллама қирқ ёшида қисмат бошига кулфат солди. Ўз юртида, ўз хонадонидан отасидан қолган ҳунар - арқон эниб, атторчилик қилаётганди. Икки фарзанди вояга стиб, бўйи-бўйидан ошиб қолган пайтда даъватчилар сафига қўпилиб, диний оқимнинг таъсирига берилиб, ўзини бошқа муҳит ва бошқа инсон қиёфасида кўрди. Қалби ғазабкор туйғуларга тўлди. Ҳар бир одам, айниқса кўчаларда яланг бош, ёнингичқисиз, эркаклар билан

бир сафда ишлайдиган аёлларга нафрат билан боқалиган бўлди. Даъватчилар сафида туман ва қишлоқларга чиққанда аввало ҳаммадан кўп у гапирарди. Гапирганда ҳам бсрилиб, ёниб, тутақиб сўзларди. Ҳаттоки ўзини қасрда ва кимлар орасида ўтирганини ҳам унутиб қўярди. Одамлар унинг сўзларига эмас, балки тутқаноғи тутган ҳасталек талвасага тушиб жаврашига ҳайрон қолишарди. Тез орада Эргашбой гуруҳининг стакчилари сафидан жой олди. Тўлабонига шундай фидойи, жонсарак кимсалар зарур эди. Ярим йилдаёқ Мирюнус каттагина гуруҳининг стакчисига айланди. Бошқаларга ўзини ибрат қилиб кўрсатиш мақсадида оиласида ҳам қаттиққўл эди. Аёлини кўчага чиқармай қўйди. Кўни-қўннилар балжаҳл бу одамнинг ғазабли нигоҳига ташланмаслик учун бонларига ёпинчиқ ташлайдиган бўлишди. Унинг хонадонига бегона эркак туғул, ҳатто қариндонлари ҳам юрак ютиб киролмасди. Эркаклар билан муомалани фақат ташқарида қиларди. Бир гал Мирюнус шамоллаб касалхонага тушиб қолди. Даволаётган икки дўхтирни хонасига тез-тез таклиф қилиб, гапга солиб, фикрларини билишни, шу йўл билан уларни ўз гуруҳига оғдиришни пиятлаб қўйди. Кечки пайт дўхтирлардан бири навбатчиликда қолди. Мирюнус унинг кўнглига қўл солди.

- Шу дўхтир ука, касалхонангизда хотин-қизларни ишлатиш ноўрин-да. Хаста эркакнинг иштонини тушириб, орқасига игна санчиш бизнинг мусулмончиликка тўғри келмайди-да!

Дўхтир йигит беморнинг мақсадлини тушунмадию, аммо аччиқланмади.

- Амаки, - леги босиқлик билан, - касалхонада хотин-қизларни ишлатмасак янгам касал бўлсалар уларнинг думбаларига эркаклар игна сангча мусулмончиликка тўғри келавсрадими?!

Мириюнуснинг юзи шолгомдек қизарди, дўхтир йигитдан иш чиқмаслигини билиб, уни хонасига бошқа таклиф қилмай қўйди.

Пиҳоят Мириюнус қўлини қонга бслади. Ўша куни у Кўқондан қайтганди. Сотиб олган ишларини қайта тарозидан ўтказаятганда ўғли ишдан келди. Ўртоқларидан бирининг тўйига боришга таралдудланди. Кун эрталабданоқ борлиқни тандирдек қиздирарди. Душга сув тўлдирди. Маза қилиб чўмилди. Артинаётиб уйда майкасини упутиб қолдирганини эслади. Онаси Олима опа ташқарида иш билан аңдармон бўлиб юрганди. Йигит оёқ шарпасидан уни шу атрофдалигини сезди.

- Ойижон, - деди душнинг очиқ қолган жойидан бошини чиқариб. - Уйдан майкамни олиб чиқиб беринг!

Она ўглининг сўзини эшитдию, ичкари кириб кетди. Мириюнуснинг бу гандан гаши келди. Аввал ўғлига, сўнг аёлининг ортидан хўмрайиб қараб қўйди. Кўн ўтмай она қўлида майка кўтариб чиқди. Майкани илгичга илиб, яна ишига овутиб кетди. Аёлини ялонгоч ўглининг чўмилаётган жойига борганлигини кўриб, Мириюнуснинг газаби аланга олди.

- Бу ёққа кел! - буюрди у аёлига. Олима эрининг овозидан оёғи қалтираб, олдига борди.

- Нега сен ялонғоч болангни олдига бординг?

- Кийимини элтиб бердим, - қўрқа-писа жавоб қилди аёли.

- Шариат ургур, ахир ўғлингнинг ялонғоч баданига кўзинг тушди-ку, - боягидан қаттикроқ ўшқирди эр.

- Вой, нима деярсиз, даласи, ахир ўз фарзандим-ку,

- Олиманинг ранги оқариб кетганди.

- Ҳаққинг йўқ! Ўғлингни ялонғоч баданини кўриш сенга ҳаром, касофатинг ўзингга ургур!!

- Тўққиз ой қорнимда кўтариб, кўкрак сутимни бериб боққан болам нега менга номахрам бўлдинг?!- кўз-ёш тўқди аёл.

Мирюнуснинг жаҳли чиққани кўкариб кетган юзидан маълум эди. Аёлининг гап қайтарини унинг асабларини баттар қақшатди. Кўлидаги тарозининг икки килограммли тоши билан Олиманинг пешонасига солди. Аёлнинг оқ оралаб қолган, қатик ҳиди уфуриб турган сочлари шу заҳотиёқ қип-қизил қонга бўялди. Оқариб кетган юзини эри томон бурди. Бир дақиқа уларнинг нигоҳлари тўқнашди. Мирюнус йигирма йил бирга яшаб шу пайтгача хотинининг кўзларига бу қадар эътибор бермаганлигини ҳис этди. Нур кетган, мунг чўккан, ич-ичига ботиб кетган бу кўзлардан лойқа ёшлар оқиб тушарди. «Менинг гуноҳим нима эди, даласи», - деган сўзлари худди биров бўғзидан юлиб олаётгандек эшитилди. Ҳаммаси бир нафасда содир бўлди. Тапаси қизиб кетган Мирюнус

ўзини босолмади. Кулоги остида кимдир «Ялангоч ўглининг баданига кўзи тушган аёлнинг гуноҳини кечириб бўлмайди, бундай аёлни тош бўрон қилиш ксрак», деяётгандек туюлди. Жуда ҳам олисдан эпитилаётган бу овоз эгасини Мирюнус таниди. Бу нирим, деб этагини ушлаган устози Қобулий домланинг овози эди. Унинг юмалоқ, ҳамиша лоладек қизариб тургувчи юзи кўз ўнгида жонланди. У қўлларини бигиз қилиб, бу аёл энди сенга номаҳрам, унинг жазосини бермогинг керак», дерди. Устознинг амри вожиб, Мирюнус ҳамон қаршисида ҳайкалдек қотиб, ёрилган бошидан қип-қизил қон сизиб, сочлари орасига, ингичка бўйнига, сўнгра эгнидаги ўн йилдан бери кийилавериб ранги ўчиб кетган кўйлагига оқиб тушаётган аёлининг мурданикидек оқариб-кетган юзига боқди. Йўқ, унинг қалбида шўрлик бу хотинга нисбатан меҳр, ачининг ҳисси уйғонмади. Аксинча қалбидаги ғазаб ва қаҳр жунбушга келди. Кўзларига кўриниб турган, қулоқлари остида шивирлаб турган нирининг амрини бажарингга ошиқди. Кўлидаги қонга беланган тош тобора вазминлашиб борарди. Пир яна унинг қулоқлари остида шивирлаб, шайтон йўлдан оздирган бу аёлнинг гуноҳини икки килограммли тош билан эмас, балки тоғни бостирганда ҳам ювиб бўлмаслигини таъкиллаб турарди. Қасос ва алам, кўзга кўринмас жойда туриб, қулоғига шивирлаб турган Қобулийнинг даъвати Мирюнуснинг қўлига эрк берди. У ёнгоқ чаққандек Олиманинг бошига уч маротаба ургач, аёли гурсиллаб йиқилди. Мирюнус хотинининг йиқилганини, ўз қонига ўзи беланиб ётганини кўриб, шарият

йўлида қасос олганлигидан, пирнинг амрини бажарганидан кўнгли кўтарилди. Зулмат босган қалби ёришиб кетгандек бўлди. Виқор билан атрофга қаради. Боя кўз ўнгида номоён бўлган ва қулоқларига шивирлаб турган устози ғойиб бўлганди. Энди унинг кўз ўнгида бонқа қисфадаги одамлар гавдаланди. Улар орасидан икки нафар милиционер чиқиб, қўлларига кишан солмоқчи, елкасидан туртиб ташқарига судрамоқчи бўларди. Жимжитликни ўглининг фарёди бузганди. У ерда ётган онасининг совуқ танасини кучоқлаганча дод соларди.

- Онамни нима қилдинг, онамни нима қилдинг! - йигитча шу икки оғиз сўзни айтиб бўзларди.

Йигитнинг додини эшитиб, қўни-қўшнилари чиқиди. Милицияга хабар беришди. Мирюнус шариат ҳукми билан эмас, балки давлат қонунилари олдида жавоб беришини ўйлади. У ташқарига чопди. Мирюнус ортига қайтмади. Таниш-билишларини, ёру-биродарларини ишга солиб, уларнинг кўмагида Олмаотага жўнаб кетди. Афсуски, бу ерда ҳам хотинининг арвоҳи уни тинч қўймади. Боши ёстиққа тегди лекинча озғин чехраси кўз олдида гавдаланар, қулоқлари остида, «Менинг гуноҳим не, дадаси?», деган сўзлари жарангларди. Олиманинг руҳи уни таъқиб қила бошлаганди...

Шунга ҳам беш йилдан ўтиб қолди. Босқинчилик ва талончилик қилганда қанчадан-қанча аёлларнинг номусига тажовуз қилди, зўрлади, кучоғига кирмаган-

ларни урди, теспди, ҳатто бўғзига пичоқ ҳам тортди. Эргашбойнинг олдига келгандан буён бирорта аёл билан бирга бўлгани йўқ. Аёлнинг ҳиди димоғига урилганда қалтираб қолади. Червон хонимни зиндонга олиб кетаётганда ундан ақиқиб турган қўланса ис танасида кўзгалаётган эркаклик ҳирсини кўзгаб қўйганди.

Ю Р Т Д А

Шу ўринда мавзудан бир оз чекиниб Червон хонимнинг шоғирларидан бири Барно ҳақида тўхталиб ўтмоқни жоиз топдик.

Хонимни ўз уйида қотиллик содир этиб, жазодан қочиб кетганлиги Барнонинг ҳам қулогига етиб борганди. Шум хабарни эшитиб, танаси музлаб кетди. Юрагини кўрқув қуюндек чулғади. Уни ҳам милиция тутиб кетадигандек яширишиб юрди. Кўчага чиққани юраги бетламади. Аммо уни қидириб ҳеч ким келмади. Секин-аста кўрқувни унутиб, тез-тез шаҳарга тушадиган бўлиб қолди. Инспратнарастликка мойил кўнгли вақтихушликни, йигитларнинг суҳбатини ихтиёр айларди. Кўчага чиқишдан аввал соатлаб ойна олдида ўзига зеб берарди. Эгнига тор ва калта юбка киярди. Табиат ундан гўзалликни аямаганди. Пардоздан сўнг янада очилиб-сочилиб кетарди, ёнидан бирорта йигит безътибор ўтмасди. Бир вақтлар хорижликлардан олган сабоқлари ҳозир ҳам қулоқлари остида жараг-лаб турарди. Устозлари унга қандай кийинишни,

Ўзига қандай оро беришни, йигитларнинг кўнглини қандай ром этиш сирларидан яхшигина хабардор этишганди. Изидан эргашганлар, у билан суҳбатлашиш учун бисотини тикишга тайёр бўлган ошиқлар анчагина эди. Тўғри, у мансабдор кимсалар билан бирга бўлишни, шу йўл билан уларнинг амалларидан жудо қилишни, халқ орасида обрўсизлантиришни унутиб қўймаганди. Бироқ яшани ва тирикчилик ўтказиши учун пул ҳаводек зарур эди. У боралиган жойини тез-тез ўзгартирарди. Бир пайтлар ёнгина милиционер йигитга нисбатан қилган тухмати бот-бот юрагини кемириб турарди. Шуни эслаганда Барно ноқулай аҳволга тушиб қоларди. Негалир унга ачинарди, раҳми келарди. Бироқ энди орқага қайтолмаслигини ҳам тушунарди. Қиз ресторан, барлар ва хилват жойларда пайдо бўлиши биланоқ, айрим шилқим йигитлар изига тушарди.

Кунларнинг бирида нотаниш эркак унга илакишиб қолди. Одамлардан холироқ жойга борганда қизга гап отди.

- Бир соатдан бери орқангиздан эрганиб, очиқиб кетдим яхши қиз, агар рози бўлсангиз сизни тушликка таклиф қилмоқчиман!

Барно йигитга ўғирилди. Кўринишидан бойваччага ўхшаб кетадиган бу олифтанинг таклифини рад этишни истамди. Ўзининг ҳам қорни оч эди.

- Ошхонагами ёки ресторанигами? - қувлик билан сўради Барно.

- Сиз хоҳлаган жойга хоним..

- Мен ошхонанинг овқатларини хушламайман.

Улар ресторанга йўл олишди. Камгап, содда кўринган йигит ҳирс ўти ёниб турган кўзларини Барнодан узмасди. Қизнинг кўйлаги орасидан туртиб турган кўкракларига, қалам тортилган ипгичка, қоп-қора қошларига ва бу қошлар остида чаросдек ялтираб турган шаҳло кўзларга ўгринча боқиб кўярди. Овқатланиб бўлишгач Барно йигитни қаерга таклиф қилишини кутди. Кутилмаганда у қизнинг қулоғига яқин келиб шивирлади.

- Сизга Червон хонимдан салом!

Барно ўтирган ўрнида сапчиб тушди.

«Ким бу, милисами ёки хонимнинг одамлариданми?», деган уй хаёлидан ўтди.

- Кимдан ледингиз?! - йигитнинг гапини эшитмагандек қошларини чимириб сўради Барно.

- Червон хонимдан! - такрорлади йигит. - Нима, сиз у кишини танимайсизми?

- У кишини шаҳардан чиқиб кетганларига бир ой бўлди-ку!

- Ҳозир Афғонистондалар

- Шундай денг, хонимнинг менда қандай юмушлари бор экан?

Йигит бир сония жим қолди.

- Ҳозирча ҳеч қандай ишлари йўқ. Аммо сизни кўргилари келяпти.

- Нима, мен Афғонистонга ўтишим керакми?

- Унчалик шарт эмас. Хоним бир ишда бизга ёрдам беришингизни илтимос қилдилар...

- Қандай иш экан?

- Ўзингизга маълумки, менгиз бизнинг одамларимизни қамоққа олишмоқда. Уларнинг бўйига турли айбларни қўйишмоқда. Қўлларни қийнашмоқда. Бу борада шаҳар Суди судьяси уларга нисбатан адолатсизлик қилиб, йигитларимизни оғир жазога ҳукм қилмоқда.

- Менинг суд идораларида танишим йўқ. Буни хоним яхши биладилар.

Йигит ҳамёнини кавлади. Бир боғлам доллар олиб Барнонинг тиззасига қўйди.

- Бу сизнинг ҳаражатларингиз учун, ишлатиб тура-сиз, шахсан хоним бсриб юбордилар..

Барно пулни олди ва тезгина сумкасига жойлади.

- Нима иш қилишим керак? - Барно анча дадиллашиб қолганди.

- Буни сизга тушунтириб ўтиришим шарт эмас. Муҳими, бир ҳафта ичида шаҳар судининг судьяси Очилдиев ишдан кетиши керак. Кетганда ҳам шармандали ҳолда.

- Ундан қасос олиш керак деиш?

- Тушунганингиз учун қуллуқ.

- Яхши, бу ишни бир ҳафтага чўзиб ўтирмаймиз. Иложи бўлса икки-уч кун ичида Очилдиев ишдан кетади.

- Мени гоаят хурсанд қилдингиз.

- Телефон номерингизни қолдирсангиз, тоншириқ бажарилганлиги тўғрисида сизга хабар қиламан.

- Ҳожати йўқ. Буни ўзимиз билиб оламиз.

- Ўзингизнинг менда ишингиз йўқми, - юз-кўзларида айбона табассум пайдо бўлган Барно йигитга сузилиб боқди. Йигит унинг лорсиллаб турган сонига кафтини босди.

- Бу кеча азиз меҳмоним бўлишга вақтингиз борми?

- Бир кечага холосми? - шивирлаб сўради Барно. Ҳамон сонларига кафтини босиб турган йигитнинг кўллари ни силаб.

Бу сўз йигитнинг қалбини кўрғошин мисоли эритиб юборди. Томирларидан ҳирсинг қони жунбушга келди. Лабларини чўзиб қиз томон интилди. Хушбўй ҳид уфириб турган юзидан чўли этиб ўндию, шивирлади.

- Кетдикми?..

АФҒОНИСТОН

Лагерга қайтганимизда Эргашбойнинг чодири олдида янги «Тойота» автомашинаси турарди. Соқчилар ичкарида меҳмон борлигини айтишди. Шунда хаёлига Червон хоним келди. Соқчилардан унинг қасрдалигини сўраб-суришгирди. Зиндонда ётганини айтишди. У ўша томонга чоиди.

- Қасққа, қасққа кетаяпсан?! - қичқирди Мирюнус. Чўтир индамади.

- Қани, қайтчи!! Қайт!! - заҳархандалик билан яна қичқирди Мирюнус.

Чўтир кулоқ солмади. Мирюнус йўлини тўсди. Бир-бирлари билан юзма-юз туриб қолишди.

- Зиндонни оч! - деди Чўтир жаҳл билап зиндон-
боннинг юзига нишқариб.

Қайсар зиндонбон бошлиқдан ўзганинг сўзига ито-
ат этмасди.

- Амиримиз, «мендан рухсатсиз зиндонни очма-
гин», деб буйруқ қилганлар, ўзларидан рухсат олиб
чиқ, хўп дссалар зиндонни очаман», - деб жавоб
қилди.

Бу гап Чўтирга алам қилди. Зиндонбоннинг юзига
ўқрайиб қаради. Уларнинг газаб ва нафрат ўти чақнаб
турган кўзлари бир лақиқа учрашди. Бир-бирлари-
нинг ўнг келган жойини гажиб таппан найида ирил-
лашиб турган сиртлонларга ўхшаб кетарди. Чўтир унга
ялиниб, ёлвориб, ҳурматини тўкишни истамасди.
Оёғидаги кирза этикни судраб, зиндон тенасидаги
темир панжара устига тиз чўқди. Қон-қоронғу срд
узала тушиб ётган хонимни кўриб юраги ҳаприқиб
кетди. У юзини темир симга босиб астагина «Хоним»,
дея овоз қилди. Аёл кўп ёш тўкканидан ачишиб,
огриётган кўзларини зўрға очиб, тенага боқди. Бироқ
ёруғликка ўрганмаган кўзлари бир муддат тенада
турган кимсанинг кимлигини таниёлмади. Юраги
гурсиллаб тенаётган Чўтир яна овоз қилди.

- Хоним...

- Азизим, бу сизми? - юраги ҳаприқиб кетган
хонимнинг овози ер остидан ғалати эшитилди. Ма-
дорсиз қўлларига суяниб ўрнидан турди. Зах деворга
слкасини тираб, Чўтирга тикилар экан, кўзларидан
оқиб тушаётган ёш ёноқларини ювиб, тўзғиб кетган
сочлари орасига сингиб кетарди.

- Сизни нега...нега бу ерга ташлашди? - ўпкаси пишиб кетган Чўтир гапиролмай дудуқланди. - Ахир амиримизга айтгандим-ку, хонимда гуноҳ йўқ, деб.

- Мени кечиринг азизим, сизга туҳмат қилдим. Шу туҳматим эвазига Аллоҳнинг қаҳрига учрадим.

- Азият чекманг. Сиз менга туҳмат қилганингиз йўқ, балки соғинчингиз, муҳаббатингиз олдида бошимга тушган кулфатни сизга очиқ айтолмадим азизим... Сизпи шу қўйларга солиб қўйган менман!

Бу сўзларни эшитиб, хонимнинг кўнгли бузилди.

- Илк бор уйқудаги юрагимга чўғ ташлаб уйғотган кимса сиз бўлдингиз.

- Йиғламанг, мен изтироб чекаман!

- Мени бу ердан олиб чиқиб кетинг, азизим, акс ҳолда ўлиб қоламан...

- Қобуладан ҳозир қайтдим. Хўжайиннинг ҳузурига кириб, жопимни гаровга қўйиб бўлса-да, сизни зиндондан қутқарамай?

- Ўлгушимча дуодаман. Сизга хиёнат қилган куним ўлганимдир. Эллик йил яшаб, кўп ёмон ишларга қўл урдим, бировларга туҳмат қилдим. Ўзгаларнинг оиласини буздим. Мен учун олдий бўлиб кўринган бу ишларнинг қандай азоб-уқубат келтиришини бошимга бало ёғилганда англаб етдим. Қолган умримни сиз билан хоҳлаган жойингизда ўтказаман. Иккимиз ҳам Аллоҳга чин кўнгилдан истиғфор қиламиз. Унга мусаллам пигоҳ билан қараймиз!

- Мен ҳам сиз билан бирга бўлишга сўз бераман хоним. Юрагимга худди баҳор эпкинидек кириб келдингиз. Сизни йўқотиб қўйганимдан бери бу дунёда ёлғизланиб қолдим.

- Тўғрисини сўзланг, мени соғиндингизми, азизим?
 - Буни сўз ила басн қилолмайман!
 - Ишонаман, азизим, ишонаман! Қани энди тсзроқ
 бу ердан чиқсаму, олов бўлиб ёнаётган бағрингизга
 бошимни қўйсам.

- Андак сабр қилинг хоним! Мен ҳозир амиримиз-
 нинг ҳузурларига кираман. Гуноҳингизни ксчишлари-
 ни илтимос қиламан!

Юзини терс буриб олган Мирюпуснинг вужуди
 қулоққа айланганди. Бу сўзларни тинглаб гоҳ қулгиси
 қистар, гоҳида гижинарди. «Сен мегажиш қариганда
 худони эслаб колдингми? Нсга унинг борлигини
 аввалроқ ўйламагандинг? Зиндонда ётибсанки, бо-
 шингга оғир савдо тушганки, худо ёдингга тушган.
 Билиб қўй, гуноҳларингни ювишга дарёнинг суви ҳам
 етмайди. Эртага бошқа бировнинг қучоғига кирга-
 нингда, «вой акажон, дунёга келиб сиздай йигитни
 кўрмаганман», деб бу дийдиёларингни унут-
 сан. Сен учун дунёда ундан яхши одам бўлмайди. Яна
 бир-икки кун ўтсин, ўзим бағримга босиб, бўйнимдан
 қучоқлатиб, «акажон», дедирмасам исмимни боиқа
 қўяман. Чўтирни энди бошингга урарминг. У сенга
 муносиб эмас, ҳидингни искагани билан истакларинг-
 ни қондиролмайди. Эркакман дейишга, биз билан
 бир сафда туришга ҳаққи йўқ. Қутурган кўтосдек
 кучга тўлган йигитлар ўзларига бачча қилиб, ҳар кеча
 биттаси қучоғида олиб ётади. Сен подон кампир
 бундан бсхабарга ўхшайсан чоғи.

Бу орада соқчилардан бири югуриб келди.

- Сени амиримиз чақираяптилар, - деди у Чўтирга.
 - Тсзроқ юр!

- Айтинг, менга сув билан нон келтиришсин, -
Чўтирнинг ўрнидан тураётганини кўриб деди Червон
хоним. - Икки кундан бери туз татиганим йўқ.

- Бир муддат сабр қилинг хоним. Ҳозир ўзим
келтираман.

Чўтир ўрнидан турди ва соқчига эрганиб Эрганиб-
бойнинг чодири томон кетди. Мирюнус зиёдон тена-
сига келди. Ҳамон кўкка термулиб турган хонимга
қараб иршайиб қўйди. Белига қистирилган сувдонни
олиб, унинг оғзини очиб гулт-гулт қилиб сув ичди.
Қолганини зиёдон ичига тўкди. Хонимнинг термулиб
турганини кўриб, қўйнидан бир бурда нонни чиқариб
оғзига солди.

Шундан сўнг оёғидаги этик билан панжара олдида-
ги тупроқни титиб, бир сиқимини ичкарига тушириб
юборди. Қуруқ ва майин тупроқ сўйилиб настга тушди.
Хонимнинг кўзлари тупроққа тўлди.

АЙҒОҚЧИНING ТАШРИФИ

Толибонларга қарши курашаётган учлик аскарлари
қаршиликка учради. Мулла Умар тарафдорлари мам-
лакат ичкарисига юриш бошлашди. Уларнинг мақса-
ди Жалолобод, Ҳирот ва Мозори Шариф каби йирик
вилоятларни ўз қўлларига олишдан иборат эди. Жало-
лободда Усама бин Ладеннинг одамлари ҳукмронли-
гини аллақачон ўрнатиб олганди. Улар мулла Умарга
қарши турган кучларни тор-мор қилишга шай тури-
шарди. Бундан ташқари, Усама бин Ладеннинг кўрсат-
маси билан куёви мулла Умар ҳар томонлама қуро-

аслаҳа, ўқ-дори ва жангарилар билан таъминлаб турарди. Хорижда ҳарбий тайёргарликдан ўтган, жанг тактикаларини яхши ўзлаштириб олган йўриқчилар унинг аскарларига бошчилик қилишарди. Мамлакатнинг илгариги тузумидан жабр кўрган кимсалар толибонлар таркибига кслиб кўшилларди. Шу сабабли уларни мамлакатнинг йирик вилоятларига қараб юриши, қишлоқ ва туманларни босиб олиши ҳеч қандай қийинчиликсиз амалга ошарди. Толибонларнинг разведка бошқармаси Аҳмад Шоҳ Маъсуд, Раббоний ва Абдурашид Дўстум кўшилари сафига ўз одамларини киритиш режасини ишлаб чиққанди. Учлик ўртасида ўзаро низоларни келтириб чиқариш, аскарларни толибонларнинг галабасига ишонтириш, сотқин ва хоин кимсаларни ажратиб олиш, шу йўл билан парокандаликни вужудга келтириш мақсад қилинганди.

Қобулни босиб олган мулла Умарни олқишлаш учун юборилган Эргашбойнинг одамлари пойтахтдан софга-салом ва шахсан ҳазратнинг миннатдорчилигини олиб келганди. Бу қутлов мулла Умар билан Эргашбойнинг бир-бирига бўлган дўстлик риштасини қаттиқроқ боғлади. Мамлакатнинг жанубида, Маъсуд Шоҳ ва Абдурашид Дўстумга, Гулбилдин Ҳикматёрга қарши кураша оладиган Эргашбойдек содиқ одамнинг борлиги мулла Умар ҳазратларини қувонтирди. Разведка бошқармаси бошлиғи Абдурашид Дўстумдан қасос олиш учун Эргашбойдан фойдаланиш лозимлигини яна айтди.

- Нима қилса ҳам Эргаш юртимизга мусофир. Унга ишониб бўлмайти, - деди разведка бошлиғи. - Агар рози бўлсангиз менда бир таклиф бор

- Қаандай таклиф? - қизиқини билан сўради мулла Умар.

- Ҳозир Эргашбойнинг ёрдамчиси йўқ. Ўшанинг ўрнига ўз одамларимиздан бирини қўйишни таклиф қиламан.

- Кимни назарда тутяпсиз? - бу таклиф мулла Умарга ҳам маъқул келгани билиниб турарди.

- Мен четдан одам олиб бориш фикридан йироқман. Қўлимдаги маълумотларга қараганда Эргашбойнинг одамлари орасида бизнинг миллатимизга мансуб йигитлар бор. Улар турли ишларда ишлашмоқда. Ўшалардан Эргашнинг ўзига маъқул келганини тапласак! У лагердаги ишлардан бизни огоҳ қилиб туради.

- Рағбатга лойиқ таклиф!

Ҳазрат бу таклифни маъқуллади ва зуллик билан айғоқчилардан барини Эргашбойнинг олдига юборишга қарор қилди. Эргашбой меҳмонларни самимий кутиб олди.

- Биз Гулбилдин Ҳикматёр жаноблари билан келишолмадик. У бизга душманлик қилди. Кутилмаганда Раббонийнинг тарафига огиб кетди, - деди разведка ходими.

- Башир жаноблари ҳам бизга берган ваъласининг устидан чиқмади. Унга ишониб одамларимиз оч ва юпун қолди.

- Энди кўнглингиз хотиржам бўлсин, жаноб Эргашбой. Худо хоҳласа, пойтахтни қўлга олдик, галаба биз томонда. Қўлимиздан келганча одамларингизга ёрдам берамиз. Эртагаёқ озиқ-овқат маҳсулотларини, ки-

йим-кечакларни, қурол-аслаҳаларни қабул қилиб оласиз. Бу мулла Умар жанобларининг сизга ва йигитларингизга бўлган ҳурматларининг рамзидир.

- Илтифотингиздан миннатдорман, жаноб. Ҳазрат томонидан биз бажарадиган қандай тошшириқ бўлса жонимизни фидо қилишга шаймиз!

- Ўзингизга аён, жаноб Эргашбой, каттагина кучга эга бўлган ғанимларимиз Мозори Шариф вилоятига ўрнашиб олишган, улар бизга қарши зарба берилганга тайёргарлик кўришмоқда. Душманларнинг бошини янчиб ташламагунча ҳазратим тинч яшай олмайди-лар. Кечаю кундуз шу ҳақда бош қотирмоқдалар.

- Ҳазратим учун жоним қурбон! - деди Эргашбой меҳмоннинг кўнглини кўтаринч мақсадида.

- Қуллуқ, жаноб Эргашбой, - разведка ходими бу такаллуфдан дили яйраб, ўтирган ўрнида қимирлаб қўйди.

- Қўл остимда беш юздан зиёд йигитлар бор. Уларнинг кўни Тожикистонда жанг кўрган, хорижлик биродарларимиз қўлида таълим олган, катта тажрибага эга бўлган шоввозлар! Шу кундан эътиборан одамларим ҳазратнинг ихтиёрида экалигини амирул уламога маълум қилсангиз! - Бу сўз қандай қилиб оғзидан чиқиб кетганини Эргашбой сезмай қолди.

- Таклифингиздан бошим осмонга стди. - Меҳмон қўлини кўксига қўйиб Эргашбойга миннатдорчилик изҳор қилди. - Бу хушхабарни бугуноқ ҳазратга етказаман. Иншааллоҳ, сизнинг бу мурувватингиздан у зотнинг бошлари осмонга стади. Ҳаққингизга дуода бўладилар.

Мақтовдан тўда бошлиғи ялтоқланиб кетди. Хаёлига Башир жанобларининг Абдурашид Дўстумнинг одамлари ичига жангариларни киритиш тўғрисида билдирган таклифи келди. Буни ўз тилидан гапиришга ва шу йўл билан ўзининг мулла Умарга бўлган садоқатини кўрсатиб қўймоққа шошилди.

- Агар рози бўлсангиз менда бир таклиф бор жаноб, - деди Эргашбой ўйчан қиёфада. Ва айтадиган гапини нимадан бошлашни билмай хаёлга толди.

Разведкачини ҳам у айтмоқчи бўлган таклиф қизиқтирганди, шу мақсадда унга яқин сурилди.

- Хўш, хўш, қулоғим сизда жаноб Эргашбой.

- Ўзимнинг содиқ йигитларимдан бирини Дўстумнинг одамлари ичига киритсам. Гўёки мендан озор чеккан ва ундан нажот истаган киши қиёфасида борса, ишончига кирса, шу йўл билан ҳазратимнинг душманларидан ўч олсак! - Эргашбойнинг айтадиган муҳим гапи қисқа бўлганидан юзи қизариб кетди.

Ҳолибонлар разведкаси ходими мақсадлари муштрак чиққанидан, қолаверса, бу таклиф айнан Эргашбойдан чиққанидан мамнун бўлиб, сирли жилмайиб қўйди.

- Ажойиб таклиф, қарангки, бундай гўзал фикр бизнинг хаёлимизга келмабди. Бироқ, бу ўта қалтис ўйин. Худо кўрсатмасин, одамингиз қўлга тушиб, озгидан гуллаб қўйса...

- Уруш бехатар бўлмайди. Бирламчи мен оғзи бўш йигитларимни унинг олдига жўнатмайман. Гуллаб қўйганида ҳам Дўстумдан қўрқадиган жойимиз йўқ, ҳазратим учун битта одамни қурбонликка берсам

нима бўлибди? - разведка ходимининг қитиқлаб қўйганидан бешабар Эргашбой мақсадини оча бошлади. Бундан мамнун бўлган разведкачи жилмайиб қўйди. «Хомкалла, одаминг оғзидан гуллайдиган бўлса ва мақсадинг Дўстумга аён бўлса, у бир ҳамла билан сени туироққа қўшиб, кулингни кўкка созуриб юборди-ку. Уни ким деб ўйлаясан?! Кўзингга пашша кўринаётгандирда», деган фикр кўнглидан кечди.

- Бироқ бу ишга бизнинг ҳеч қандай алоқамиз йўқлигини одамларингизга уқтиринг!

- Хотиржам бўлинг, жаноб, албатта, бу фикр шахсан мендан чиққанини айтаман.

- Ҳазратининг муҳим бир топширигини сизга сўзлаб қўймоқчиман!

- Қулогим сизда.

- Жаноблари ерлик йигитлардан бирини ўзингизга ёрдамчи қилиб олишингизни буюрдилар.

- Сабабини билсам бўладими?

- Сизнинг хавфсизлигингизни таъминлаш мақсадида, қолаверса, жанобларининг сизга бўлган ҳурматларининг буюклиги сифатида. Шундай йигитлар тониладими?

Эргашбой мақтов ва олқишлардан ийиб кетди. Ҳазрат айтган одамни ўзига ёрдамчи қилиб олса, лагердаги муаммолар ҳал бўладигандек туюлди. Бу ерда юрган олти нафар афғон йигитларини кўз олдига келтирди.

- Инсончи йигитлардан бор, - деди тўлабоши разведка ходимига қараб.

- Ҳўш, ким экан у?

- Бўрон!
 - Печка йилдан бери сиз билан ишлайди?
 - Уч йил бўлди?
 - Нима иш қилади?
 - Сув ташийти.
 - Уйланганми?
 - Шу қишлоқдаги қизлардан бирига илиқиб юрибди.
 - Уйланишига имкон беринг!
 - Тушундим!
 - Уйи қаерда?
 - Қобулда!
 - Қандай қилиб қўлингизга тушиб қолган?
 - Йигитларим тутиб келишганди.
 - Қобулга бориб турадимиз?
 - Келганидан бери уйини эслагани йўқ!
 - Яхши, - деди разведка ходими. - Сиз таплаган одам бизга ҳам маъқул. У билан суҳбатлашинг. Яқинда Истамбулда йигин бўлади. Агар бошлиқлар унинг помзодини маъқул топишса, йигилишга таклиф қиламиз.
 - Бу ҳақда уни огоҳлантиришим керакми?
 - Келган тасдигидан ўтгандан кейин айтамиз.
 - Дўстумнинг ҳузурига борадиган одамимиз билан учрашасизми?
 - Албатта, уни ҳозироқ чақиртиринг!
- Эргашбой Чўтирини назарда тутганди. Боя чой олиб кирган соқчилардан бири уни Қобулдан қайтганини кулогига шиншитганди.

Қ А С О С

Эргашбойнинг лагердан чиқиб кетганини ҳамма билдию, аммо тез қайтади, деб ҳеч ким хаёлига келтирмаганди. «Амиримиз биз учун озиқ-овқат, кийим-кечак келтиргани бошлиқларнинг ҳузурига кетган», деб ўйланганди. Бироқ у лагерга қуруқ қўл билан, ранги синиққан ҳолда қайтганини кўришиб, ҳафсалалари пир бўлди. Тўлабоши хонасига қайтиб, Мирюпусни чақиртирди.

- Тинчликми, хўжайин?

- Йигитларни тўпла! - деди аламли овозда.

Мирюпус бошлиқнинг кайфияти не сабабдан бузилганини билмай тапқарига чиқди. Ўн дақиқалар ўтиб, қайтиб кирди.

- Ҳамма тўланди, амирим.

Эргашбой тапқарига чиқди. Саф тортган йигитларга қаради ва кутилмаганда.

- Ҳамманг счин!! - деб буйруқ берди. Жангарилар ҳайрон бўлиб, кийимларини счинди. Эргашбой биттама-битта уларнинг бадалларига, айниқса, қўл ва оёқларига нигоҳ ташлади.

Ҳамиднинг олами сафнинг охирида турарди. У тўлабошининг мақсадини кейин тушунди. Қочинининг иложи қолмаганди. Эргашбойнинг кўзи Сарварнинг чотидаги чандиққа тушганда ток ургандай сскакиб кетди. Газабдан ўзини босолмай юзига тарсаки тортиб юборди.

- Ҳамид хунаса, сени яхшигина ниқоблаб жўлатибдию, лекин чотинг орасидаги чандиқни йўқотинини ўйламабдида!

Эргашбой йигитнинг билагидаи ушлаб, ўртага олиб чиқди.

- Мен ҳозиргина чегарадан қайтдим. Одамларимиз билан учрашдим. Уларнинг ганига қараганда ашаддий дунманимиз Ҳамид йигитларимизни ментларнинг қўлига тутиб бсрастган экан! Мана, бу хунаса ўпанинг айғоқчиси. Ичимизга суқилиб кирган газанда! Мақсади ҳаммамизни заҳарлаб ўлдириш бўлган. Бўрибойни ўлдирган ҳам шу!

Жапгарилар ув тортишди. Кимдир улоқтирган тош Сарварнинг пешонасига тегди. Эргашбой қўйиб берса, кутурган қашқирдай йигитни гажиб ташлашарди. Аммо тўдабошининг нияти бошқа эди.

- Сен имонсиз кофирларнинг топшириғи билан бизларни йўқотмоқчимидинг?! Сен диндан чиқдинг, динсизлар қаторига кирдинг! Осийсан!!

- Эргаш! - деди тош ёриб юборган пешонасидан қон оқаётган Сарвар тўдабонига юзланиб. - Диндан чиққан сенми, менми?! Қапчадан-қанча одамларнинг қонини тўкдинг! Муқалдас динимизнинг қайси қонунида мўмин-мўминнинг қонини тўксин дсйилган. Аллоҳ ўзининг муқаддас китобида «Ўз қўлларингиз билан ўзларингизни ҳалокатга ташламанглар», деб, ёки «Ҳаммангиз Аллоҳнинг арқонини маҳкам тутинг ва фирқаларга бўлишманг», деган марҳаматини унутдингми? Яна бир ояти Каримада «Бирор жонни ўлдирмаган ёки бузғунчилик ёки қароқчилик каби фасод ишларни қилмаган инсонни ўлдирган одам худди ҳамма одамларни ўлдирган кабидир. Унга ҳаёт бахш этган, ўлимдан қутқариб қолган одам эса барча

одамларни тирилтирган кабидир» дейилмаганими? Сенинг устозларинг наҳотки бундай қутлуг ва муборақ сўзларни ўргатишмаган бўлса? Қурол билан Ватанга қарши боришнинг ўзи кофирлик эмасми?

- Бас! - Аланга ичида қолган одамдай қичқирди Эргашбой.

- Муқаддас динимизга тил теккизма!! - Сенинг ғояларинг, қарашларинг, мақсадинг бизнинг динимизда йўқ. Кофир ҳам сен тутган йўлдан бормайди. Дин - бу поклик, дин - бу тишчиликдир! Дин - бу одамларнинг бир-бирига бўлган меҳру муҳаббатидир! Юртга хиёнат қилиш, қурол билан унинг тупроғига бостириб кириш олий жазога лойиқ жинойт ҳисобланади. Сен ва сенинг гунаҳкорларинг шу жазога лойиқ! Мен сенлардан қасос ололмаймиз, аммо қасос оладиганлар бор. Бугун бўлмаса эртага тумшугингдан илинасан, эл-юрт олдида қилмишларинг учун жавоб берасан!

Эргашбой чидаёлмади. Шаънига айтилаётган ҳақ гаплардан шарманда бўлишни истамади. У йигитларига қараб

- Бундайлар қандай жазога лойиқ?! - деб қичқирди.

Кўзи қонга, юраги аламга тўлган жангарилар жавоб қилишди.

- Тириклай ўтга ёқиш керак!!

- Топи бўрон қилиш керак!!

Уларнинг овози боягидан анча заиф эди. Кўпчилик тилини тишлаганди.

- Йигитларимнинг ҳукмини эшитдингми?

Сарвар Эргашбойнинг одамлари ўқиган ҳукмдан чўчимади.

Тўлабони Мирюнусга юзланди.

- Бу динсизнинг жазосини ўзинг бер! Охиратга динсиз, имонсиз, кофир бўлиб кетсин! - ўзича ҳукм ўқиди тўлабони.

Мирюнус қандай жазо беришни ўйлаб қўйганди.

- Турсун! Қозонга ўт ёқ! - буюрди ортида турган йигитга. - Маҳам, сен хонамдаги қўргошинни олиб чиқ!

Қозонга ўт ёқилди. Мирюнус қўргошинни қозонга солиб эритди. Кейин ханжар билан ерни ўйди.

- Сарварни келтиринглар! - буюрди йигитларига Мирюнус. Унинг оғзини пойлаб турган йигитлар шу заҳотиёқ Сарварнинг қўлларини қайириб, оёғини ерга тескизмай қозон тепасига олиб келишди.

Мирюнус ҳоч шаклидаги чуқурчага эритилган қўргошинни тўқди. Сарвар ерда тинирчилаб, чалқанча ётарди. Кимдир бошидан, кимдир қўл-оёғидан босиб турарди. Мирюнус унинг тепасига келди. Иршайиб қаради.

- Сени охиратга жўнатишдан олдин кўкрагинга ҳоч босамиз, у дунёда мусулмончилиқни даъво қилмаслигинг учун!

Сарвар унинг юзига тушириб юборди.

- Кўкрагимга ҳоч босганинг билан, қалбимдаги динимга бўлган муҳаббатимни, Аллоҳга бўлган меҳримни юлиб ололмайсан!

Мирюнус қутурди. Этиги билан йигитнинг оғзини мижгилаб эзгилади, тепди.

У Сарварни тсииб, урар экаи, бирдан чуқурчадаги кўргошин совиб қолиши мумкинлигини ўйлаб, бас қилди. Эргашбой ўзини четга олиб, Мирюпус ўйлаган жазони кўриш иштиққида турарди. У йигитнинг кўйлагини йиртиб ташлади.

- Маҳкам босинглар!! - буюрди йигитларига.

Ўзи қайноқ ҳочин олиб келиб, Сарварнинг ялонғоч кўкрагига босди. Йигит душманлари қаршисида гурурини сақлаш, бақриб юбормаслик мақсадида лабини маҳкам тишлади. Ҳоч кўксига кўйилганда кўпчилик юзини ўтириб олди. Икки йигит кўл-оёғини босиб турган бўлса-да, Сарвар тинирчиламади. У худога нола қилди, ёлвориб сўради. «Ўзинг раҳмдилсан Эгам. Жонимни олсанг розиман, аммо бу юртфурушлар, ватангадолар олдида мени шарманда қилмагин, сабрбардош ато этгин».

Қайноқ кўргошин тегиши биланоқ йигитнинг териси шилиниб, баданидаги ёғлар жизиллаб, қин-қизил гўшти титилиб кетди. Ҳавога сассиқ ис кўтарилди. Оғриқ қанчалик кучли бўлмасин Сарвар инграмади. Кўргошин баданини ўйиб, куйдириб, гўштлирини титиб, танасига чуқурроқ ботарди. Йигит лабаларини тишлаганча Аллоҳга нола қилишда давом этарди.

«Тапғрим, мўъжизангни, кароматингни кўрсат, азоблардан халос эт. Шундай куч бергилки, ўлимим олдида шу юртфурушлар олдида дод солмай, тинирчилаб, улардан раҳм қилишларини сўрамай. Ўзинг куч бергувчисан, ўзинг асрагувчисан». Бутун диққат-эъти-

бори билан Аллоҳга муножот қилаётган Сарвар кўкраги устида қайноқ кўрғошин эмас, қаңдайдир совуқ нарса турганига ўзини-ўзи ишонтирарди.

Ҳамманинг кўзи орда чўзилиб, кўксида бир нарча ҳоч шаклидаги кўрғошинни кўтариб ётган Сарварда эди. Нега у инграмаяпти, нега дод солмаяпти, нега тиширчилаяпти?! Кўрғошин совуб қолдими? Тафтини ҳис этмаяптими, деб ўйланарди. Охири Мирюпус чидамади. Кўлини кўрғошин устига қўйди. Бармоқлари жиз этиб куйди. Пихоят, Сарварнинг кўкрагидан совиб қолган, тафти босилган кўрғошинни олинди. Қорайган, куйган, гўнги титилиб кетган кўкрагида ҳоч муҳрланиб қолганди. Йигит ўзининг матонати билан ҳаммани ҳайратга солиб қўйди. Осмон қонли нарда ортида тургандай қизариб кўринди. Ичи чўяндай қизирди. Жула-жула сув ичгиси келарди. «Қани энди бир култум сув бўлса, ичардим», деб хаёл қилди у. Ённини бир ён тапшади, ён тўлган кўзлари билан атрофидагиларга қаради. Унга боқиб турганлар уятданми, раҳмлари келганиданми кўзларини олиб қочинди.

Сарвар юзини қиблага бурди. Чўққисида ям-яшил ўтлоқлар, ён бағрида мсвалар гарқ нишган боғлар ястаниб ётган тоғни кўрди. Улкан ва қудратли тоғ. Унинг ортида жаннат билан ҳусн талашган Ватан. Ҳеч ким, ҳеч қачон ёвуз ниятда у тоғдан ошиб ўтолмайди. Бу - ўз халқи учун, ўз юрти учун кўксини қалқон қилган қудратли тоғ! «Бу тоғ халқимнинг қалқони», деди йигит овозини чиқариб. Бу сўз кўнчиликнинг

қулогига стиб борди. Нафасларини ютуб, оғзини пойлашди. Сарварнинг лабларидан учиб чиққан сўнги сўзни барча эшитди: «Ватан, кечир, муқаддас тупрогинга бошимни қўйиб, оёгимни узатиб жон беролмадим».

Чодирга кириб кетаётган Эргашбойнинг оғзидан наст овозла чиққан сўзни Баҳодирнинг қулоғи илғаб қолди. «Гуноҳларимиз учун, тўккан қонларимиз учун, олган жонларимиз учун бу дунёда одамлар, охиратда тангри кечирмайди».

В И С О Л

Ўрнимга сув ташиб юрган йигит қутилмаганда бетоб бўлиб, кўрна-тўшак қилиб ётиб олганди. Бундан қанчалик қувонганим фақат ўзимга аён. Ўша куни тонг ёришмасданоқ йўлга отландим. От менга ўрганиб қолган экан, яқинлашишим биланоқ буғ чиқиб турган оғзини чўзиб, тилини чиқариб эгнимдаги кийимларимни ялади. Унинг юзидан силаб қўйдим. Ерга қор тушганди. Изғирин шамол эсарди. Лагер тоққа яқин бўлгани учун бу ерга совуқ барвақт тушарди. Қуруқ ўт-ўланларни еб, анча озиб кетган жонивор оғзидан иссиқ ҳовур чиқариб, ўзи қатнаб турган манзил томон лўкиллаб борарди. Хаёлимдан Зсбо кетмасди. Уни кўрмаганимга бир ҳафтадан ўтиб қолганди. Гофур гоҳ кўришиб, гоҳ кўришмай қолди. Умар вафот этгач хазина яширилган жой фақат менга аён бўлиб қолгани учунми ёки Абу Толиб Қобулдаги уйим вайрон бўлиб,

ота-онам ўлиб кетганлигини айтгани учунми, ҳайтовур кўрбонни мақсадини ўзгартирган бўлса ажаб эмас. Нима бўлса-да, ширин жоним омон қолди.

Умарнинг ўлими менга ёмон таъсир қилганди. Ҳаётимни сақлаш мақсадида жонидан кечди. Фотҳуллохонни ўлдирган кимсанинг лагерга киришига йўл қўймади. Менинг ксйинги ишларимни ўйлаб, атайлаб шундай қилгани маълум эди. У қаҳрамонлик ва мардлик кўрсатиб, жонини фидо қилди. Бу ҳақда марказга маълум қилдим. Энди менинг бу ерда ишонган ва суянадиган одамим қолмаганди. Умар «жаноб»ни кўрсатиб қўймоқчи бўлганди. Бунга ҳам улгурмади. Ўзим излаб топиниға ва танишиниға қарор қилдим.

Зсбо мени остонада кутиб олди. Арава товушини эшитган заҳоти кўчага чиққанди. Отнинг тизгинини тортиб, настга тундиму ўзимни ичкарига урдим. Остонада иккимиз юзма-юз туриб қолдик. Сарвқомат, хинчабел, бўта кўз, қорачадан келган, юзларида шодлик ва қувонч барқ уриб турган бу қизни кўрган заҳотим бошдан ақлим учди. Унинг юзларига тикилиб, жонимга ўт тутанди. Гўё осмондан тунган фариштага ўхшарди у. Қандай қилиб қучоқлаб олганимни, бағримга тортиб, ёш тўлган юз-кўзларидан меҳр муҳаббатим билан ўла бошлаганимни ўзим ҳам билмасдим. Қиз менга қаршилиқ кўрсатмади. Аксинча қучоғимга сингиб кетганди. Вужудимда қандай куч ҳукмронлик қилаётганлигини билмайман, лекин Зсбони қайта-қайта қучоқлагим, сабрсиз юрагим ҳоврини босгим келарди.

- Келишингизни билардим, - деди иккала қўлимдан ушлаб олганча хурсанд бўлиб.

- Мени лагердан чиқармай қўйишди Зебо, - дедим унинг ўт чақнаб турган кўзларидаги нигоҳимни узмай.

- Кечаю кундуз ҳаёлим сепда бўлди. Юрсам ҳам, турсам ҳам кўз ўнгимдан кетмадинг!

- Адо бўлдим, - аразлагандек сўз қотди Зебо. - Агар яна бир-икки кун келмай турганингизда ўзимни ўлдирардим, уволимга қолардингиз.

- Энди ҳар куни ёнингда бўламан.

Бир-биримизга соғинч ва меҳр билан тикилишиб, суҳбатлашдик. Ҳатто чидамаслик қилиб қўлларимизни қаттиқроқ сиқишиб ҳам қўйишдик. Муҳаббат икки инсон учун бирдек лозим бўлган ҳис-туйғу эмасми, дастлаб учрашган кунларимиздан бери юрагимизда сақлаб келаётган, аммо бир-биримизга айтишдан истиҳола қилаётган сўзларни бугун ҳеч қандай хижолатсиз тилимизга чиқаргандик.

Қайтишимда Валий билан учрашишим кераклигини, Зебо иккимизнинг бундан кейинги тақдиримиз хусусида у билан суҳбатлашиб олишим зарурлигини тайинладим. Булоққа қандай стиб борганимни ва идишга сув тўлдириб ортга қайтганимни ўзим ҳам сезмадим. От гўёки менинг шошилаётганимни туншунгандек қадамимни илдам ташлаб, олга иштилар, мўрт бўлиб қолган арава гилдираклари гичирларди. Идиш эскириб қолганлиги учун орқамга тишимсиз сув сачрарди. Сувнинг ярми йўлда тўкилди, меҳнатим зос кетди. Йўлда ҳам, булоқдан сув олаётганимда ҳам Зебони унутмадим. Унинг чиройли чеҳраси кўз ол-

димдан кетмасди. Уни унутиш ва эсдан чиқариш мумкин эмаслигини тушуниб етгандим. Бундан бу ёғидаги ҳаётимиз, албатта боғланиши, турмуш қуришимиз лозимлигини, буни кечиктириб бўлмаслигини яхши тушунардим. Валийларнинг кўча эшиги олдида аравани тўхтатдим. У уйда экан. Анчадан бери кўришмаганимиз боис бир-биримизни бағримизга босиб омонлашдик.

Ўзимнинг мақсадим ва ниятларимни ундан яшириб ўтиришни истамадим. Ҳамма гапни рўйи-рост айтишга ўзимда куч топдим. Зобонинг ўзи ҳам мен келгунча акасига бу ҳақда оғиз очган бўлса керак, Валий сўзларимга жимгина қулоқ тутиб ўтирди. Аммо фикр билдиришга ошиқмади. Катталардек бошини қуйи солиб, узоқ ҳаёлга толди. Ниҳоят, менга юзланди. Илк бор ундан нигоҳларимни олиб қочишга, унинг кўзларига тик боқишга ўзимда куч тополмадим.

- Икковларингга бахт тилайман, - деди ниҳоят Валий. - Бироқ уйимиздаги шароит сизга ҳам маълум. Эртага нешин намозидан сўнг имом ҳазратларини чақириб келаман. Никоҳ ўқитамиз.

Эртаси куни тонгда от-аравани сошлаб, таъмир талаб бўлган ғилдиракларни ростлаб йўлга чиқдим. Бугун Зобо иккимизнинг тақдиримиз бирлашадиган, ўзимни оила деган муқаддас даргоҳнинг остонасига қадам босишимдан дилим яйраб кетди. Бахт деган қувонч юрагимга сиғмасди. Лагердан чиқиб кетаётганимда кутилмаганида ҳаёлимга Лайло келди. Бошимга тушган тапвишлар туфайли уни кўндан бери унутиб

қўйгандим. Отнинг тизгинини тортиб, Лайлонинг қабри томонга боқиб, ўзимча руҳи-покидан кечирим сўраган бўлдим. Ҳанузга қадар ўзим билан бирга олиб юрган қаламширмушчоқни ҳидлаб қўйдим.

Валий айтган мулдатдан вақтлироқ келгандим. Зсбо мени кўриб рўмолини юзига парда қилди. Унинг чиройли ва қулимсираб турган чеҳраси мисоли юнқа булутлар ортидан кўришиб турган тўлини ойни эслатарди. У эгнига ошпоқ либос кийиб олганди. Бу эса қизни янада латофатли ва барно қилиб кўрсатарди. Қиз қонқора қошларини чимириб, нимадир демоқчи эди, кўча эшик очилиб остонада имом ҳазратлари кўринди...

Ю Р Т Д А

Жиноят ишлари бўйича шаҳар судининг биноси шаҳар марказида жойлашганди. Барно бу ерга кул ёйилганда келди. Яхши кайфиятда Очилдиевнинг қабулига кириб борди. Стол устига муккасидан тушиб, бошини осилтириб ўтирган судья Барнонинг саломига бош иргаб қўйди ва;

- Келинг синглим, марҳамат ўтиринг! - деди.

Барно тортиниб ўтирмади. Судьянинг ёнидаги курсига чўкди. Очилдиев бошини кўтариб, аёлниги чиройли юзларига, ёниб турган кўзларига суқланиб боқди. Кўзлари калта юбкасидан настдаги лорсиллаб турган сониди тўхтади.

- Хизмат - худди бир нарсадан чўчигандек наст овозда сўради Очилдиев.

- Эрим билан ажрангандим. Мерос тўғрисида келдим. - Судьянинг кўзларида ишқий ва ҳирсий ўт чақнаб турганини, юраги ханриқиб ураётганини Барно сездим.

- Болалардан борми?
- Уч ойгина турмуш қурганмиз.
- ЗАГСни бекор қилиш керак десми?
- Шундай.

- Буни ЗАГС идоралари ҳал қилади синглим, лекин сиз умид билан остонамизни босиб, биздан ёрдам сўраб кирибсиз, албатта ёрдамимни аямайман.

- Вой, минг раҳмат, бошим осмонга етди, бу яхшилигини сезди унутмайман.

Судья пиёлага чой қуйиб Барнога узатди. Чой баҳона очилдиси қизни гапга тутди. Ора-сира унинг чиройли, келинган сумбатига, тез-тез кўз ташлаб кўярди. Барно унинг сўзларини маъқуллар, нонуқ турмуш ўртоғидан болиб кўярди.

- Сизни кечки овқатга таклиф қилсам, - юзлари қизариб кетган судья шундай дедию, рад жавобини эшитишдан чўчиди.

- Қандақ бўларкин? Кеч қолсам уйдагилар хавотир олишармикин?

- Ўзим машина топиб, уйингизга ташлаб кўяман.

Очилдиси ўзида йўқ хурсанд эди. Лекин бир ҳафта муқаддам Сурхондарёга - ота-онасини кўргани кетганди. Уйда ёлғиз қолганди. Судьянинг хаёлига Барнони уйга олиб кетини фикри келди.

Улар ресторанда узоқ ўтиришди. Очилдиси атайлаб вақтни чўзиниша ҳаракат қиларди. Қизни ҳуркитиб

қўймаслик учун қўлини теккизмади. Барно бир-икки қалаҳ коньяк ичди. Боши айланиб, ўзини сархуш сезарди. Вақт алламаҳал бўлганда улар ресторандан чиқипди. Барно Очилдиевнинг машинасига ўтирди. Ўн беш дақиқадан сўнг ҳанаматли бино олдига стиб келинди. Судья қизининг билагидан ушлаб ичкарига бошлади. У уйқуси келаётганидан шикоят қилди. Судьянинг тапасини тандирдек қиздираётган ҳирс тобора қаттиқроқ алағга оларди. Юрагини қуршаб олган эҳтирослар счининга ушларди. Қизининг белидан кучоқлаб бағрига тортди. Очилдиевнинг кучогида эшилиб, тўлғоғиб ётган Барнонинг, «шириним, асалим», деб шивирлагани Очилдиевнинг қулоғига худди мусиқа овозидек ёқимли эшитиларди. Борлиқни унутди. Вужудини чулғаб бораётган қувонч янада мавж ураётгандек туюларди. Судьянинг қалби ўртаниб бораётибдими, ёниб бораётибдими ўзи ҳам билмасди. Эҳтирослар қанчалик ширин ва лаззатли бўлмасин, Барнонинг хаёлидан ўч олин фикри кетмасди. Судья счиб таплаган ички кўйлагини бош томонига қўйганди, керакли пайтда инлатини, эртага тўнолон кўтарини, прокуратурага берадиган аризасига далилий аниё сифатида кўниб қўйини учун тайёрлаб қўйганди.

У қўлларини икки томонга ёйиб олганди. Нафаси бўғзига текилиб қолгандек ҳаллослаб, энгикиб нафас оларди. Боши айланиб кетаётгандек кўзларини юмиб олди. Юрагининг дуккиллаб урини қулоқларига эшитиларди. Барно ҳам толиққанди. Кўндан бери бугунгидек тўнакла узоқ ётганини эслаёлмади. Очилдиев бирдан ўзини похун ҳис этди. Бадапини совуқ тер

босаётгандек туюлди. Кўнгли беҳузурланди. Кўкра-
гида огриқ ўйғонди.

- Менга сув бер, - деди у ҳамон бўғзига тиқилиб
турган нафасини ростлай олмай.

Барно ўрнидан турди. Ошхонага ўтиб, косада сув
олиб кирди. Судья ундан икки ҳўплам ичди. Гурсил-
лаб ураётган юраги ҳамон босилмасди. Тўши атрофи-
да огриқ турганди.

- Сен уйингга кетавер, - деди Барнога. - Менинг
тобим қочиб қолди.

- Доктор чақирайми? - Барно ранги оқариб кетган
Очилдисвнинг кўзларига тикилиб сўради. У ҳам нега-
дир қўрқиб кетганди.

- Ксрак эмас, ўтиб кетади.

Барно бош томонига қўйган, мижғиланиб, ёқимсиз
ис уфириб турган ички кўйлагини олиб, сумкасига
жойлади. Тезда кийиниб уйдан чиқиб кетди.

Очилдисв ўзига келолмади. Баданини ҳамон совуқ
тер босиб, юраги соҳасидаги огриқ кучайганди. Оғзи-
ни катта-катта очиб нафас олмоқчи бўлар, аммо ҳаво
стишмаётгандек туюларди. У бир амаллаб ўрнидан
турди ва телефон томонга қўл чўзди. Бироқ етолмади,
ерга гурсиллаб йиқилди.

* * *

Иши юришмаётганидан хуноб бўлган Эргашбой
бўш қолди дегунча юртдаги эски танишларини эслаш-
га ҳаракат қиларди. Уларнинг кўпи қўлга тушган

бўлса-да, баъзилари очикда юришганидан хабардор эди. Ана шуларни ҳам топиш, ишга солиш, уларнинг қўли билан қўпоровчилик, бузғунчилик ва қотиллик каби оғир жиноятларни амалга оширмақчи бўлар, бу билан раҳнамоларига ўзини яхши кўрсатишни, нималарга қодир эканлигини билдириб қўймоқчи бўларди. Ўйлаб-ўйлаб хаёлига Боқижон қелди. Оламлари орқали бир парча мактубга кўниб ўн минг доллар бериб юборди. Қоғозга шундай битиқлар ёзилганди. «Қадирдоним Боқижон, шаҳардаги етимхонадан 6-7 ёшлардаги қизлардан бирини ўзипгизга фарзандликка қабул қилинг ва уни «рақсга» ургатинг. Насиб қилса байрам куни рақс тушади».

Боқижон Эргашбойнинг мақсадини тунунди. Шу кунидек етимхона бошлиғига учраб фарзанд олмоқчилигини айтди. Бир ярим ой у ташкилот, бу идорага югуриб-елиб керакли қоғозларни тўлдириб яна мудиранинг хузурига кириб борди.

- Хужжатлар тайёр бўлдимми? - сўради мудира.

- Тайёр, опажон!

- Аёлингизни бошлаб келмабсизда?

- Мазаси йўқ, албатта кейин келади.

Мудира хужжатларни варақлади.

- Ҳозир тарбиячига айтаман, Галяни олиб киради.

- Раҳмат опажон, яхшилигингиз юрагимда қолади.

- Айтиб қўяй, қизимиз интизомли, одобли, зехни ўтқир, ўйлайманки, яхши тарбиялаб ўқитасиз.

- Хотиржам бўлинг, опажон. Мақсадим ҳам шундай. Худо хоҳласа сиздек муаллима бўлади.

Мудира тарбиячига Галяни олиб киришни тайинлади. Йигит нигоҳини эшикка тикиб ўтирарди. Бу даргоҳга келавериб Галя билан танишиб олган, тарбиячилар эса қизнинг қулогига «отаси» экашлигини қуюб қўйинганди. Бироз муддат ўтиб малла сочли, кўзлари кўкимтир қизчани бошлаб чиқишди.

- Мана фарзандингиз!

Қиз отасининг бағрига отилди.

- Дадажон, келдингизми?!

- Сени соғиниб қолдик қизим...

- Қачон уйга олиб кетасиз?

- Бугундан бошлаб ўз уйингда, онангни бағрида яшасайсан?

- Бу ерга қайтиб келмаймизми?

- Келамиз, албатта мудира онангни кўргани келиб турамиз.

- Энди мени адаштириб кетмайсизми?

Боқижон қизчани бағрига босди.

- Бундай хаёлга борма, опногим!

У ўрнидан турди. Мудирага раҳмат айтиб хайрлашди.

Шу кунидан бошлаб Галя ўз ҳаётини Боқижоннинг уйида бошлади. Унга кичкинагина хона ажратиб берди. Бироқ онаси қизни у қалар суймас, Боқижон каби эркаламас, ёвга қарагандек боқарди. Отаси кечки пайтлар қизга таълим-тарбия бериш билан машғул бўларди.

- Мусулмон қизлар кўчага чиққанда албатта ҳижобга киришлари, юзларини номаҳрамларга кўрсатмас-

лиги лозим. Кимда ким юзини очиб юрса дўзахда куйиб кулга айланади.

- Ҳижоб нима, дада?

- Ҳижоб бу... - Боқижон тугилиб, нима дейишни билмай ўйланиб қолар, кейин ўзининг билганича тупунтиришга ҳаракат қиларди. - Ҳижоб бу мусулмон аёлларнинг юзини номаҳрамлардан яширадиган мато. Ҳижобга кирмаган аёл дўзахидир.

- Нега қўшни қизлар ҳижобсиз юришибди, улар дўзахдан қўрқишмайдими?

- Улар шайтоннинг йўлига кирган кофирдир! Охи-ратда ҳаммалари дўзах ўтида куйиб ёнади! Қайсики мусулмон қиз кофирлардан қасос олса шаҳид бўлади,

- Шаҳид дегани нима? - сўрарди Галя қизиқувчанлиги ортиб.

- Шаҳид бу ўзини дин йўлида қурбон қилишдир. Бундай одамлар тангрининг марҳаматига сазовор бўладилар. Қисмат кунига қадар жаппатнинг тўрида роҳат-фароғатда яшайдилар!

- Тангрининг марҳаматига сазовор бўлиш учун мен нима қилишим керак?

- О, меҳрибоним, нақадар ақли ва фаросатлисан. Сенинг бу гапларингдан, ҳаракатларингдан жаппатнинг иси келяпти. Қани энди мен ҳам сенинг ёнида бўлсам, ҳеч иккиланмай шаҳидлик йўлини таплаган бўлардим.

Ота тарбияси худди мевали дарахтдай кундан кунга ўз мевасини берарди. Охир-оқибат ҳижобсиз юрганлардан ўч олиш, шу йўл билан ўзини шаҳид қилишга,

жаннатга киришга бўлган истак Галянинг юрагига типчилик бермай қўйди. Ҳеч қандай ўлим ва ваҳима уни кўрқитолмасди. Қиздаги ўзгаришларни кўриб Боқижон меҳнати самарасиз кетмаганидан хурсанд бўлди. Эргашбой айтган куннинг тезроқ келишини интиқлик билан кута бошлади.

Ва ниҳоят тўдабошидан иккинчи мактуб келди. «Қизингизни байрамга тайёрланг, одамларимиз унга янги либос олиб боришади».

Байрам ҳафтаси бошланганди. Боқижоннинг эшигини нотаниш кимса тақиллатди.

- Хўжайин қизингизга совға бериб юборди!

- Кўп яхшида, ўзим ҳам кутаёғандим.

Келгувчи қоғоз қутини ташлаб кетди. Боқижон уни очиб ҳангу манг бўлиб қолди. Бир боғлам доллар кўзига чўгдек кўриниб, юрагини патиллатиб юборди. «Хўжайин меҳнатимни унутмабди», деб суюнди. Кейин қизига аталган совгаларни олди. Эшик ортида аёли меҳмон қандай совға олиб келганини кузатиб турганди. Кўриб рангидан қон қочди.

Байрам кунини Боқижон қизини барвақт уйғотди. Эргашбой жўнатган либосни кийдириши ва байрам бўлаётган майдонга уни бошлаб бориши лозим эди. Галянинг хонасига кирди.

- Ўзимнинг ақлли қизим, сен орзу қилган кун ҳам стиб келди, - леди унинг пешонасини силаб. - Худо хоҳласа бугун жаннатнинг эшиклари сен учун очилди.

- Бир ўзим кетаманми, дада? Сизчи, аям-чи?

Сизлар жаннатга киришни истамайсизларми? Кўргим келиб, соғинсам нима қиламан!

Қўшни хонада Боқижоннинг сўзларини аёли энти-тиб турарди. У ичкарига кириб келди.

- Муштдай болани алдаб нобуд қилмоқчимисиз?! Бир гўдакнинг қўли билан элнинг тўйини азага айлантирмоқчимисиз? Одамлар сизга нима ёмонлик қилди?!

- Юм оғзингни, мегажин!! - ўшқирди Боқижон.

- Шу пайтгача қилаётган ишларингиздан кўзимни юмиб яшадим. Етар, сабр-тоқатим ҳам, бардоним ҳам тугади. Оғздан сути кетмаган, яхши ёмоннинг фарқига бормаган гўдакнинг қўли билан қон тўкишингизга йўл қўймайман!

Боқижон ўрнидан туриб аёлининг юзига шапалоқ тортди.

- Ўлгинг келиб қолдими, қапжиқ?!

Гаяя кўрқиб кетди. Қўллари билан юзини беркитиб йиғлаб юборди.

Боқижон қаҳр билан аёлига деди.

- Нариги хонага чиқ! Кетгунимча қорашни кўрмай!

Аёл йиғлаганича ошхонага кириб кетди. Боқижон яна Гаяянинг ёнига келди ва уни кийинтира боплади.

- Жоним қизим, аянгни сўзларига эътибор берма. Уни мияси айниган!

- Лямни урдингиз, энди сиз жаннатга қирмайсиз.

- Мана бу ишни кўрдингми, мен айтган жойга борганда иккаласини бараварига тортиб юборсан, тушунарлими?

- Кўпол экан, тасма белимни қисиб юборяпти, лада?!

- Ҳеч қиси йўқ, бир пастгина чидасанг бас! Қани, юрақол она қизим, байрамдан кеч қолмайлик!

Боқижон Галянинг қўлидан етаклаб эшик томон юрди. Ошхонадан аёли чиқиб келганини кўрмади. Унинг важоҳати хушук, юзлари кўкариб кетганди. Пичоқни кўрган Галя қичқириб юборди. Боқижон ортига қарашга улгурмади. Кўкраги орасида жиз этган кучли оғриқдан бошини орқага ташлаб инграб юборди. Шу пайт эшик очилди. Ичкарига милиция ходимлари кириб келишди...

МОСКВА

Вадим Вольфович жўнатилган «мол»ни хурсандчилик ила қабул қилди. Эргашбойнинг одамлари билан узилиб қолган алоқа қайта тикланганидан ва бу алоқа риштасини узмаслик мақсадида тўланадиган ҳақни пайсалга солиб ўтирмай, ўша пайтнинг ўзидаёқ ҳисоб-китобни амалга оширди.

- Эргашбой бизни унутиб юбордими, деган ташвишда эдим, - деди у «дори» олиб келган Ҳикматга. - Бир ойдан бери ундан «юк» кутамиз. Ғофурдан ҳам дарак йўқ!

- Хўжайин сизга энг тоза «дори»ни излаб юрибди!

- Айни муддао, - Ҳикматнинг сўзини қувватлади «дори»фуруш. - Демак, ишни қайтадан бошлар эканмизда!

- Хўжайин сиздай мард савдогар билан ҳамкорлик қилишга тайёр!

- Унда Эргашбойнинг қулоғига етказинг, тез кунлар ичида менга катта миқдорда «мол» жўнатсин. Хориждан харидорлар топиб қўйганман. Африкадан келатган «мол»ларга ишонч қолмади. Улар сохталантириб юборилган. Ҳозирги кунда қора бозорда фақат афғон «моли»га талаб кучайди!

- Бу илтимосингиз икки кун ичида хўжайинининг қулоғига етиб боради.

Вадим Вольфович Эргашбойни Афғонистонда қандай яшаётганидан хабардор эди. Пул ва озиқ-овқат билан таъминлаб турган кимсалар унда хабар олмай қўйганини эшитганди.

- Ва айтилганки, «дори» учун мен унга олдиндан ҳақ тўлашим мумкин. Албатта ўртамиздаги олди-берди Чегечининг қулоғига етиб бормаслигига кафолат бераман, - деди.

- Эргашбой жанобларининг мақсади ҳам шу! Мисл-патни биз қиялимизу, пулни турк илиб кетаяпти.

- Истаган пайтда унга ёрдам беришга тайёрман!

- Тахминан қанча «дори» олмоқчисиз?

Вадим Вольфович сандиғидаги пулларнинг ҳисобини олиб жавоб қилди.

- Беш юз килограмм!

Беш юз килограмм «дори» учун тўланадиган пулни Ҳикмат тасаввурига сиғдиролмади. Юзига енгил табассум ёйилди. Бу шубҳаланиш аломати эканлигини кекса дорифуруш пайқади.

- Сўзларимга гумон қилмаслигингиз учун ўртамизда шартнома имзолаб, ҳозироқ пулларни сиз орқали бериб юборишим мумкин!

Ҳикмат бу таклифга нисбатан шундай жавоб қилди.

- Вадим Вольфович, Эргашбой сизга худди ўзига ишонгандай ишонади. Ҳозирги кунда унинг бошига бироз тапвиш тушган.

- Қандай тапвиш экан, балки бизнинг ёрдамимиз тегиб қолар? - мугомбирлик билан сўради қария.

- Унинг юрtdаги яқин одамларини меҳтлар таъқибга олган, қанотингизга олсангиз?

Рус мафиясининг отаси Одилов одамлари қандай иш билан шуғуланишидан огоҳ эди. Шу сабабли таклифни қабул қилмади.

- Мени афу этинг Ҳикматбек, бу иш қўлимдан келмайди. Сабаби изимга меҳтлар тушган. Истаган пайтда уйимни, дала ҳовлимни тинтишлари мумкин.

Вадим Вольфович ўрнидан турди ва бориб темир сандиқнинг эшигини очди.

- Агар бошлигингизга пул ксрак бўлса, асло тортинмасин, оғзидан чиққанини бсринга тайёрман!

Ҳикмат ўйланиб қолди. Юрагида шум ният уйғонганди. Оралап бирор ҳафта ўтказиб, «Эргашбой бир миллион доллар сўраяпти», деб келса, Вольфович уни қуриқ қайгармаслигига ишонди. Ахир бундан бу ёғига у икковларининг ўртасидаги ягона кўприк. Бирига наша олиб келса, иккинчисига пул тапийди. Ишонч бор. Ҳикмат кўнглини ёриштирган режадан мамнун бўлиб:

- Ҷайламанки, бу таклифингиздан Эргашбойнинг кўнгли тоғдек ўсади! - деди.

Вадим Вольфович меҳмонни кузатиш олдидан режасини айтди.

- Биз одамларимизни ишга солиб, ўн беш кун ичида Тожикистон ва Қозоғистондан ишончли ҳамкорларни топиб, хавфсиз йўлак очамиз. Сиз ҳам ўз одамларингизга тайинланг, бизга ёрдам берингиз. Пулнинг юзига борманглар, ҳар қанча харажат кетса, ўзим тўлайман.

Бу таклиф Ҳикмат ўйлаган режани амалга ошириш учун кўприк эди.

- Таклифингизни Эргашбой қабул қилди, деб ҳисобланг! - деди.

Ҳикмат ҳамёнидан тўдабонининг махфий мактубини олиб мафия отасининг кўлига топширди. У хатда нима ёзилганлигини билишни жуда-жуда истаган, йўлда ўқиб кўришга уринган, аммо маҳкам слимланганлиги сабабли жилдни очишнинг иложини қилолмаганди. Вадим Вольфович мактубга аҳамият бермади. Уни стол устига ташлаб қўйди. Меҳмон уй эгаси билан хайрлашди. Чиқиб кетгач, қария «дори»ни кўлига олиб, искаб кўрди. «Ҳақиқий тозаси», деди ўзига ўзи. «Мен буни истаган нархимда пуллайман!»

У тугмачани босди. Хизматкор кирди.

- Кутузовни чақир! - деди уй соҳиби унга. - Зудлик билан етиб келсин!

Кутузов ярим соатда Вадим Вольфовичнинг хонасида пайдо бўлди. Мафия отаси «дори»ни унинг кўлига тутқазди.

- Зудлик билан Англияга жўна, буни шаҳсан жаноб Карлсоннинг қўлига тоншир! Айтгинки, шу ойнинг охирида камида эллик килограмм шунақасидан жўна-таман. Пулини олдиндан тўлаш шарт билан дегин!

Кутузов «лори»ни олиб чиқиб кетди. Шундан кейин Вадим Вольфовичнинг хаёлига Ҳикмат қолдирган мактуб келди. «Қалдропим Вадим Вольфович, сизга жўнатган «юк»ларнинг қолган пулларини (назаримда беш юз минг доллар) тез-қушлар ичида жўнатиб юборсангиз, ҳозир танг аҳволдаман. Назаримда Гофур ўртамиздаги олди-бердига хиёнат қилган кўрилади. Салом билан дўстингиз Эргашбой». Қария хатни ўқиб, сочлари хурнайиб кетди.

«Мени сендан сариқ чақа ҳам қарзим йўқ, ҳисоб-китобни вақтида қилганман», деди ўзига ўзи. Икки йил ичида у Эргашбойга айнан Гофур орқали икки миллион доллар жўнатганини кечагидек эслайди. Демак, ўртадаги муносабатнинг бузилишига Гофур сабабчи эканда. Қария тугмачани босди.

- Пономарёвни тон!- деди хизматкорга.

- У шу ерда! Кирсинми?

Пономарёв кекса оғуфурушнинг яқин маслаҳатчиси эди. Эргашбойнинг одами келганидан огоҳ эди.

- Гофур қачон келди? - сўради қария Пономарёвдан.

- Мен ҳозиргина у билан алоқала бўлдим, - деди маслаҳатчи. -Душанба кuni шу ерда бўлади.

- Жуда яхши! Энди у бизнинг ишларимизга аралашмайди!

- Сабаб?

Валим Вольфович Эргашбойнинг мактубини унинг кўлига тутқазди.

- Бўлиши мумкин эмас! - деди ранги оқариб кетган Пономарёв. - Ахир биз Эргашбойнинг ҳақиғига ҳеч қачон хиёнат қилмаганмиз!

- Гофур бизни лақиллатган. Берилган пулларнинг ярмини унга топширмаган. Чегечи бизни «лори» билан таъмишламай қўйганининг ва олдимизга бошқа одам юборганининг сабаби шунда!

- Демак, келгандан кейин у билан ҳисоб-китоб қилиб, орани очиқ қиларканмизда.

- Нафақат орани, - деди Валим Вольфович ва негадир гапининг давомини айтишни истамай жим қолди. Пономарёв унинг мақсадини тушуниди ва сўради.

- Уни қасрда кутиб олмоқчисиз?

- Ўрмонзордаги кўлда, - жавоб қилди қария.

Вольфович кўл бўйида қандай одамларни кутиб олишини Пономарёв яхши биларди. Унинг кўз олдига тансиқ таомга ўрганган тимсоҳлар келди.

Ю Р Т Д А

Воҳид шаҳарга келганда тонг ёринганди. Учрашадиган одамини шаҳарда безовта қилишни истамади. Чойхонага кириб, тамадди қилди. Ватанни ташлаб кетганига беш йилдан ўтганди. Шаҳардаги ўзгаришларни кўриб, ҳайрон қолди. Паст-баланд нахсали

уйлар ўрнида замонавий биполар қад ростлаганди.
Йўл бўйларидаги гуллар кўзни қувонтирарди.

Воҳид чой ичиб бўлгач, ташқарига чиқди. Излаб келган одамнинг уйига жўнади. Келгувчини уй эгаси танимади.

- Эрганбой жўнатди, она, - Воҳид орқа-олдига қараб, аёлнинг қулоғига шивирлади.

- Қайси Эрганбой? - аёл бу саволни хунёрлик мақсадида берди.

- Амиримиз, - боягидан настроқ овозда жавоб қайтарди меҳмон.

- Ичкарига кириш!

Воҳид остонани босиб ўтди. Ҳовли сукураётган қизчага кўзи тушди. У бегона одамни кўриб, ўзини уй ичига урди. «Хўжайин айтган қиз шу бўлса ксрак», деган ўй келгувчининг кўнглидан ўтди.

- Қандай хунхабар олиб келдингиз, иним? - инком остидаги сўрига ўтиришгач сўради аёл.

- Тинчлик опа, хўжайин салом айтдилар.

- Саломат бўлсинлар.

- Айтганингиз келсин.

- Йўлларига кўз тикиб ўтирибмиз, қачон қайтадилар?

- Оз қолди она, хўжайиннинг ҳаракатлари ҳам шу!

Воҳид қўйидан бир даста доллар олиб, аёлга узатди.

- Хўжайин бериб юбордилар, санаб олинг, ўн мин!

- Ишондим, ука! Илоҳим муродларига етсинлар! - аёл пулни қўйнига солиб, юзларига фотиҳа тортди.

Воҳид қўлида кўтариб келган сумкани аёлининг ёнига суриб қўйди.

- Бирор жойга яшириб қўярсиз, одамларимиз келиб олиб кетишади.

Аёл сумкада нима борлигини билди.

- Бир ой илгари шерикларингиздан бири ҳам сумка ташлаб кетганди. Уйда турибди.

- Эҳтиёт қилинг, яқин кунларда олиб кетилади.

Уй эгаси сумкани зўрға кўтариб ичкарига кириб кетди. Бир оз фурсатдан сўнг қайтиб чиқди.

- Энди мен турай, опа.

- Дастурхон солай, йўл босиб келгансиз?

- Ишларим кўн, бугун қайтишим керак.

- Вақт эрта, улгурарсиз?

- Хўжайинга атаган нарсангиз бор экан...

- Ҳозир олиб кетасизми?

- Албатта.

Уй бскаси овоз қилди:

- Сора! Хув, Сорахон!

Уй ичидан қиз чиқди.

- Кийин, қизим, оқанг олиб кетарканлар!

Қиз изига қайтди. Опаси унинг ортидан қараб турди-да, меҳмонга юзланди.

-Эрганжон шу ердалигида қулоғини типилатиб қўйгандим. Ўтган йили жўнатмоқчи бўлгандим, оқкетиладиган одам келмади. Насиб экан, мапа, сиз келдингиз. Қиз болани бўйи чўзилгандан кейин уйда сақлаб ўтириш ноқулайда!

- Албатта, она, қиз бола бировнинг хасми дейишадими-ку!

Эгнига чопон, бошига чиммат ташлаган Сора чиқди. Воҳид қизни кўриб ҳайрон қолди.

-Она, қизингизни бу аҳволда олиб кетиб бўлмайди. Кўчага чиқсак ҳамма бизга қарайди. Замонавий қизлардек кийиниб олсин!

-Вой, Воҳиджон, Эргашбой қизимни очиқ кўрсалар уришадилар-а. У кишига атаганимдан бери Сорахон остона ҳатлаб кўчага чиққани йўқ!

-Чегарадан ўтсак майли, сиз айтганидек кийиниб олсин, аммо ўзимизда бундай аҳволда олиб кетиб бўлмайди, она!

Уй эгаси ноилож қизига буюрди:

-Кийимларингни алмаштир!

Сора кийимларини алмаштириб чиқди. У Воҳиднинг кўзига бошқача кўринди. Йигитнинг юрагида пимадир жиз этди.

-Мана бу бошқа гап, бор экансиз-у. Ака-сингилдек стакланиб кетаверамиз, биздан ҳеч ким хитланмайди ҳам. Қани, она, фотиҳа беринг!

-Илоҳа омин, икки ёш кўнгани билан кўша қарисин, ували-жували бўлиб ўзидан кўнайсин! Аллоҳу акбар!

Улар шаҳарда тўхтамай кўшни Қирғизистонга ўтиб кетинди. Эргашбой Воҳидга қизни олиб тезда орқага қайтишини тайинлаганди. Келишда бир кун Қирғизистонда ушланиб қолди. Берилган тошпириққа биноан у эртага лагерда бўлиши лозим. Шунинг учун шошиларди. Қирғизистонга келганда бу ердаги одамлари доводдаги йўлга қор кўчкиси тушиб, вақтинча

берклигини айтишди. Бирдан бир чора сўқмоқ орқали чегарани кесиб ўтиш эди. Эргашбойнинг одамлари уларни сўқмоқча кузатиб қўйишди. Ҳаво исиб қолганлиги сабабли қорлар эрий бошлаганди. Бу юришни қийинлаштирарди. Бунинг устига тошдан тошга сакраб ўтиш, кўчкилар олиб тушган харсанг тошлар устидан ўтиш лозим эди. Воҳид бу йўлдан қўн қатнаганлиги боис унчалик қийналмади. Эчки сингари тошлар устидан сакраб ўтарди. Бироқ Соранинг тинка-мадори қуриганди. Кичкинагина тошни ҳам четлаб ўтарди. Қиз толиқди. Ҳансираб, юриннга ҳолсизланиб қолди.

- Чарчадим, ярамайман, - деди ниҳоят тош устига беҳолгина ўтириб.

- Ҳализамон қоронғу тушади. Кўзимиз ҳеч нарсани кўрмай қолади, қийналамиз, - деди Воҳид қизнинг тенасига келиб. У ҳансираб, нафас олаётган Соранинг қўлидан тутди. - Қани, яна бир ҳаракат қилинг, қолиб кетсак бўриларга см бўламиз.

- Юролмайман, - деди Сора бошини чайқаб. - Оёқларим худди ўзимники эмасдек туюлаяпти.

Қизнинг ранги оқариб кетганди.

- Агар рози бўлсангиз кўтариб оламан!

Қиз индамади. У ҳам қоронғуда қолиб кетишдан чўчирди. Шу пайт қаердадир чиябўрининг увиллаган овози қулоқларига чалинди. Воҳид қизнинг совуқ қўлидан тутиб турарди. Кўзлари ёқалари очилиб, кантарнинг тўшидай диркиллаб турган ошноқ кўкрагига тушганди. Ички бир куч уни бағрига тортишга

ушларди. Вужудини хирс чўғи ёндирадди. Йигит Соранинг қўлидан тортди. Қиз унга интилди. Шунда Воҳид бир қўлини қизнинг белидан ўтказиб, даст кўтарди-да, елкасига олди. Сора ингради. Унинг сочлари, чўғдек ёнаётган яноқлари йигитнинг юзига тегиб турарди. Қизнинг баданидан ўтган ҳарорат йигитнинг тапасини жунбушга келтириб юборди. Сора йиқилиб тушмаслик мақсадида унинг бўйнидан кучоқлаб олди. Воҳид кўп юрмади. Толиқиб қолганидан эмас, вужудини куйдираётган ҳирсенинг кўпириб тошганидан тўхтади. Қизни ерга қўйдию, аммо белидан қўлини олмади. Нигоҳлар бир зум учрашди. Қиз рўнасида турган Воҳиднинг кўзларидаги маънони уқиб, мақсадини тушуниб етганиди.

- Чарчадингизми?

Унинг қайноқ нафаси йигитнинг юзига урилди.

- Сиз-чи, сиз чарчамадингизми? - бошини қизнинг юзи томон чўзиб сўради Воҳид. Сора индамади.

- Бир зум дам олайлик, майлими? - Йигит бу сўзни не мақсадда айтганини тушунган қиз индамади. Бошини силкитиб қўйди. Улар бир-бирларининг қўлларидан уншлаганча зайтун дарахт остига ўтиришди. Тонинг энг баланд чўққисига тирмашиб чиқишганди. Бу ерда ҳаво совуқ эди. Қиз бировнинг хасми эканлигини Воҳид унутганди. Унинг қўлидан тутгани у ёққа қолсин, яқинланганини Эргашбой билиб қолса, бошини узиб, ёғочнинг учига илиб, лагернинг ўртасига ўрнатиб қўяди. Ҳозир Воҳид бу ҳақда ўйлашни хоҳламасди. Ҳаслида биргина ўй айланарди. Нима

қилиб бўлса-да, қонини жунбунга келтираётган ҳир-
сни қондириш. Шу мақсадда у тиззасини кучоқлаб
ўтирган қиз томон юрди.

- Яқинлашманг!

- Жопим.

- Яқинлашманг!

- Қочманг!

- Дод соламанг! - кўзлари ола-кула бўлиб кетган қиз
орта чекинди.

- Сизни қийнамайман, - Воҳид унинг қўлидан
тутди.

- Нар иккинчиги!

Сора йигитнинг кўрагидан итарди. Ёлкаси пима-
гадир тегди. Баданига тошлар ботди. Энди чекинади-
ган жой қолмаганиди.

- Тегманг, ака, мени бузиб қўйсангиз Эрганг акам
иккимизни ўлдирдилар!

- Қўрқманг, сизни унинг қўлига тошпирмайман. У
ёмон одам, иккимиз бошқа томонга кетамиз, ҳеч ким
тополмайди!

Йигитнинг қайноқ нафаси Соранинг юзига урилар-
ди.

- Мен унга хиёнат қилмайман, нари кетинг, йўқса
дод соламанг!

Воҳид қизни алдаб йўлига солмаслигини тушунди.

- Тенгак, қасрда турганингни унутдингми? Ахир биз
тоғдамиз-ку! Дод солганинг билан мана бу ўлик тош-
лар овозингни ютиб юборди-ку, ундан кейин бу ерда
сенга ёрдам берадиган одамнинг ўзи йўқ.

Сарбаланд тоғларнинг аллақасрида бўри увиллади. Унинг овози шу яқин атрофдан келаётгандек туюлди. Бу ўша-жангарилар томонидан ошқиндан қувиб ҳайдалган автодаҳол кулранг бўрининг аламли поласи эди. Одамлар дастидан ҳамон ўз кулбасига қайтиш пиятида гоҳи-гоҳида шу атроф-теварақда пайдо бўлиб қоладиган бўри яна тугилиб ўсган ошқинни соғиниб, дард-аламдан эгилган бошини қайга уришни билмай дайдиб келгани бу ерларга. Ватандан айрилиш унга шунчалар алам қилгандики, охири чидаёлмай ўзини ўзи тишларди, ерни, тошни тишлаб, тирнарди. Кўк кўзларидан алам қонли жала бўлиб ёғиларди.

- Эшитаяпсанми, бу бўрининг овози! Шу атрофда ўзига смеиш излаб юрибди. Одатда оч қолган бўрилар шундай аламли увиллайди. Агар кўнмасанг, сени шу ерда қолдириб, ўзим қочиб кетаман! Хўжайинга жарга йиқилиб, нобуд бўлди, дейман!

Қизнинг қулоқларига бўрининг овози аниқ эшитилди. Ҳақиқатан ҳам шу атрофда юргандек туюлди.

- Кел ёнимга, бир нас қучоғимда олиб ётай, сен ҳам, мен ҳам исиймиз, кейин кетамиз. Ахир, совқотиб қолгансан-ку, бағримда исиниб ол! Кела қол, қўрқма!

Воҳид қизнинг қўлларидан тутиб, бағрига тортди. Хинча бел, позиккина Сора унинг қучоғига сингиб кетди.

* * *

Сулъянинг ўлими юрагини зулмат босган Эргашбой учун байрамга айланди. У яна бир гапимидан ўч

олганидан хурсанд эди. Зудлик билан ўз раҳномоларига хабар жўнатмоққа ошиқди. Бундай янгилик учун улар тўлайдиган чойчақадан умидвор эди.

- Озиқ-овқат юклаган машина эрталаб лагерга стиб боради, - деди раҳнамо хунхабарни эшитиб. - Менинг хисобимдан йигитларингизга зиёфат беринг!

- Марҳаматингиздан бошим осмонга стди, - ялтоқланди Эрганбой. - Ўйлайманки, йигитларим сизнинг бу совғангизни хурсандчилик билан қабул этиб, ҳаққингизга дуо қилинади.

- Буни совға, деб қабул қилманг, иним, - деди Абдуллоҳ. - Йигитларингизни кийинтиринг, озиқ-овқат билан таъминлаш каминанинг бурчидир! Совға эса алоҳида жўнатилади.

- Ёзга бирни берсангиз, Аллоҳ сизга ўшши берсин, оға!

- Сизга нозик бир гапни айтмоқчиман, Эрганбой.

- Буюринг жанобим? Қулингиз бир оғиз амрингизга жонини қурбон қилади.

- Гапимни буйруқ, деб қабул қилманг, жаноб Эрганбой, - Абдуллоҳ атайин сукут ичиди қолди. Ксйин мулойим, бироқ аламли оҳангда гапида давом этди. - Сиз бизнинг энг яқин дўстимиз ҳам биродаримизсиз. Сизга отилган данакдай тош бизнинг юрагимизга ботади. Оёғингизга зиранча кирса, тапамиз зирқирайди.

Эрганбой бу мақтовдан ийиб кетди.

- Албатта, албатта, - деди шошиб.

- Одамларим куни кеча қўлимга рўзнома таппаб

кетишди. Салкам икки бетда сиз ҳақиқигизда аччиқ ва аламли сўзлар битилган. Сизни ифвогар, юрт хоини, босқинчи ва қароқчига чиқариб қўйишган. Ўқиб, бестоқат бўлдим.

- Рўзнома қўлингиздами? - Эргашбойнинг овози қалтираб чиқди.

- Сизга жўнатмоқчи эдим, аммо раҳномоларимиз ўша рўзнома билан қизиқиб қолишгани боис уларга юбордим.

- Мақолани ким ёзибди? - сўради руҳи тушиб кетган Эргашбой.

- Андак сабр қилинг, - деди Абдуллоҳ ва бир муддатдан сўнг муаллифнинг исмини баён қилди.

- Илм даргоҳининг профессори Фарҳод Жамол экан.

Эргашбой бундай номни эшитмаганди. Абдуллоҳ жанобларининг бу хабарни бўртириб ва айни дамда ёлғон айтишидан муроди ўзгача эди. Аслида мақола Эргашбой ҳақида эмас, балки Абдуллоҳ бошчилик қилаётган оқим тўғрисида эди. Унинг кўнгли мақола муаллифидан Эргашбойнинг қўли билан қасос олинида эди.

- Сиз у кишини тапидингизми? - сўради Абдуллоҳ Эргашбой жим қолганидан хавотирланиб.

- Афсус, танимадим, устоз, аммо мен борганимда унинг бўҳтон ёзган қўлларини синдираман!

- Бу даражада ғазабланманг, муҳтарам Эргашбой. Шу ерда туриб ҳам ундан қасос олишингиз мумкин.

- Йўл кўрсатинг, устоз?

- Одамларингизга буюринг, улар рўзнома чиқадур-
гон идорани ўраб олишсин, ўша тухматчи ёзувчини
топиб, поўрин мақола ёзгани учун айнан шу рўзнома-
да бизлардан кечирим сўрасин!

- Ҳақ гапни сўзладингиз, устоз, - Эргашбой учун
Абдуллоҳнинг маслаҳати маъқул бўлди. - Мен ҳозироқ
одамларимга хабар жўнатаман. Улар, албатта эрталаб
исён кўтаришди.

- Бўш келманг ишим, бўш келманг! - деди муродига
етган Абдуллоҳ.

Эргашбой зудлик билан Қамбарга хабар йўллади.

- Одамларимизга айт, эрталаб газета идораси олди-
да тўнлашсин. Намойиш ўтказишлар, биз тўгри-
мизда мақола ёзган одамни топиб кечирим сўранга
мажбур қилишлар!

Қамбар тошпириқни бажаринга сўз берди.
Эрталаб шаҳар газетасининг биноси олдида элликка
яқин одамлар тўнланди. Аммо, улар нимани талаб
қилишни билишмасди. Ўзларича бақириб-чақирин-
шарди. Муҳими ўзларини одамлар кўзига адолатпар-
вар кишилар қилиб кўрсатишга уришшарди. Бироқ
Қамбарнинг тўдасига ҳеч ким келиб қўшилмади.
Ўтган-кетганлар уларга нафрат билан қараб қўйишди.

Эргашбой кечки пайт хонасидан чиқмай, «Озол-
лик» радио станциясининг эпиттиринини тинглаб
ётди. Янгиликларда элликка яқин одамлар шаҳар
газетасининг биноси олдида намойиш қилишганли-
гини, шаҳар прокурори безорилик қилган уч нафар
намойишчини қамоққа олиш ҳақида санкция берга-

пини айтиб ўтди. Абдуллоҳга шу керак эди. Эргашбойнинг қўнгироғини кутмай ўзи сим қоқди.

- Хабарипгиз бўлдими Эргашбой, - деди у аянгчи овозда, - прокурор одамларингиздан икки-учтасини қамоққа олибди. Бу қандай адолатсизлик!

Эргашбой бу хабарни эшитгани учун ташвишга тушмади.

- Бу менинг галабам устоз, юртда бўлмасам ҳам тарафдорларим борлигини, қўлимдан қандай ишлар келишини гапимларим билишди.

- Сиз уларни бунданда кўпроқ ташвиш ва қўрқувга солишингиз мумкин, иним Эргашбой. Бўш келманг! Одамларингизни қамоққа олган прокурор жазосиз қолиши мумкин эмас. Уни жазоламасангиз эртага бошқа одамларингизни ҳам қамоққа тикади. Ҳукумат одамларининг юрагига ғулғула солинг! Ўйлайманки, сиз бунга қодирсиз!

Эргашбой шаънига билдирилган мақтовли гаплардан талтайиб кетди.

- Бу ишни узоққа чўзиб ўтирмайман, йигитларимга бир огиз айтсам прокурорни гумдон қилишади.

- Менинг прокурорда адоватим йўқ, Эргашбой жаноблари, фақат сизнинг содиқ ва вафодор йигитларингизни ноҳақ қамоққа олганига тоқат қилолмаяпман!

Абдуллоҳнинг мақсадини тушунмаган Эргашбой бу гапни ўзига нисбатан ачиниш, деб қабул қилди.

- Бир ҳафта ичида ўша ярамас прокурорнинг бошига итнинг кунини соламан! Шундай жазолайманки, ўли-

ми олдидан одамларимни қамоққа олганига минг бор пушаймон ейди. Керак бўлса, бутун дунё олдидан уларни похақ қамаганини, адолатсизлик қилганини, менинг йигитларим қонуни бузмаганини айтиб, кечирим сўрайди!

- Бу ҳақиқий ўз йигитларига жонини фидо қиладиган қасоскор, эр йигитнинг гани бўлди, иним, баракалло! - олқишлади Абдуллоҳ.

- Қуллуқ, устоз!

Эртаси куни Эргашбой Қамбарга шундай топшириқ берди.

- «Сим» операцияси амалга оширилсин.

Ю Р Т Д А

Барно ваъда қилинган пулнинг қолган қисмидан умидвор эди. Ўша куни судьянинг хопасидан чиқиб кетдию, бироқ ўлиб қолишини хаёлига келтирмаганди. Уйига боргунча Қамбарнинг одами «топшириқ нега бажарилмади?», деб сўраса не дейман, деган совуқ ўй хаёлидан кетмади. Топшириқни бажармагунча кўринмасликка қарор қилди. Ксчки найт маҳаллий телевидениеда суд раисининг инфаркт билан вафот этганлигини эшитгандан сўнг миясини оғритган саволлар юки слкасидан кулади.

Эрталаб айтилган манзилга борди, аммо ваъда қилган одам келмади. Пул қизининг юрагига титчлик бермасди. Шу сабабли ҳар куни манзилга келар ва керак бўлган одамни кутарди.

Қамбарнинг одами Барнони кўздан қочирмаганиди. Изидан соядек эрганиб юарди. Қушларнинг бирида бола кўтарган аёл ёнига келиб, салақа сўради.

- Яхши тунга ҳам салақа, деганлар, хайр қилинг, синглим!

Барно ҳурнайиб кетган сочларига талоқ тегмаган, кўйлагининг тугмалари узилиб, қорайган кўкраги кўришиб турган тилапчининг раъйини қайтармади. Сумкасидан юз сўмликни олиб узатди.

- Илоҳим, муродингизга стинг, синглим, - тилапчи аёл дуо қилди. Бирдан Барно хушёр тортди. Унинг овози қулоғига таниш туюлди. Қиз унинг ортидан қараб қолди. Икки-уч дақиқа ўтиб, олдига ўсириш йигит келди.

- Кечки пайт олдингизга одамларимиздан бири келади. Шу ерда кутинг!

Барно айтилган вақтда келди. Сарик «Жигули» ёнида тўхтади.

- Машинага чиқинг!

Аёл ҳайдовчини таниди. Тошшириқ берган одам шу эди.

У орқа ўриндикқа ўтирди. Машина силжиди.

- Тошшириқни аъло даражада бажарибсиз, бошшигимиз хурсанд бўлдилар! - деди нотаниш кимса.

- Бундай бўлишини кутмаганим, - деди Барно.

- Нима, сиз уни ўлдирмадингизми? - ҳайрон бўлди ҳайдовчи.

- Ярим тунда мазаси қочиб қолди. «Тезда уйлап чиқиб кет», деб мени чиқариб юборди.

- Сиз уни қийнаган бўлсангиз керак-да? - жилмайди ҳайдовчи.

- Умрида аёл зоти билан ётмаган экапми, ўша туи холи жонимга қўймади.

- Аниқроқ гапиринг? - қизиқди ҳайдовчи.

- Нимасини гапирай, - Барно ҳиринглаб кулди ва тўшакдаги воқсани очиқчасига сўзлаб берди.

- Сени адабинингни берай деб, ҳирсени қўзғатадиган доридан тўрттасини сувга аралаштириб ичириб юборгандим. Наша чеккан одамдай маст бўлиб, ёнимдан силжиёлмай қолди...

- Ҳунарингизга гап йўқ! Бундан ортиги бўлиши мумкин эмас.

- Сиз ваъдангизни унутмадингизми? - бироз жимликдан сўнг сўради Барно.

- Унутиб бўладими, фарингам, бизда гап битга бўлади! - Ҳайдовчи тортмадан бир боғлам доллар олиб, аёлининг тиззасига қўйди. Барно пулни сумкасига жойлади.

- Биздан олган қарзингиз қанча бўлди?

- Нима, буниям қарзга ётқизмоқчимисиз?

- Буниси ваъда қилинган хизмат ҳақингиз, бироқ орамизда олди-бердимиз бор. Ҳисобли дўст айрилмас, деганлар, шунга сўраянман-да!

Барнонинг қарзи эсида эди.

- Олти миллион!

- Раҳмат, унутмабсиз!

- Бошлиқ сўраяптими?

- Сўраганлари йўқ, аммо қарзим бор, деб сиз ҳижолат тортманг, пул лозим бўлса айтаверинг!

- Энди, мени шу ерда қолдирсангиз, бир дугонам билан учрашмоқчиман. - Барно уйга қайтишни истаб қолди.

- Ўша учрашуви бонқа кунга қолдирасиз, - леги ҳайдовчи.

- Сабаб!

- Бонлигимиздан янги тоштирик олдик. Шун ижро этишингиз керак.

- Қандай тоштирик экан?

- Буни ўзлари айтишади.

- Ишқилиб аввалгидек эмасми?

- Кўнглингизга урдими?

- Сўрадимда, - жилмайди аёл.

- Буниси позикроқ, - жилдийлапти ҳайдовчи.

- Айтишда? - позлапти аёл.

- Бонлиқлар айтишади ледим-ку. - Ҳайдовчи аччиқлангандек бўлди.

Барно каттароқ улундан умидвор бўлди.

- Ишқилиб, тўлайдиган пулингиз меҳнатимга арзийдими?

- Сизни ранжитмаймиз, агар айтилган тоштириқни бажарсангиз, хўжайин қарзингизни кечини мумкин!

Барно бажарадиган тоштириқни билишни жула-жуда истаса-да, ҳайдовчи айтмади. Машина тўрт қаватли бино олдида тўхтади.

- Ўтиб келдик! - леги ҳайдовчи ойпадан аёлга қараб.

Барно нагга тулди. Икковлари тепага чиқинди. Тўртинчи қаватдаги темир эникни тақиллатинди. Узун бўйли одам чиқди.

- Келдиларингми?

Ичкари киришди. Барнонинг димоғига ёқимсиз ис урилди. Хона ўртасидаги дастурхон безатилганди. Таомларга кўзи тушган Барно очиққанини эслади.

Овқатга ўтиришганда Қамбар кириб келди.

- Сизни Покистонга жўнатмоқчимиз, - деди қизнинг олдига ўтирар экан.

- Покистонга, нега? - ҳам ажабланиб, ҳам қувониб кетди Барно.

- Тижорат ишлари билан ўтиб келасиз.

- Бир ўзимми?

- Иккита шеригингиз бор!

- Менда маблағ йўқ!

- Қарз берамиз, қайтганингизда узасиз!

- Бориб келишим учун қанча маблағ кетади?

- Наридан борса беш-ўн минг доллар.

- Катта пул экан, бунча пулни тоғиб узинга ақлим етмайди!

- Узининг йўли бор, буни бориб келганингиздан кейин айтаман. Муҳими қарзни ўйламанг, ҳали ёнғисиз, маза қилиб ўйнаб олинг!

- Қачон жўнашим керак?

- Шу ҳафта қўлингизга самолёт чинтасини берамиз. У ерда одамларимиз сизни кутиб олишади. Ҳозирча бу тўғрида ҳеч кимга оғиз очманг!

- Розиман, - деди қиз.

Аммо юртидан чиқиб кетаётганидан юраги ғани эди.

АФҒОНИСТОН

Қамбар Россияга жўнатган дўшодай нашо, бир чамалон пул бўлиб қайтди. Даромаднинг бир қисмини Эргашбойга юборди. Қолган пулларга одам топиши, «сим» операциясини амалга ошириши лозим эди. Қолаверса, ўзи ваъда қилган бош учун ҳам одам ёллани зарур. Вақт кутиб турмайди. Яна йигирма кундан кейин Эргашбой калла солинган қутини кутди. Ўйламай айтган гани учун Қамбарнинг ичини ит тирнарди. Кундуз кунлари ҳаловатини, кечалари эса уйқусини ўғирларди. «Нега ваъда бердим? Ким мажбур қилди мени? Бу иш қўлимдан келмайди, дессам бўларди-ку», дерди ўзига ўзи. Фикри-ўйи бошни узиб келадиган одамни топинида бўлди. Кутилмаганда Ҳамдам каллани эслаб қолди. «Бу топириқни ўша бажарди», деди ўзига ўзи. Пул деган савилга шу қадар кўнгили қўйган-ки, бир мири учун ҳар қандай қабиҳ ишларни қилишдан жирканмайди. У бир пайтлар Эргашбойнинг хизматида бўлган. Одам ўлдириб, қўлини қон қилмасида, ундан батгароғини қилган. Эргашбой мамлакатдан қочиб кетганда Ҳамдам каллани эсламади. У нима қилишини билмай қишлоғида қолди. Шу одам кутилмаганда Қамбарнинг хаёлини ўғирлаганди. Яқин одамларидан бирини унинг олдига жўнатди. Эртаси куни тошиб келди.

- Менга қандай хизмат, бой бола? - сўради Ҳамдам калла ичкари киришганда. - Ҳар қалай мени бсқорга эслаб қолмагандирсан?!

- Муҳим топшириқ бор.

- Хўш? - юзига кулгу сйилган Ҳамдам калланинг кўз олдига пул келди.

- Чўлга борасан, Шариф деган фермер бор, унинг калласи бошлиққа керак бўлиб қолди..

- Калласи? Умримда қўлимни қонга беламаганман, бой бола!

- Лекин сен дарра билан урган одамларнинг кўпини ўпкаси, жигари тугаб аллақачон ўлиб кетинганини унутма! Калла узиб ўлдирдинг нима, уриб ўлдирдинг нима? Иккиси ҳам қотиллик, шундай эмасми?

- Берадиган пулингни айт? - Ҳамдам калла начаки-лашиб ўтиришни истамади.

- Ўн минг доллар, - Қамбарнинг чехраси бироз ёришди.

- Бу камлик қилмасмикин, бой бола? Чўлга боришнинг ўзига камида икки минг доллар кстади!

- Нима, сенга пул тониш осонми?

- Пул тониш сенга чўт эмас, бизга ўхшаганларга азоб, бой бола!

- Қанча сўрайсан, - Қамбар у билан савдолашиб ўтиришни истамади.

- Яна ўнга қўшасан, бой бола!

Қамбар унга хўмрайиб қаради. Ақлинг жойидами, дсмоқчи эди, кўз олдига Эрганшбой келди, унга айтган гаплари қулоғида жараглади. Ҳамдам калла аҳдида

қайтса, яна кимни излайди. Вақт эса тигиз. Рози бўлса, келгуси ҳафтада чўлга жўпани керак.

- Қаллани мен айтган жойга элтиб бориш шарти билан!

Ҳамдам қалла қўлини кўксига қўйди. Бу билан ўзининг розилигини билдирди.

- Қачон инга киришмаган?

- Келгуси ҳафта шу ерда кўришамиз!

- Қамбар темир сандиқдан беш минг доллар олиб, Ҳамдам қалланинг олдига тапшади.

- Чой-чақа қилиб турарсан.

Қамбар бошлиқнинг топиригига асосан эски одамлари билан учрашувни тўхтатганди. Атрофига янгиларини йига бошлади. «Шундай қилсам изкуварлар мендан хитланмайди», деб ўйлаганди. Бироқ «Сим» операциясини янгилар бажаролмаслигини ўйлаб, эски табибларидан воз кечмасликка қарор қилди. Улардан учтасини чақиртирди.

- Шаҳар прокурорини тинчитиш керак, - деди у табибларига - Хўжайиннинг буйруғи шундай!

- Ахир уни эски уйдан бошқа ҳеч вақоси йўқ. Пора олмайди!

- Бизга унинг бойлиги эмас, жопи керак. Пулни эса ўзим тўлайман!

Қамбар темир сандиқдан уч боғлам юзталиқ долларни олиб, стол устига тапшади. Хонадагиларнинг кўзи ўйшади. Яқин орада бундай катта пулни кўришмаганди.

- Хўжайини шуни истаган экашлар, бугуноқ «естъ» қиламизда, - деди улардан бири.

- Бир ўзининг жони ксракми? - сўради иккинчиси.

- Гувоҳ қолмаслиги шарт!

Ўтирганлар бош ирганди.

Қамбар сағдиқ олдига борди ва уч дона йигирма беш сағтимстрли симни олиб, уларнинг олдига қўйди. Симларнинг учи олмосдай ўткир эди.

- Мақсадимни тунгунгандирсизлар? - деди уларнинг кўзларига боқиб. - Бирорта ўқ узилмасин, из ҳам қолмасин!

Уччаласи симларни қоғозга ўраб, чўптақларига жойлашди.

- Ишни бажариб бўлганларингдан ксйин шаҳарни тарк этасизлар. Бир-икки ҳафта кўпни давлатда яшаб турасизлар! Ойнинг охирида, сен Маъсуд олдимга келасан. Сизларга бонқа тоншириқ бор. Келганларингда айтаман!

Ёлланган кимсалар пулларни ҳамсўларига уриб, хонадан чиқиб кетишди. Қамбар кўпни хонага ўтди. Эппик ортида юзини сенкил босган, балбанара одам тоншириқ олган кимсаларни кузатиб турганди.

- Снайсер! - деди Қамбар унга қараб. - Ановиларни изига туш, қасққа боради, кимлар билан учрашадиканиқла. Шубҳали одам билан кўришса, типчит!

Снайсер диван остидаги мусиқа асбоби солинадиган сумкани олди.

- Бошқа тонширигингиз йўқми, хўжайин?

Қамбар бир сония ўйланиб турди-да, снайсернинг қонсиз юзига тикилиб деди:

- Қорасувни ксчиб ўтишлари билан ҳунарингни ишга сол! Уларнинг афти-ангорини қайта кўрмай!

Ўзбекистон ўзининг мустақиллик шодиёнасини тантана қилаётган байрам кечасини телсвизорда томоша қилиб ўттирган Эргашбойнинг ҳар бир туки орасидан олов чиқиб кетандай бўлди. Қишлоқ ва шаҳарлардаги ўзгаришлар, амалга оширилаётган оламшумул воқеалар уни олов ичига ташлаб юборганди. «Наҳотки кўраётганларим мен яшаган юрт бўлса», деб ўйлади. Шу кундан эътиборан кўзларидан уйқу, вужудидан ором қочди. Нимадир қилиши, нима биландир юрагидаги ҳасад ўтини сўндириши лозим эди. Аламининимадан олишни билмай юрган кунлар ҳаёлига келган фикр бсзовта юрагига андак таскин бергандай бўлди. Ўзининг «содиқ» одамларини хонасига тўйлади.

- Тоғу тошлар орасида яшаш жонга тегди. Бугунни эртага қўймай юртга жўнайсизлар, - деди у нимада бу қалар хушоб ва дилтанг бўлганини яшириб.

- Яна водийгами? - сўради саросимага тушган одамларидан бири.

- Водийнинг дарвозаси бизлар учун аллақачон ёпилган. Ҳукумат одамлари бизни фақат водийда кутишга ётганини биламан. Бу гал йўлни ўзгартирамиз. Тожикистон тоғларидан олиб ўтасизлар. Биламан, бу осон иш эмас, бироқ ғалаба ҳам осонлик билан қўлга киритилмайди. Чидашларинг лозим. Менинг энг ишонган ва содиқ одамларим бўлганликларингиз учун ҳам бу ишни сизларга топширмоқдан. Тоғдан олиб

ўтганингиздан кейин ўрмонзорда қўним топасизлар. Форлар сизларни ёмонларнинг қўзилан асрайди.

- Қандай вазифани бажаримиз керак?

- Бир-икки ой давомида шаҳарни кузатасизлар, ўзларингизга ишончли одамлар топасизлар. Уларнинг қўли билан сув омборини портлатасизлар. Милиция ва ҳарбий қисмларга бостириб кириш йўлларини излаб топасизлар. Кейин пойтахтдаги бир нечта муҳим объектларнинг қулини кўкка совурасизлар! Бу ҳақда ўзим сизларга қўшимча маълумот жўнатаман. Вазиятга қараб иш тутасизлар.

Эргашбой йигитларининг қўлига ўн минг доллардан пул тутқазди. Шу кунини ўн нафар жангари сикаларига озиқ-овқат ортилган халталарни олиб, Тожикистон тоғлари орқали Ўзбекистонга юрини бошладилар. Тоғлар совуқ, изғирин эди, куз охирамасдан қор тушганди. Муз қоплаган довоиларга чиқини азоб. Тоғларга қўл тегса, часи чаққандай жизилларди. Ўн йигит йўл азобини тоғлар сари тирмашиб чиқинаётганда хис этишди. Бироқ энди орқага қайтиб бўлмасди, анча йўлни босиб ўтишганди. Довонлардан ошиб, манзилга стиб олинган учун камида бир ҳафта юришлари лозим эди. Лекин улар кутганидек бўлмади. Чўққига чиқинганда ҳавонинг туси ўзгарди. Қор учқунлади. Совуқ шамол турди. Кўз очинга, бир қалам нарини кўришга имкон қолмади. Қорга қўшилиб тузга ўхшаш майда нарсалар юзга уриларди. Жангарилар тўхташга, изғириннинг тинишини кутишга мажбур бўлдилар. Бироқ бу аёздан, бу изғириндан беркинадиган жой

борми? Улар атроф-тєваракдан гор қидиришди. Қор босганлиги учун пана жой топишолмади. Икки жангари ҳолдан кетди. Оёқларида ҳам тик туролмай, срга йиқилишди. Ҳеч ким уларга эътибор бермади. Биров билан бировнинг иши йўқ эди, ҳамма ўз жонини ўйларди. Қор ёрда хунсиз ётган жангариларнинг устига худди кўрна тушаётгандек бир зумда кўздан яширди. Улар совуқ тошларга бошларини қўйиб мангу уйқуга кетдилар. Қолганлар ҳам аста-сскин ҳолдан кета бошлади. Шунда кимдир тєналикнинг орқа томонида кичкинагина горни кўриб қолди. Ҳаммалари ўна томонга юришди. Бироқ шєрикларидан бирининг малдори қолмаганди. У қор устига тиз чўккапча, безгак тутгандай қалтираб, боши айланиб, кўзи тиниб ҳаёт билан видоланарди. Унга ҳам аҳамият бермадилар. Шонна-ниша ўзларини гор ичига урдилар. Форнинг адоғи кўринмасди. Ичкарига кирган сайин бадаллари иссиқни ҳис этарди.

Икки кун ўтиб қор тинди. Ҳаво очилди. Олдинда турган қор босган чўққилар, муз қонлаган доволар кўзга таппади. Ҳамманинг кайфияти тушиб кетганди. Нима қилиш керак? Ҳамманинг хаёлида шу савол айланарди ва ҳаммалари ўзича бир йўлни таппанга мажбур эдилар. Орқага қайтсалар Эргашбойнинг ишончини поймол қилинган бўлишди. Бундай одамларни у кєчирмайди. Ниманидир сабаб қилиб оттириб юборади. Орқага қайтишга тайёр эдилар. Ортда кєлаётган Рашид исмли йигит биров билан гапланмас, ичида Эргашбойнинг шанига «Уйимиздан, Вата-

нимиздан жудо қилганинг смагаандай энди бизларга бу азоб-уқубат ҳам бормиди», дея лаънат тошлари ёғдириб келарди.

Жангарилар тепалиқни ишғол қилишди. Пастликда ям-яшил майсаларга бурканган кенглик ястаниб ётарди. Улар ўз манзилларига еттиб келинганини шундан билишди. Бир ҳафталик дил хиралик бирдан тарқаб кетди. Азоб-уқубатларни унутишди. Юзларига табассум ёйилиб пастга қараб юришди. Пастликда ҳаво у қадар совуқ эмасди. Ям яшил ўтлоқлар кўзни қувонтирарди. Олисларда чўпон-чўлиқлар сурувни ўтлатиб юришарди. Бироқ улар чўпонларнинг кўзларига ҳам кўринамаслиги, четлаб ўтишлари лозим эди. Эргашбой уларга шундай тошшириқ берганди. Улар ўрмонзор томон юришди.

АФФОНИСТОН

Кечга яқин Эргашбой Мирюнусни ҳузурига чақиртирди. Ичкарига кирганда Чўтирга кўзи тушдию, нима гапшигига ақли етди.

- Хошимни зиндондан чиқариб юбор. Йигитларингга тайинла, уни тинч қўйишсин. Икки-уч кун Лбу Толибнинг хонасида даволансин, ксйин унга алоҳида хона ажратиб берамиз, - деди.

Мирюнус кўзларининг қирини Чўтирга тапплаб қўйди.

- Энди сенга оқ йўл ишим, Яратган эгам йўлининг очсин, - деди Эргашбой Чўтирга юзланиб. - Ўзингни

оҳтиёт қил. Дўсту-душман олдида тилингда ортиқча эрк берма. Тоншириқни бажариб изингга қайт. Худо хоҳласа Олма-отадаги ишларни ўз қўлинигга оласан. Маҳмуд жазосини олди. Кимки тузимни ичиб, тузлигимга тупурса бошига итнинг кунини соламан. Эшитишимча Олма-отадаги одамларимизнинг бошини қовуштирадиган қаттиққўл одам даркор. Акс ҳолда улар тарқаб кетади. Иложи борича тезроқ тоншириқни бажариб қайтгин. Аллоҳ бизларни яна учранггиради деган умиддаман!

- Дуода бўлинг амирим, сизнинг тигчилигингиз, осойишталигингиз, обрўингиз ҳурмати қўлимдан келган барча ишларни қиламан!

- Сендек мард, қўрқмас йигитларим борлигидан фахрланаман, ишим!

Чўғир ўрнидан турди. Эргашбойни бағрига босиб ташқарига чиқди. Хиёл ўтмай машинанинг гуриллаган овози эшитилди. Бошлиқ туйпукдан ташқарига боқиб, сўнг Мирюнусга юзланди.

- Хонимнинг қорнини тўйдир. Биз унга ортиқча зулм ўтказдик чоги.

Эргашбой камдан-кам ҳолда ўз хатосини тап оларди.

Мирюнус аччиқланди.

- Амирим, хонимни ташқарига чиқаришнинг ҳожати йўқ. Ҳозирча зиндонда ўтиргани маъқул, - леги томоқ қириб.

- Нега? - ҳайрон бўлди Эргашбой.

- Боя Чўғир иккисининг гаплари қулоғимга чалинди.

Эргашбой қаршисида қўл қовуштириб турган ёрлам-чисига ялт этиб ўгрилди.

- Тушунмадим?!

- Хоним ҳам, Чўтир ҳам бизга дўст бўлмади.

- Нега бундай қарорга келдинг, ялоқ?!

- Хоним Чўтирга «Эргашбой бизнинг яхшилигимизни, салоқатимизнинг қадрига стмади. Мени тезда бу ердан қутқариб олинг, бошимиз оққан юртга кстайлик. Қолган умримизни Аллоҳга ибодат билан ҳалол ва пок яшаб ўтказамиз», деди.

- Чўтир нима деди? - шошиб сўради Эргашбой.

- У ҳам унинг гапини маъқуллади. «Ҳисоб-китобли ишларим бор, бир-икки ҳафта сабр қилиб туринг, ўзим сизни хоҳлаган томонингизга олиб кстаман. Бу ерда юрсак номимиз қаро бўлади. Ҳамма бизни босқинчи, террорчи, дед атайди»,- деди.

Эргашбой бир сакраб Мирюнуснинг рўнарасида найдо бўлди. Паншаҳадск бармоқлари билан ёқасилан тутди. Қисилган кўзларида ўт чақнади. Газабланганидан жисми титради.

- Ёлғон гапираянсан, итнинг боласи!!

- Тешамда худо, зиндонда бандаси ётибди, сўроқлашингиз мумкин амирим!

- Нега бунга вақтлироқ айтмадинг?!

Мирюнус индамади. Нафасини ичига ютди. Уни ўз сўзларига ишонтирганидан мамнун бўлди.

- Лаънати, қанжиқ! Чўтирни йўлдан урмоқчи бўлиб авраган. Ҳозироқ бориб зиндоннинг қонқоғига ик-

кинчи қулфни ос. Шариат ургур ўша ерда ўлиб, чириб кетсин!

- Ёир оғиз буйругингиз, амирим, - қўлини кўксига босган Мирюнус орти билан тисарилиб хонадан чиқиб кетди.

Заҳ ерда ўтирган хопимнинг елкалари ҳоргин эгилган, ориқлаган, қони қочган юзи настга тўлқинланиб ёйилган узун, оқимтир сочлари билан чулганган эди. «Сув бўлса ичсайдим», деб ўйларди у. Болалигида, ўйларининг шундоқ ёнида шарқираб оқадиган ирмоқни кўз олдига келтирди. Сув ерни чўлп-чўлп ўниб, майса, гиёҳларни силаб-сийпалаб оқиб борарди. Қулоқларига сувнинг шалдирагани чалингандек бўлди. Хопим ташналигини унутиш мақсадида яна хаёлини бошқа томонларга олиб қочди. Чўтирга айтган сўзларини такрор ва такрор ёдга олди. Умрининг қолган қисмини у билан ўтказишга, яратган эгамга ҳамду санолар айтишга, йўл қўйган гуноҳлари учун тавба-тазарру қилишга, бу қоронғу зиндондан соғ-омон чиқса, Ватан чегарасигача эмаклаб боришга, қилган хаттолари, гуноҳлари учун тавба-тазарру қилишга тайёр эди. Болалигида ота-онаси қулоғига қўйган ҳамда муқаддас китобларни ўқиб, ёд олган дуоларни такрор ва такрор дилидан ўтказарди.

Червон хопим дуоларни тилидан қўймасди. Бошлаган дуосини ниҳоясига етказиши биланоқ яна ва яна уни қайтадан ўқишга тутинарди. Ҳар гал ўқиб бўлганидан сўнг бадани енгиллашиб бораётганини ҳис этар, қоронғу қалбига қандайдир ёруғлик инар, ўзини

Дуниёга келганингга нушаймон бўласан! - деди янги бошлиқ.

- Хотиржам бўлинг, шу соатдан бошлаб туғинганингиздай хизматингизда бўламан! - Абдусамат қўлини кўксига қўйди.

Улар бир-бирлари билан маъноли кўз уриштириб, Бишкек томонга йўл олишди.

САМАНҒАН

Воҳид шом қоронғусида лагерга кириб келди. Аянчли қиёфада эди. Афтини кўрган одам танимасди. Шилиниб кетган юзи қонсиз, кўкариб кетганди. Худди ит талагандай устидаги кийимлари йиртилганди. Сорани олиб келаётганини гуруҳ бошлиғи тўдабошига тазкаганди. Эрганбой йўлга кўз тикиб, тоқатсизланиб оромини йўқотганди. Унинг тахминича Воҳид лагерга кеча оқшом кириб келиши керак эди. Бир кун кечикди.

- Қани Сора? - кўзлари ёниб сўради тўдабоши унинг ёлғиз келганини кўриб.

- Бошимизга кулфат тушди, амирим! - деди кўзларидан ёш оқизиб.

- Қандай кулфат тушди, ит?! Тунуштириб гапир, хотин талоқ? - ўпқирди бошлиқ аччиқланиб.

- Довонга қор тушган экан, ўгаётганимизда Сора сирпаниб, жарга қулаб тушди, амирим! Қутқаришининг иложи бўлмади!

соатига қараб турди. Эллик саккиз сонияда топларда қон қолмади..

- Яхши! - олқишлади Гофур. - Сен билан ишласа бўлади. «Юк»ни кўтар!

- Қасққа?

- Берган саволинг сени жаҳаннамга стаклайди, тушундингми?! Яшашни истасанг, буйруғимни сўзсиз бажар!

- Мени ўлдирмайсизми? - Абдусамат бу гапни илтимос тарзида айтди.

- Агар садоқат билан ишласанг, жонингга қасд қилмайман!

- Қасам ичайми?

Гофур тўхтади.

- Қасам, нима деб ичасан?!

- Худо урсин, дейман!

- Худони тинч қўй, у сени аллақачон урган!

- Унда айтинг, мен такрорлайман!

Гофурни ўй босди, бир фурсат ўтиб дилига келган сўзларни айтди.

- Шу соатдан бошлаб, ўзимнинг янги бошлигимга хиёнат қилсам, унга писбатан кўнглимга ёмон ўй келтирсам, айтган топшириғини бажаришдан бўйин товласам, ўртамиздаги сирни бегоналарга ошкор қилсам - ўлимимга розиман!

Абдусамат унинг сўзларини такрорлади.

- Биласан, қасам муқаддас нарса, бузадиган бўлсанг кечирмайман. Бошингга итнинг кунини соламан.

май уларга яқин келди. Мирсодиқнинг оғзига кафтини босди. Косасидан ирғиб чиққан кўзлари Ғофурга тушди. Пимадир демоқчи бўлди. Жон ҳолатда тиширичилади. Ғофур унинг бўғзига ханжар урди. Мирсодиқнинг қони тошларни қизил рангга бўяди. Абдусамат ҳамон ухларди. Ғофур тошлар устида қонли из қолдириб, жасадни гор ичига олиб кирди. Қайтиб чиққанда ҳам Абдусамат уйғонмаганди. Ғофур оёғи билан тенганда кўзларини очди. Кскиртагига ханжар тираб турган таниш юзни кўрди.

- Ғофур! - овози титраб чиқди.

- «Юк»ни ким олиб кетади? - сўради Ғофур.

- Қамбарнинг одами, - зўрга жавоб қилди Абдусамат.

- У қачон келади?

- Буни айтмаган...

- Исми?

- Билмайман..

Ғофур қон қотган ханжарни унинг кскиртагига ботирди. Тисиси шилишиб, қон чиқди. Абдусамат ингради.

- Худо ҳаққи, билмайман! Ким келишини бизга айтмаган!

Ғофур ишонди.

Тошларга Мирсодиқнинг қони сочраганди. Ғофур ёнидан сув идишни олиб, Абдусаматга узатди.

- Бир лақиқа муҳлат, тошларда қон қолса, сеники ҳам шу тошларни қизил рангга бўяйди!

Абдусамат икки қўллаб тошларни ювди. Ғофур

каттароқ пул жўнатсин! Қиш кириб келяпти, аҳволимиз яхши эмас.

- Эргашбой унга изни берди. Гофур йўлга чиқди. Қўрбоши айғоқчисини чақиртирди.

- Изига туш, қайси сўқмоқдан кетганини аниқла!

Гофур орқасига одам тушганидан бехабар бўлса-да, гумони бор эди. Шу сабабли Эронга элтувчи сўқмоқдан юрди. Қуёш ботди, қош қорайди, икки қалам парини кўз кўрмайдиган бўлганда изига бурилди. Айғоқчи Эронга кетаётганига ишонч ҳосил қилиб лагерга қайтганди. Гофур Қирғизистонга элтувчи йўлга тушиб олди. У «юк» олиб борувчилар «Аждар гор»да тўхташини биларди. Шу сабабли тинимсиз йўл босди. Горга Эргашбойнинг одамларидан вақтлироқ стиб борди.

«Юк» орқалаган одамлар икки киши эди. Улар қош қорайганда йўлга чиқишганди. Қошни орқалаб, бир-бирлари билан суҳбатлашиб боришарди. Шу сабабли горга Гофурдан анча кейин стиб келишди. Бу пайтда тонг ёришганди. Гофур уларни кўриб, ўзини наанага олди. Яқин келишганда таниди. Булар қўрбошининг содиқ ва ишончли йигитларидан Мирсодиқ ва Абдусамат эди. Улар билан тиллашиб бўлмасди. Айниқса, Мирсодиққа ишониш қийин эди. Иккиси гор оғзига келиб, ёпбошлади. Чарчашгани билиниб турарди. Вақт тигиз, Қамбарнинг одами келиб қолиши мумкин. Гофур қўлига ҳанжар олиб, оёқ учида юриб беркинган жойидан чиқди. Абдусамат ухларди, Мирсодиқ кўзларини юмиб ётарди. Гофур бир сас чиқар

рингизни кўнглини олинг. Беш-олти килограмм тоза-
сидан жўнатаман. Буни совға тариқасида беринг!

- Хизматишгиздаман, ҳазратим!
- «Юк» бугун йўлга чиқади.

Тонг ёринмай Абдуллоҳнинг одамлари «юк» ни олиб келинди. Эргашбой меҳмонларни кузатиб қўй-
гач, ўзига яқин йигитларини чақириб, «юк»нинг бир қисмини Қирғизистон орқали Ўзбекистонга ўтказиш тўғрисида топшириқ берди. Бу гап қанчалик сир сақланмасин, Гофурнинг қулогига стиб борди. Бу унга қаттиқ алам қилди. Ўзини ўйиндан четлатилган, дсб ҳисоблади. Юрагида Эргашбойга нисбатан алам ўти ёнди. «Бу ишнинг учун қон қусасан, ўша лаънати боплигинг олдида шармандангни чиқараман. Бир-бириггни итдай талатаман. «Юк» Россияга стиб бормайди», дсб қасам ичиб, Эргашбойнинг ҳузурига кирди.

- Мен Эронга ўтиб келмоқчиман, - деди қўрбонига. Ҳомийларимиз ой охирида озиқ-овқат жўнатишга сўз беришганди.

Гофур бу тўғрида икки кун аввал Эргашбойга айтганди. Шу сабабли қўрбонни унинг Эронга ўтишига розилик берди. «Юкни жўнатаётганимни билмагани маъқул», дсб ўйлади.

- Қачон йўлга чиқасан?
- Вақт тигиз, ҳозир жўнамоқчиман!
- Бирор ҳафта турасанми?
- Ишим битса қайтаман!
- Шопилма, Нурбек жаноблари билан гаплаш,

бсайб қамалдим, уларда гуноҳ йўқ эди дс! Учгача санайман! Бир...икки...

Прокурор босқинчиларга эгилишни ор дсб билди, номус дсб билди, Ватан байрогини ўлиб ичган қасам-ёдига хиёнат, дсб билди.

- Сен қайсар эмас, мсҳрсиз ота экасан!! Хотинингга, набирангга ачинмадинг! Энди ўзингдан кўр!

Босқинчилар тошпириқни бажариб бўлишганди. Улар хонадан тезда чиқиб кетинди. Юрагига сим санчилган прокурор ҳали жон таслим қилмаганди. У судралиб, иш столига келди. Бир нарча қоғозни олди, қалам тополмади. Юрагига санчилган симни сугириб, қон билан «г» ҳарфини ёзиб, йиқилди...

ҚИРҒИЗИСТОН

Эрганбой раҳнамога қўнғироқ қилиб, Вадим Вольфович катта миқдорда «лори» сўраётганини маълум қилди. Абдуллоҳ бу таклифни кўндан буён кутаётганди.

- Сизга асраб қўйган беп юз килограмм тоза «лори»м бор! - дсди Эрганбойга. - Шуларни пуллаб берсангиз каминани хурсанд қилган бўлардингиз. Йигитларингизнинг қишқи озиқ-овқати шунинг ҳисобидан!

- Рус биродаримиз бизнинг «лори»ларимизни азалдан хуш кўрадилар. Лекин орамизда ашдаккина тушунмовчилик бўлиб, алоқамиз узилиб қолганди. Одамларим шу алоқани тиклашга ҳаракат қилишмоқда!

- Айни муддао, ҳар қаандай йўл билан ўрис бирода-

- Бобомни урма!! Қўйиб юбор!!
- Овозини ўчир! - буюрди Маъсуд шериғига.

У қизни диванга улоқтирди. Қиз ўрнидан турди ва яна бобосига талшинди. Гилай унинг кўз ёшдан намиққан юзига тарсаки туширди. Кейин бошини чангаллаб тикилиб турди-да, хаёлига келган ўйдан газаб тўнғиган юзи ёришди. Шимининг тасмасини счди.

- Овозингни ўчир!! - ўнқирди Маъсуд.
- Хўш, биз айтган гаини айтасанми?! - сўради Маъсуд прокурордан.

- Улар жипоятчи эди, қонунларимизни оёқ ости қилишди. Мен уларга қонун доирасида адолатли чора кўрдим! - баяги гаини яна такрорлади прокурор.

Маъсуд прокурорни тешди. Гулноза яна додлаб юборди.

- Бобомни урма!

Прокурорнинг кскиртагига сим тираб турган барзанги шериғига юзланди.

- Нафасини ўчир десдим, кармисан!!

Барзанги гилайни туртиб юборди ва ўзи қизнинг олдига отилиб борди-да, нешонасига мушт туширди. Гулноза беҳуш йиқилди. Босқинчи қўлидаги симни қизнинг икки қони ўртасига тиради.

- Хўш, адолат насбони, сендан сўнги бор сўрайман! Бизнинг топшириғимизни бажарасанми?!

- Прокурорнинг гаини битта бўлади, сен ўз саволингга жавоб олдинг!

- Набирангни яхши кўрмас экансан, айтганимизни қилмадинг, сенга сўнги имконият, намоийишчиларни

- Бобожон! Бобожон!

- Қизим!

Маҳмудовнинг асаблари чидамади, набирасининг қўлларини кўйиб юборди. Бобо билан набира бир лақиқа бир-бирларининг кўзларига термулиб қолинди. Ғилай қизни юлиб олди. Босқинчилар яна уй эгасининг қўлларини қайириб, сочидан тортиб ерга тиз чўктиришди. Маъсуд оғзи-бурни қонга бўялган Маҳмудовнинг юзига мушт солди. Прокурор орқаси билан йиқилди. Учинчи босқинчи шу заҳотиёқ унинг қўлтигидан олиб тиз чўктирди.

- Ўзингга қийин қилаяпсан адолат посбони! - деди сочидан чангаллаб олган Маъсуд. - Биз кўпчиликмиз! Бу ерда бизнинг қонунимиз ҳукм эилик қилади. Сен қонуналаримизга итоат этишга мажбурсан. Ҳокимият кимнинг қўлида бўлса, қонун ҳам ўшанинг қўлида, шундай эмасми?! Одамларимизни ноҳақ қамаганингни тап ол! Уларда айб йўқ де! - У қўлидаги диктофонни прокурорга яқин тутди. - Агар айтганимизни қилсанг, сени қийнаб ўтирмаймиз!

- Улар жиноятчи эди, муқаллас қонуналаримизни оёқ ости қилишди. Мен уларга нисбатан адолат юзасидан чора кўрдим!

Прокурор юзига тушган муштдан йиқилди.

- Айтганидан қайтмайдиган қайсар одам экалингингни билардим. Сени жазонинг ўлим! - ўзининг ҳукмини ўқиди босқинчи.

Гулноза ғилайнинг билагидан тиншлаб, бобосига отилди.

гир айланиб, гилайнинг оёғига йиқилди. Прокурор тоқат қилолмади. Босқинчини улоқтириб ташлади. Иккинчи босқинчи Маҳмудовнинг кўкрагига тешиди. Бурнидан қон келган прокурор тўнгарилиб тушди. Жангари яна унга ташланди. Маҳмудовнинг кучи етмади. Босқинчилар прокурорнинг қўлини қайиришди.

- Пима учун уйингга келганимизни биласанми? - сўради улардан бири прокурорнинг бошини орқага қайириб. - Сен бегуноҳ одамларимизни қамоққа тикдинг! Адолатсизлик қилдинг!

- Адашдинг! - деди прокурор. - Мен қонун доирасида иш тутдим. Шерикларинг шу жазога лойиқ эди!

Гулноза ҳамон чинқираб, бобосига талпиниб йигларди.

Гилай қизнинг елкасига оёғини қўйиб, ерга босиб;

- Йигласанг, бобонгни ҳам ўлдираамиз, овозингни чиқарма! - деди. Қалтираб, дилдираб турган қизча бегона одамлар бобосини ўлдириб қўйишларидан кўрқди.

Прокурор босқинчининг чоти орасига мушт солди ва бутун гавдаси билан набирасига ташланди. Уни гилайнинг оёғи остидан тортиб олди ва бағрига босди. Ниқобли кимсалар яна прокурорга ташланишди. Улар олиниб кетишди. Гилай Гулнозанинг қўлларидан тортиб, уни прокурорнинг бағридан юлиб олишга жон-жаҳди билан ҳаракат қиларди. Қизчанинг қўллари оғриқдан узилиб кетай дерди. У баланд овозда чинқирарди.

- Жонинг керак бўлса қимирлама! - деди кўлидаги симни кўзига яқинлаштириб.

Фала-говурдан Гулшоа уйғонди. Бобосининг елкасидан босиб турган бегона одамни кўриб, чинқириб, унга ташланди.

- Арзандангни овозини ўчир! - буюрди Маъсул.

Прокурор ҳамон ўрнидан туришга, йиғлаётган аёлига ёрдам беришга уринарди. Шу пайт гилай Ҳанифани сочидан сулраб ичкарига олиб кирди. Унинг юзи қонга бўялганди. Гулшоа бувисига қараб интилди.

- Бувижон... Бувижон! - деса бақирди.

Гилай қизчанинги йўлини оёқлари билан тўсди.

- Дамингни чиқарма! - Босқинчи аёлининг кскиртасига симни қалади. Тиг терисини шилиб юборди. Қон чиқди. Ҳанифа бунга парво қилмади, набирасига ташланди.

- Гулшоа, болам!

- Бувижон!!

Босқинчи боланинги оғзига оёгини қўйди. Қизча деворга тиралиб, ўтириб қолди. Ҳанифа чидаёлмади. Ўрнидан турмоқчи бўлди, Маъсулнинг шериғи аёлининг юзи ерга теккунча елкасидан босди. Ҳанифа дод соларди. Шерикларидан бири гилайга юзланди.

- Овозини ўчир!

Гилай Ҳанифанинги бошини қайириб, сочлари тўсиб турган қулогини очиб, зарб билан симни тикди. Сим аёлининг қулоқ пардасини йиртиб, иккинчи қулогидан бир парча қонли эт билан оқ суюқликни олиб чиқди. Энди унинг овози чиқмасди. Аёлининг боши

прокурорнинг юзига босди. Маҳмудов чўчиб уйгонди. Ниқобли одамларни кўриб, юраги орқага тортди.

- Кимсизлар? Нима керак сизларга?

- Сени жонинг керак? - ниқобли кимсалардан бири кўлидаги симни унинг кўзига яқинлаштириб деди. Прокурор буларни куни-кеча таҳририят биноси олдида тўполол кўтарган кимсларнинг шериклари эканлигини билди.

- Жоним керак экан, нега уйимга бостириб кирдинг? Нега болаларимни қийнаяпсан? Лайтган жойингга борардим-ку!

- Юрагингга гап йўқ, прокурор, аслида шундай қилсак ҳам бўларди, лекин ўзинг биласан, ҳар ишда эҳтиёткорлик даркор!

- Аёлимни қийнама, истасанг ҳозироқ айтган жойингга борама!

Маҳмудов ўрнидан турмоқчи эди, жангарилардан бири унинг елкасида босиб, бунга имкон бермади.

Ҳанифа ўзига келди. Тенасида турган кимсани кўриб, қичқириб юборди. Кафгирдай кўл оғзига урилди. Аёл босқинчининг билагини тишлаб, иккинчи кўли билан ниқобини юлиб олди. Шунда уни таниди. Электросстанма, деб келган ва бир пиёла чойини ичиб кетган чап кўзи гилай кимса эди. Босқинчи Ҳанифанинг юзига мушт солди. Аёлнинг кўзларидан ўт чиқди ва ерга йиқилди. Прокурор унинг олдида бориш учун ўрнидан турмоқчи бўлди. Маъсуд бунга имкон бермади. Иккала кўли билан аёлнинг елкасида босди.

«СИМ» ОПЕРАЦИЯСИ

Шаҳар прокурори Жамолиддин Маҳмудов доимо ишдан кеч қайтарди. Ўша куни тоби қочиб вақтлироқ қайтди. Ўгли билан келини қишлоққа кетинганди. Уйда аёли ва беш ёшли набираси қолганди.

- Мени ҳеч ким сўрамадими? - сўради Маҳмудов аёлидан.

- Сўрашмади, - деди Ҳанифа. - Электросетдан келишди. Ҳисоблагични янгилаш керак экан, шуни айтиб кетишди.

Прокурор очиққан бўлса-да, эвақтланишни истамади, ётоқхонага ўтди. Набираси Гулноза ухлаб қолганди. Маҳмудов унинг пенсиясини силаб, жойига чўзилди. Ёстиққа боши тегиши биланоқ ухлаб қолди. Аммо аёли ухламади. Алламаҳалгача идиш-товоқ ювиб, ошхонани тозалади. Эшик тақиллаганда тун ярим бўлганди. Ўғли Жаҳонгир «иложини қилсак қайтиб келамиз», деб кетганди.

- Ким? - сўради эшик олдига келиб .

- Биз келдик, - наст овозда жавоб эшитилди.

Ҳанифа эшикни очди. Очдию, балбўй ис уфириб турган латта оғиз-бурни аралаш юзига босилди. Лёл овоз чиқаролмади. Ёсхуш йиқилди. Ичкарига кириб келган ниқобли кимсалар эшикни беркитишди. Улардан бири аёлнинг тасасида қолди. Иккитаси хоналарни айланиб, ётоқхонага ўтди. Прокурор набирасининг ёнида уларди. Маъсуд чўнтагидан симни олиб,

Афғон дала-даштларида заҳарли илошлар топиладди. Бироқ ер бестини қор босганлиги сабаб, улар ўз ишларига кириб кетинганди. Илошларни топиш амри маҳол. Аммо қора қуртларнинг қасрда яшашини билса бўларди. Уларни топиш осон эди. Мирюнус қора қурт топишга аҳд қилди. Эрталаб адирга чиқиб, куни билан қорни суриб, қора қурт янайдиган тешикларни ахтарди. Икки соатдан кўпроқ вақтини шу ишга сарф қилди. Ниҳоят карахт ҳолда ухлаб ётган икки дона қуртга дуч келди. Уларни идишга солиб бағрида илитди. Баданига иссиқ югурган қуртлар кечга яқин ҳаракатга келиб қолишди. Мирюнус ярим тунда уларни зиндон ичига ташлади. Кўзларини юмган ҳолда тоат-ибодат қилаётган хоним буни пайқамасди. Пастга тушган қуртлар ўзлари учун иссиқ ин излаб қолишди. Бирин-кетин хонимнинг лозимига тирманиб, сўнг қўйнига кириб кетди. Червон хоним буни пайқамасди. Гапини келтиргач, қўлини кўйлагига ичига суқди. Бироқ тапасига ёнишиб олган қуртлар ўша заҳотиёқ хонимнинг кўкрагидан қаттиқ тишлади, баданига заҳарини сочди. Аёл овозининг борича қичқириб юборди. Унинг овозини Мирюнусдан ўзга ҳеч ким эшитмасди. Ўз режаси амалга ошганидан мамнун бўлган Мирюнус мийиғида кулиб қўйди-да, яна бошини тошга қўйиб уйқуга кетди. Червон хоним оғриқ азобида тўлганиб жон олиб, жон бериб ётар экан ҳаслан Чўтирни эслади.

Мирюнус бисотидаги энг ёмон сўзлар билан хонимни ҳақорат қилди, нафсониятига тегди. Бу билан юрагидаги алам ўти босилмади. Ҳирсинг амрига бўйсуниб, зиндонга тушганидан надоматлар чекди. Ширин орзулар ўрнини ўч олиш истаги эгаллади. У индамай арқонга тирмашди.

Хоним снгил тип олди. Ҳолсизланиб ерга ўтирди-да, қўллари билан юзини беркитиб, гўё бонни танасидан қулаб тушиб, таре ёрилиб кетгудай қаттиқ сиққанча бутун вужуди билан дард, алам, хўрлик, камситишлардан ва айрилиқдан зор-зор йиғлай бошлади. Йиғлаганда ҳам жон азобида, ларзага келиб, ўзига эрк бериб йиғлар, чексиз қайғуга берилганидан чўкиб борарди.

Эртаси куни ҳам Мирюнус икки-уч бор зиндон тенасида пайдо бўлди. Хонимнинг ақли кириб қолгандир, инсофга келгандир, кечаги беҳаё сўзлари учун узр сўраб, таклифимга рози бўлар, деган ўйда эди. У бир қўлида пош, иккинчисида сув илдинши кўтариб олганди. Афсуски, хоним уни кўриши биланпоқ худди ифлос нарсага назари тушгандай юзини терс буриб олди. Қорни оччиққан, томоғи қаҳнаган бўлса-да, ундан на сув, на бир тишлам пош сўради. Нафси йўлида ўз гурурини топтамади. Аксинча хотири-сираб қолган Мирюнус хонимнинг бир ишорасига, бир оғиз сўзига ҳамма нарсани муҳайё қилишга тайёр, ҳатто зиндондан чиқариб юбориши мумкинлигини яхши биларди. У қўлидан бирор иш келмагач, кеча хаёлига келган ишни бажаришга қарор қилди.

- Унутма, бу ерда сенинг оху нолаларингни фақат мен эшитаман!

Мирюнус хопимнинг суяклари ирғиб чиққан слка-сидан ушлаб, уни ўзига қаратди.

- Қўлингизни олинг, - заиф овозда шивирлади хопим. - Тезда бу ердан чиқиб кетинг! Мирюнус ўзининг жирканч муроди ҳосил бўлмагунча зиндонни тарк этишни истамасди. Хопимнинг «қўлингизни олинг», деган сўзи унга ҳақоратдек туюлди.

- Қўлимни олмасам нима қиласан! - жеркиб таппа-лади Мирюнус. - Бақирсанг бақиравер. Одам тўпласанг тўплайвер. Қўрқадиган жойим йўқ. Мен алаб настга туширди, ишрат қиласанми, деб бўйнимга осилди, дейман. Хўш, одамлар менинг гапимга ишонадими ёки сенинг чўнчагинггами? Яна бир бор айтаман, монелик қилма, буларнинг ҳаммаси фойдасиз, оқибати ёмон бўлади!

- Тенамизда ҳаммасини кўриб тургувчи Аллоҳ бор, пеншонамга битганини кўраман. Кеч бўлсада эсим кирди! Яратган эгам ўзининг пок нури билан дилимни нурафшон айлади!

- Нима, ҳали сен менга поз қилдингми, қанжиқ? Бит босиб, аҳдат иси уфириб турган сендек алвастига ишим тушибдию, фироқ қиласан. Кошки сенинг кимлигингни билмасам. Бир фар эдинг, бир мегажин эдинг. Ўтган-кетганининг тўрт тангасини шилиш найида кўчада ўзингдан ўтгиз ёки кичикларга ҳам қошингни учириб, кўзингни сузиб ўтирардинг, кексайганинда отинбуви бўлиб қолдингми?

сан, асалим? Қапи, берироқ келчи. Кексайиб, ёпинг ўтиб қолган бўлса ҳам фаришталардек чиройлисан. Ҳар қандай одамнинг ақлини шоширасан. Хотин зотини кўрмаганимга ҳам анча бўлди. - Мирюнус тўнини счди, зах ерга тўшади, қўллариини олдинга чўзиб, хопимнинг белидан тугмоқчи бўлди. Бироқ хоним унинг кўкрагидан итариб тапплади.

- Эй Аллоҳнинг нафратидан кўрқмаган банда. Мени тинч кўйинг, сиздан ўтишиб, ёлвориб сўрайман. Мени гуноҳ ва зино ишларга тортманг. Акс ҳолда бақираман. Теспамга одам тўнлайман. Шарманда бўласиз!

- Сен аллақачонлар зипонинг гуноҳига ботиб бўлгансан. Денгизнинг сувида чўмилсанг ҳам гуноҳингни юволмайсан!

Мирюнус ўз муродига столмаслигини тушунди. Чопонини қайта кияр экан, яна газабкор кўзларини хонимга қалади.

- Кўрамиз, бу ерда яна неча кун очлик ва ташналикка чидаб ётаркинсан. Халоскоринг кетди. Қачон қайтади - Худога аён. Балки қайтмас. Билиб кўй, энди сенга мен керакман. Ёнимда юрсанг ҳеч ким сенга қўл теккизмайди. Иккимиз битта чодирда маза қилиб яшаймиз. Подшоҳнинг маликасидек керилиб юрасан! Хизматингда одамларим бўлади!

- Сизнинг шоҳона ҳаётингиз менга керак эмас, эй яхши одам.

- Очликдан шишиб ўласан, алвасти. Бир томчи ҳам сув бермайман!

- Яратгандан куч, сабр-бардош тилайман!

ратига учрайсиз, унинг газабидан кўрқайлик! - хоним ўзини четга олди.

Мирюнус қотиб-қотиб кулди.

- Қачондан бери сен зино ҳақида ўйлаб қолдинг, қачондан бери эркак зотидан юзингни яширадиган бўлиб қолдинг?!

- Яратган эгам кўнглимни ўзининг нурлари билан нурафшон қилган кундан бошлаб, - деди хоним қарнисида турган зиндонбонга қарамасдан.

- Нима, шу ерда ўлиб кетмоқчимисан? Ширин жонингнинг қадрига етмайсан чоғи, дўндиқ?

- Менинг жоним фақат яратган эгамнинг ихтиёридадир. У биздан сўраб ўтирмас, пенпоамга ёзилган кун омонатини олади, ўз даргоҳига қабул қилади, эй яхши одам!

- Бу ерда ўтириб дурустгина отин буви бўлиб қолибсан-да. Кўнмачи қариса отин бўлар, деган гап чин эканда. Илгари ҳаммани пул билан кўрқитардинг, энди бизларни нариги дунёю гуноҳлар билан кўрқитмоқчимисан, алвасти? Чучварани хом санабсан. Мени лаққилатолмайсан!

- Тавба қилинг, Аллоҳга шак келтирманг, эй Худонинг баидаси!

- Нима бало, ҳақиқатдан ҳам ақлдан озиб қолганга ўхшайсан чоғи! Кел, бу гапларни бир четга суриб турайлик. Ҳозир у ҳузуримизни ўйлайлик. Беп кунлик фоний дунёда ишрат қилайлик, давру даврон сурайлик. Ишимизни битирайликда, тезгина бу қоронғу зиндондан чиқиб кетайлик. А, нима лединг, розими-

Бирдан тиккага келган ва ўзининг кумуш ранг шуъласи билан зиндон ичини гира-шира ёритиб турган ойнинг юзи тўсилди. Хоним ҳушёр тортди ва бошини кўтариб тслага боқди. Темир панжара устида оёқларини кериб, «сени бир кеча қучоғимда олиб ётмасам, отимни бошқа қўяман», дсб қасам ичган Мирюнус турарди. У бирор сўз айтмади. Бир муддатдан сўнг панжара кўтарилди. Арқонга осилиб настга тушди. Мирюнус ҳирс ўти ёнган кўзларини аёлга қаллади. Червон хонимнинг юрагига қўрқув оралади. Увишиб қолган оёқларини зўрга ҳаракатга келтириб, ўрнидан турди.

- Сизга не керак, эй Аллоҳнинг яхши бандаси? - сўради аёл қаршисида пишиллаб нафас олаётган Мирюнусдан. - Бсмаҳалда нечук ёнимга тушдингиз?

- Сизни қутқариш учун тушдим хоним, - зиндон-бошининг юзида совуқ табассум ялтиради.

- Тушишингиз шартмиди, арқон ташласангиз кифоя эди-ку?-Хоним унинг мақсадини тушуниб станди.

-Ташқарига чиқиш олдидан иккимиз шу ерда бир шакаргуфторлик қилайлик, дедимда хоним!

- Мен шакаргуфторлик қиладиган ёшдан ўтиб кетганман, эй яхши одам. - Юзини терс бурди хоним.

- Бу ердан чиқиб кетишнинг битта йўли бор, ё менинг шартимга қўласан ёки ажалинг биттунча шу ерда қолиб кетасан! Танла, қай бири сени учун афзал?

- Мени тинч қўйинг эй, Худонинг мўмин бандаси. Зинкор сўзларни тилингизга олманг, Аллоҳнинг наф-

ни бехатар бўлишини, соғ-омон қайтишингизни, яратган ташпри таолодан илтижолар қилиб сўрайдирман азизим!

Хоним ганириб, йиғларди, зорланиб йиғларди. Зиндон ичини ёритиб турган бир чимдим қуёш шуьласи юзига тушиб турарди. Чўтир ўзини туголмади. Ўпкаси пиниб кетди. Хонимнинг дилини ўртовчи сўзларидан қалби эриб, кўзларига ёш келганди. Яқин орала ҳеч кимдан бундай хуш каломни эшитмаганди.

- Сизни шу кўйга солиб қўйганимдан дилим ўртападир хоним! - деди ютишиб.

- Озор чекманг, азизим. Сиз айтганингиздек майли, мен ташқарига чиқай, Қиблага юз тутай, қўларимни дуоларга кўгарай, келгунингизча тоат-ибодатда ўлтирай!

- Мени кутинг, албатта қайтаман!

Чўтир ўрнидан турди. Истар-истамас қадам ташлаб зиндондан йироқ кетди. Хоним қўлларини дуога кўтарди.

Қинининг дастлабки кунлари, икки кундан бери майдалаб ёгаётган қор тинганди. Экинчи осмон устидаги кўрғонини тусли булутларни суриб ташлаганди. Кеча ойдин эди. Юлдузлар марварид мисоли чарақлаб, ёниб турарди. Тиззасини кучоқлаб, совуқдан дилдираб ўтирган Чсрвон хоним тушни бедор ўтказмоқда эди. Унинг қуруқшаб қолган лабларидан дуоларининг муборак сўзлари учиб чиқарди. Ўзи билган ва хотирасига ўрнаниб қолган оятларни такрорлаб, Чўтирнинг омон қайтишини яратгандан сўрарди.

зиндон ичида эмас, гўзал кошонада ўтиргандек ҳис этарди. У ёлғиз эмасди. Кўз олдида ҳурлар, малаклар ўтиргандек туюларди. Улар билан гойибона суҳбат қуларди, ксмтик юраги таскин тонарди. Яратганга яна ва яна илтижо қиларди. Хоним бир неча кундан бери танасини кемириб, азоблаётган очликни унутган, қақраб қолган томоқлари кўзи уйқуга илинганда мўъжиза туфайлими ёки Аллоҳнинг қудрати, инояти биланми намланиб қоларди. Тунларида нарилар, ҳурлар унга ошно бўлар, ширин таомлар келтириб тутишарди. У очликни, овқатни, қақраб қолган томоғига ором бергувчи бир томчи сувни хаёлига келтирмасди ҳам. Бутун вужуди билан фақат ва фақат яратганга тавалло қиларди.

Эргашбойнинг чодиридан чиққан Чўтир зиндон тенасига келдию, хонимга зарур иш билан кетаётганлигини, тезда қайтишини, бошлиқ ҳозир уни зиндондан озод қилишини айтди.

- Оҳ, ёнимда сиз бўлмасангиз озодлик менга татирмиди, азизим. Яхшиси, сиз келгунча шу ерда ётганим дурустмиди? - деди Чорвои хоним кўзларини ёнлаб.

- Бундай сўзларни сўзламаг хоним, - зорланди Чўтир.
- Агар сиз ташқарига чиқишни инкор этсангиз мен бу ердан ҳеч қасққа силжимамайман.

- Йўқ, йўқ, азизим, асло бундай қила кўрманг, Эргашбойнинг дили оғрийди. Ахир у киши сизга ишонадилар. Мен сабаб бормаслигингиздан огоҳ бўлсалар ул зотнинг қаҳрларига учрайман!. Сиз қайтгунча кўзларимга уйқу нардасини ташлатмай, сафарингиз-

- Сорани ўлдирдингми, қанжиқ?! - қичқириб юборди Эргашбой ва бир сакраб Воҳиднинг гирибонидан олди. Темирдек бармоқлари йигитнинг бўйига санчилди.

- Шундай, амирим, - йигитнинг тили зўрға айланди.

Эргашбойнинг кўзларидан ўт чақнарди. Вужули қалтирарди. Воҳиднинг кўйлагини чапгаллаб, шу қалар қаттиқ силтадики, мато йиртилди.

- Сен уни атайин ўлдиргансан, хунаса? Номусига теғмоқчи бўлгансан, итдан тарқаган!

- Амирим, амирим, - Воҳид Эргашбойнинг оёғига тиз чўкди. Соңларидан қучоқлаб йиғлади.

- Айт, қанжиқ, қизни нима қилдинг? Ростини айтмасанг каллангни узиб, ўтга ташлайман! Гапир, Сорага нима бўлди?!

- Чин сўзим, йўл сирнанчиқ... - Воҳид гапирмоқчи бўлар, бироқ кўрбоши унинг бўйидан бўғиб, гапиршига имкон бермасди.

- Сўқмоқ музламаган, ҳаво илиб, музлар эриб кетган, сен айтган йўлда одам тойиб, тушиб кетадиган жар ҳам йўқ, итдан тарқаган!

- Сўзларимга ишонинг амирим, ёлгон айтсам энам хотиним бўлсин!

Унинг ичган қасами Эргашбойни қаҳр отидан туширмади. Баттар аччиқлангирди, Воҳиднинг кўкрагига тешиб юборди.

- Соқчилар!

Амирнинг сўзи тугамасдан икки соқчи кўрбошининг тенасида ҳозир бўлди.

- Буюрин!

Эргашбой Воҳидга жирканчли қаради.

- Бу итнинг қўл-оёғини боғлаб, испонасидан совуқ сув оқизинглар! - амр қилди соқчиларга кўрбоши.

Соқчилар Воҳиднинг қўлтигидан олиб, одам кучоғи етмайдиган ёғочга боғланди. Бу устуи Эргашбойнинг буйруғи билан ўрнатилган, тартиб-қоидаларни бузган, юртини соғинганлар шу ёғочга боғлаб жазоланарди. Атрофни бскорчилар ўранди.

- Оёғини ҳам боғланглар, - деди соқчилар бошлиғи Жалол ўз одамларига қарата. - Қимирламасин! Бўнаиб кетса ҳамма ёқни расво қилади! Баракалла, япаям қаттиқроқ боғланглар! Ҳой Позим, жонинг борми, арқонини қаттиқ торт! Жонинг ачимасин, аяманглар! Ҳой, Турсун, қувватинг борми, эркакка ўхшаб боғласанг-чи? Гаффор, нега бир четда писиб турибсан, нақирни тониб кел!

Гаффор чодир ортига ўтиб кетди ва хиёл ўтмай тепшик нақирни кўтариб келди. Турсун уни тутқунининг боши тепасига ўрнатди. Сўнг ичига сув қуйинди. Кичкинагина тепшикдан сув томчилаб тушарди.

- Нақирни бироз қийшайтиришлар. Сув миясининг қоқ ўртасига тушсин, - ўзича кўрсатма берарди соқчилар сардори. - Ҳой, Турсун, томчисини секирилат. Чакиллаб томсин. Шунда асабига таъсир қилади. Бунақала сув тезда тугайди-ку, аҳмоқ!

Турсун хатосини шу заҳотиёқ тузатди. Томчилар Воҳиднинг миясига миҳ мисоли уриларди. Асабига шундай қаттиқ таъсир қилдики, бестоқатланиб, боши

ни у ён, бу ёнга ташлаб, арқонни узиб юборадигандек типирчиларди. Бироқ унинг қўл ва оёқлари шу қадар маҳкам боғлаб ташлангандики, қимирланшининг иложи йўқ эди. Арқонни узишга эса кучи етмасди. Жангарилар халқа шаклида атрофини ўраб олинганди. Қўллари билан шўрлик Воҳидни кўрсатиб, масхаралаб, ичаклари узилгудек қотиб-қотиб кулишарди.

Эргашбой ташқаридаги воқеани туйнукдан кузатиб турса-да, хаёли Сорала эди. «Воҳид унинг номусига теккан ва атайин ўлдирган», деган қатъий қарорга келганди. Бу ишни текшириб кўриш мақсадида яқинларини тоққа жўнатишга қарор қилди. Ҳузурига Мирюнусни чақиртирди.

- Воҳидни нимага жазолаганимни билдингми? - сўради у остонада қўллари кўксига қўйиб турган Мирюнусга.

- Сизни ранжитадиган ва гуруҳимиз маифеатига зил иш қилганлиги учун-да, амирим!

- Ер остида илон қимирласа биласан, тулки! - Эргашбой ўздан ўн ёшлар катта бўлган Мирюнусни аллақачонлар сепсирашни, Мирюнус эса бошлигини сизлаб ганиришни одат қилганди.

- Илондек ҳунёр бўлиш ксрак, амирим! - қўллари кўксига босиб таъзим қилди Мирюнус.

- Воҳиднинг ганига қараганда, Сора музда сирпаниб, жарга қулаб тушганмиш.

- Астафтуруллоҳ! - бош силкитди Мирюнус

- Сўзларига нубҳам бор!

- Хўш?

- Бу нонкўр нафсининг ганига кириб қизни бузган!
- Ганингизда жон бор, амирим!
- Тескириб кўрин керак!
- Буюринг!
- Ҳозироқ уч-тўртта ишончли йигитларни олиб, довоига борасан, Соранинг жасадини тониб, номуси бузилганми, йўқми, шуни аниқлаб қайтасан!
- Бир огиз фармонингиз, амирим!
- Ҳозироқ йўлга чиқ!
- Мирюнус эшик олдида ётганда ортига қайрилди. Тикилиб турган Эргашбойга шундай гап айтди:
 - Амирим, зиндонда ётган Червон хоним бандаликни бажо келтирибди. Кечадан бери ётган жойида қимирламаяпти!

* * *

Мирюнус тапқарига чиққанда ҳамма унга қаради. Боплиқ уни бескорга ичкарига таклиф қилмаганини билишарди. Аммо, у кўзларини ўқ мисоли қадаб турган йигитларга аҳамият бермади. Дастлаб тўқнашган жангарига:

- Тезда зиндондан Червон хонимнинг жасадини олиб чиқиб, жарга ташлаб келинглар! - деди. Кейин ёгочга боғланган Воҳиднинг олдида борди. Унинг ҳоли хароб эди. Пенюнасига томаётган совуқ сув тилка-маторини қуритганди. Асабларини шу қадар қақшатганди-ки, у ўлимига ҳам рози эди.
 - Сора жарга йиқилиб тушгани ростми? - сўради

Мирюнус юзлари ва эғнидаги кийимлари шалаббо бўлиб кетган бандининг иягидан кўтариб. Воҳиднинг назарида Мирюнус уни қийноқдан қутқаринг мақсадида келгандек туюлди. Боя боплиққа айтган гаини такрорлади.

- Қулаб тушди, ушлаб қололмадим!

Мирюнус кулди.

- Алдаянсан, ҳароми!!

- Энам хотиним...

- Қасам ичма, даъюс! Гаининг ёлғон бўлса, энангни қайдан топаман! Ё ўзинг билан ётаманми?! - Мирюнус хандон отиб кулди. Атрофда турган йигитлар ҳам кулишди.

У Воҳиддан бопқа ган сўрамади. Уч- тўрт йигитни олиб, тоққа жўнади. Зиндондон Червоп хонимнинг жасадини тепага олди.

Хоним ўзини қора қурт чаққанини, заҳарли бу жониворни Мирюнус тапплаганини ҳам биларди. Таклифини рад этгани боис шу ишни атайин уюштирганини оғриқлар азобида эслаганди. Хундан кетаётганда яна бир бор яратганга тавалло айлади. Мағфират қилишини чин дилдан сўради.

- Ўзинг асрагин, омонатингни шу ватапфурушлар қўлида, ўзга тунроқда олмагин. Юртимни бир бор кўрай, муқалдас тунроғини кўзимга суртай, ксийин жонимни олсанг армоним йўқ!

Шу сўзларни айтиб, калимасини ўгираётганда хундан айрилди. Хонимнинг томирларидаги ҳайрул умрнинг суви ҳали тўхтамаганди. У билинар-билимас

оқарди. Хаста юраги зўрга тешарди. Белига арқон боглаб, тешага тортишадганди, танаси тошга текканди оғриқни ҳис этди. Бироқ кўзларини очолмади. Қулогига элас-элас одамларнинг овози чалинарди. Тириклигини изҳор айланга, нам қочган, тарашадек қотиб қолган лабларини қимирлатишга куч тополмасди.

- Қасрга кўмамин?
- Жарга таплаймин!
- Сасиб кетади!
- Яхшиеси кўмайлик!
- Қабрни ким қазийди?
- Бу ерда қабр қазини ҳам азоб!

Уни ўлди, жони узилди, дед ўйланадганини хоним билди. Ўзининг тириклигини билдиргиси келди, аммо на кўлларини, на лабини қимирлата олди. Бутун диққатини бир нуқтага жамлади. Кучларини йиғди. Ёлинниб қолгандек туюлган кинрикларини аранг кўтарди. Осмон гўё туман ичида қолгандек кўринарди. Тешасида турган одамлар ошшоқ булутга кўшилиб, кўкда учиб юришадгандек эди. Унга ҳеч ким эътибор бермасди, ҳамма ўзи билан ўзи овора эди. Хонимнинг биринчи кўрган ва ташиган одами Воҳид бўлди. У шундоқ ёнида ёғочга боглаб тапшланган ҳолда бошини осилтириб турарди. Пақирдан томадган томчилар пешонасига чакиллаб тушарди, сўнг ялпоқ юзини бошга соқоли ичига сиғиб кетарди.

- Сизга не бўлди? - хоним юрагининг тубидан чиқадган бу сўзини овоз чиқариб айтишга ҳар нечук

уринмасин, бари бир қуруқшаб қолган лабларини қимирлатишга ўзида мадор тополмади. Шу он қасрдандир стиб келган икки йигит аёлнинг қўлларидан ушлаб, судраб кетишди. Хонимнинг кўйлаклари тошларга илиниб, йиртилиб, бадаллари очилиб, шилиниб кетди. Чодир олдига етганда ўзга биров деди:

- Жарга тапшанлар, бўрилар сб кетсин!

- Тинчини қоқиб оламиз! Шунча тилла увол кетадими?

- Ярми меники!

Тенасига кимдир келди. Жағидан ушлаб, оғзини йириб очди. Хоним ўзининг тириклигини билдириш мақсадида тапасидаги бутун кучни тўшлади. Тилла тилларини суғираётган йигитнинг бармогини тиллади. Йигит кўрқиб, ўзини орқага тапшлади.

- Тирик! Тирик экан! - у арвоҳга дуч келгандай бақариб қочди. Жалол бонлиқнинг хонасига кирди. Хонимнинг ўлмаганлигини маълум қилди. Лайли чоғда тўдабонининг юрагида Мирюнусга нисбатан шубҳа уйғотишга уринди.

- Ўрталарида сиз билмаган сир борки, уни тириклай кўмдиришга буйруқ берган! - деди.

- Гапингда жон бор, - қувватлади кўрбони.

- Эшитишимча, бир ҳафтадан бери унга пон-сув бермабди.

- Хоним очликдан бу аҳволга тушмаган, - деди Жалол. - Мен унинг бадалида кўқарган ва шинган жойларни кўрдим.

- Қалтаклабдими? - ҳайрон бўлди тўдабони.

- Асло, уни қора қуртга чақтирган! - паст овозда деди Жалол.

- Итдан тарқаган ҳароми! Ҳали менинг рухсатимсиз шундай қилибдими?

- Ўрталарида бир гап бор хўжайин. Хоним хушига келганда сўраб билайлик!

Жалол кўндан бери Мирюнуснинг ўрнига кўз тикиб юрганди. Уни йўқотини найида эди. Ўч олиш мавриди келганди.

- Хонимнинг қўлида бир жуфт тилла узуги бўларди, ўна ҳам йўқ, хўжайин!

- А?!

- Кеча тунда зиндонга тушган, ўз кўзим билан кўрганман!

- Ўна ифлос келини билан мени хабардор қил!
Жалол қўлини кўксига қўйди.

- Хонимни нима қилай, зиндонга ташлайми?

- Люҳида чодирга ётқизинглар! Табибга айт, парварин қилсин...

Ю Р Т Д А

Жалолддин Маҳмудовни, хотини ва набирасини дафн этин учун бутун шаҳар аҳли таъзияга келганди. Учга тобут ортилган ва гуллар билан ўралган автомашина шаҳарнинг шоҳ кўчасидан қабристон томон астагина кетиб борарди. Йўлнинг икки четида мактаб ўқувчилари саф тортинганди ҳарбийлар шахдам одим ташлаб, машина билан ёнма-ён боришарди. Одамлар-

нинг ноёни кўринмасди. Йўлдаги автомашиналар ҳаракатдан тўхтаганиди. Ҳайдовчилар, йўловчилар ҳам халққа кўшилиб, тобут ортидан боришарди. Номаълум шахслар прокурор ва унинг яқинларини ўлдириб кетилгани бугун шаҳар аҳлининг газабини келтирганди. «Бу қотиллик одамзод томонидан эмас, балки икки оёқли маҳлуқлар томонидан содир этилган», дсб баҳо беришарди. Ойни этак билан ёпиб бўлмаганидек «қотилликда Эрганбойнинг кўли бор, бу ўшанинг иши», дсган гапларни ҳам айтишарди.

Халқнинг шаҳар прокурорига бўлган ҳурмати баланд эди. Маҳмудов икки мулдат шаҳар прокурори лавозимида ишлаган вақтларда бирорта одамнинг бурни поҳақ қонамаган, бирорта одам бсайб темир панжара ортида ўтирмаган. Маҳмудов олдий халқнинг иссиқ-совуғидан қолмаганди. Ёшларга алоҳида ҳурмат билан қарарди. Талбиркор, инбилармон, фермерларни доимо қўллаб-қувватлаб келарди. Тобут ортидагиларнинг кўпчилиги ёшлар бўлиб, яқин кишиларидан ажраб қолгандай болларини қуйи солиб боришарди. Жасадлар юкланган машина шаҳар четидagi қабристонга кириб келди. Вилоят ва шаҳар раҳбарлари қабр тснасида адолат носбонининг фожиали ўлимига халқ ва юртнинг дунманлари бўлган террорчилар сабабчи эканлигини қайд этишди.

Одамлар тарқалиб кетилгандан сўнг Жаҳонгир яқинларининг қабри тснасида узоқ турди.

- Дадажон, онажон, жондан азиз фарзандим Гулноза! - Йигитнинг кўзларидан оқиб тушаётган ёш, юра-

гини ўртаётган қасос ўти, ҳаяжон уни гапиришига имкон бермасди. - Қотиллар бу дунёда янапга ҳақиқи эмас...

Жаҳонгир кўйнидан ханжар олиб қабр устига сангиди.

* * *

Жаҳонгир отасининг қабрига ханжар сангичиб, юраги ўт-отанда ёниб, қасам ичган куннинг эртасига қотилларнинг изига тушди. Экспертиза қон билан ёзилган «г» ҳарфини таҳлил қилиб, «бу жиноятчилардан бирининг исми», деган хулоса берганди. Изқуварлар номи «г» билан бошланадиган жиноятчиларнинг изига тушганди. Қасоскор улар билан ҳамкорликда ишлаганини истамади. Отаси саводли эди. Одамларнинг исми-шарифларини ёзишга жиддий эътибор берарди. Қотилнинг исми «г» билан бошланганда, албатта уни катта ҳарфда ёзган бўларди. «Отам қотилнинг лақаби ёки тапасидаги белгига ишора қилган бўлиши мумкин», деган хулосага келганди. У шаҳардаги кўзи гилай кимсаларни излади. Кечаю кундуз ишлади. - Шифохоналарга, кўз касалликлари бўлимига кириб, ҳисобда турувчи хасталарнинг рўйхатини олди. Ҳаммасини жамлаб, уларни тўрт гуруҳга ажратди. Ўттиз билан қирқ ёшлардагиларга кўпроқ эътибор қаратди. Қотил шу ёшдаги одам бўлиши мумкин, деб тахмин қилганди. Излаган одамни шаҳардан тополмагач, туманлардаги поликлиникаларга ўтди. Камол исмли шахс Жаҳонгирнинг эътиборини тортди. У муқаллам

икки бор сулланган, ҳозирда тугилган жойида янама-
ётганини аниқлади. Жаҳонгир уни таниш-билишларидан сўроқлади.

- Шаҳарга кўчиб кетган, Холдор исмли йигитнинг уйида янаётган бўлиши мумкин, - дейишди улар.

Жаҳонгир Холдорни шаҳар четидан топи.

- Меникида уч-тўрт ойча ижарада турди, ксйин кўчиб кетган? - деди Холдор.

- Ёунга кўн бўлдимми?

- Ярим йил.

- Ярим йилдан бери кўрмадингизми?

- Кўрдим, аданмасам бир ойча бўлди!

- Қасрда туришини айтдимми?

- Кўришингиз шартми?

- Омонати бор, тошширишим керак!

- Пулми?

- Шунга ўхшанроқ!

Холдор шеригининг қора «дори» билан шуғулланишини биларди. Рўпарасидаги кимсани «дори олиб келган бўлса керак», деб ўйлади.

- Омонатни ўз қўлига тошширишингиз шартми?

- Албатта!

- Унда кутасиз, узоги билан бир ҳафтада қайтади.

Жаҳонгир Холдор ёлгон гапирганини, кўн парса-лардан хабардорлигини билди.

- Узоққа кетганими?

- Мен айтганимни айтмайсиз, келишдикми?

- Гап бўлиши мумкин эмас!

- Ҳозир Янгиободга ўтасиз, Усмон деган йигитни топасиз. Лақаби «уста». Камолнинг қасрдалигини ўша билади.

Жаҳонгир Усмонни икки кун излаб топди.

- Камолни кўришим керак! - деди унга

- Нима ишинг бор?

- Муҳим гапим бор, - газабини ичига ютиб деди Жаҳонгир.

- Бир ҳафтадан кейин келсан!

- Қасрга кетган ?

- Сен кимсан? Нега уни суриштириб қолдинг?

Жаҳонгир асабларини жиловлай олмади. Усмоннинг ёқасидан тутди.

- Қасрга кетган деб сўраянман сендан! Гапир, қасрга кетди у?!

Жаҳонгир унинг қўлини силтаб тапшлади.

- Бир секунд муҳлат, даф бўлмасанг абжағингни чиқариб тапшайман!

- Мен сен ўйлаган қўён юраклардан эмасман!

Усмон залворли муштини потаниш йигитнинг жагига солди. Жаҳонгир тўнгарилиб тунди. Бурнидан қон келди. Чўзилиб ётмади, ўрнидан турди, яна унинг қаршисига борди.

- Қичигинг босилмадимми? - тиржайиб сўради «уста».

- Саволимга жавоб олмасдан кетмайман!

- Шундай де? Мана жавоб! - Усмон бош бармоғини икки бармоғининг орасидан чиқарди. бу гап унинг зарбаси нипонга тегмади. Оёғи осмондан бўлганини

ўзи сезмади. Юз-кўзига тески ва муштлар тушарди.

- Гапир, ит, Камол қасрда?!

«Уста» шеригини сотиши мумкин эмасди. Кутуриб кетган Жаҳонгир уни тешарди. Усмои калтакларга нарво қилмасди, ғужанак бўлиб ётарди. Юзи қонга беланиб, кийимлари йиртилиб кетганди. Шунда ҳам гапирмади. Жаҳонгирнинг кўзи ёғоч тиладиган аррага тушди. Усмоини узун ёғочга боғлади. Токни улади. Арра ишлади. Унинг ялтираб турган тишлари ёғочга қўшиб Усмоини домига тортарди. Шунда кўзига ўлим кўрипти. Тесасида кўзлари ёпиб турган Жаҳонгирни биргина сўз қайтариши мумкинлигини билди. Боши арранинг тишларига тегинига бир қадам қолганда:

- Ўчир! - дея жон ҳолатда қичқирди.

Жаҳонгир унинг косасидан ирғиб чиққан кўзлари-га тикилди.

- Қасрда?!

- Қирғизистонга ўтиб кетган!

- Қачон?

- Бир ҳафта бўлди.

- Қачон қайтади?

Кўз илғамас тезликда пастга-теснага тушаётган арранинг эпкинни «уста»нинг юзига уриларди. Бир сониядан сўнг арра бошини, кейин гавдасини иккига бўлиб ташлаши аниқ эди. Усмои яна чинқирди:

- Ўчир! Ўчир!!

Арқон билан ёғочга боғлаб ташланган Усмои қимирлай олмасди. Жаҳонгирнинг кўз олдига ота-онаси ва

қизи келди. Ўлим олдидап улар ҳам шундай аҳволга тушибгандир? Раҳм-шафқат сўрабгандир? Опаси сўраган бўлса сўрабгандир, бироқ отаси ўлимга тик боқадиган одам эди. Қизи-чи, у доллаган.

Жаҳонгир тугмачани босди.

- Кимлар билан кетди?

- Иккита исриги билан..

- Исми?

- Бири Маъсуд, иккинчисини танимайман.

- Нима учун кетди?!

- Шаҳар прокурорини, хотинини ва набирасини ўлдирибганди. Мелисалардан қочиб кетинди.

- Буни уларнинг ўзи айтдимми?

- Таълимчи ўтирибганда қулоғимга чалишиб қолди.

- Сен уларнинг гуруҳиданмисан?

Усмон ишдамади. Жаҳонгир тугмачага қўл чўзди.

«Уста» сирини айтмаса, арранинг остига кириб кетини мумкинлигини билиб дол солди.

- Тўхта, айтаман!!

Жаҳонгир устанинг олдига ўтирди. Қасоскорнинг асаблари қақшаганди, вужуди билинар-билимас қалтирарди.

- Уларнинг гуруҳига қўшилганимга икки йил бўлди.

- Сенга қандай топшириқ беринган?

- Бой-бадавлат одамларнинг рўйхатини тузиниши, машина заводини портлатини! Ўскин қўлимни қонга бўямаганман!

- Шаҳар прокурорининг ўлдирилишидан хабардор-мидин?

- Буни кейин эшитдим.
- Рўйхатни кимга берадиги?
- Маъсудга!
- У кимга беради?
- Бундан бехабарман! Эшитганимча, у хориждаги бошлиқларига топшираркан. Афғонистондан ҳам ўтишади.
- Улар сенинг уйиңда тўпланишадими?
- Аввал шу ерда йигилишарди. Ҳозир жойларини ўзгартиришган!
- Тўлабопи ким?
- Қамбар исми йигит, лекин ўзини кўрмаганман!
- Қасрда у?
- Қирғизистонда яшайди. Вақти-вақти билан Андижонга келиб туради. Ундан катгаси ҳам бор!
- Исми?
- Эрганбой дейишади, эшитганидирсан?! Афғонистонда туриб бу ердаги одамларига топшириқ беради.
- Кўн нарсаларни биларкансан, нега милисага айтмадиги?
- Кўрқдим, энди мени кўйиб юборасанми? - сўради Усмон.
- Ватан хоинларига уйиңдан жой берганиңг, уларни халқимизниң душмани эканлигини била туриб ҳукуматга хабар берганиңг учун сен Олий жазога лойиқсан! Сендай ифлос кимсалардан ўч олишга қасам ичганиман!

МОСКВА

Ғофур билан Вадим Вольфович ўртасида андак келишмовчилик содир бўлганди. Аслида у мафия отаси билан алоқани узилгани истамасди. Эрганбойнинг тагига сув кетганини, куни битганини яхши биларди ва тушунарди. Шу кунга қадар уни қўллаб, ҳолидан хабар олиб турган кимсаларнинг ҳафсаласи пир бўлгани бошқаларга қараганда Ғофурга кундек равишан эди. Абдурашид Дўстум аскарлари Мозори Шариф ва унга қўнни бўлган вилоятларни ўз тасарруфига олганлиги, лозим бўлган пайтда бир ҳамла билан Эрганбой эгаллаб турган водийни эгаллани мумкинлигини биларди. Тўдабонининг саросимага тушиб, умидсизланиб қолганининг боиси ҳам шунда эди. Бир хавф туғиладиган бўлса, йигитларини тапплаб қочиб қолиши ҳеч ган эмасди. Ғофур осойишта, бсхавотир макон тоини фикрига аллақачон келганди. Ёунинг учун нул ҳаводек зарур эди. Маблаг тоинининг ягона йўли Афғонистондан жўнатилаётган «дори»ларнинг ҳақидан қайириб қолиш эди. Қолаверса, рус мафиясининг отаси Вадим Вольфович билан алоқани узмаслик, унинг ишончига кириш, бу ишда йўлига ғов бўладиган тўсиқларни янгиб, «дори» олиб борадиган одамнинг изига пинҳона тушиб йўқотини эди. Эрганбой ҳам, мафия отаси ҳам ундан инубҳаланмаслиги лозим.

Шу мақсадда Абдусаматни ёнига олиб, кетини олди-дан Пономарёвга қўнғироқ қилиб, душанба куни етиб боришини маълум қилди. Айтилган кун Москвада бўлди. Абдусаматни меҳмонхонада қолдириб, Вадим Вольфовичнинг қароргоҳига жўнади. Олиб келган «дори»ни ҳозирча унга тоширмасликка қарор қилди. Вазиятга, кекса «дори»фурушнинг раёйига қараб уни тутишни ўйлади. Жўнаш олдидан ханжарини болди-рига боғлаб олди. Асқотиб қолиши мумкин, деб хаёл қилди.

Мафия отаси меҳмонни кўл бўйида кутарди. Шом қоронғулиги тушганди. Анчадан бери бу ерга келмаган, тимсоҳларини соғиниб қолганди. Соҳил бўйига курси қўйиб, бўғизланган қўйнинг гўштини нимта-лаб, йиртқичларга едириб ўтирарди. Тимсоҳлар этни ҳаволаёқ илиб, ўзлари билан сув тубига олиб кириб кетишарди. Уларнинг овқатланишини хуш кўрадиган Вадим Вольфович этни едириб бўлди. Бироқ меҳмондан дарак йўқ. Гўшт тутаган бўлса-да, тимсоҳлар қиргоқдан кетинмасди. Болшарини сувдан чиқариб, юмалоқ кўзларини Вадим Вольфовичга тикиб туришарди.

Машина келиб тўхтади. Гофурни кўриб, қариянинг дилидаги ганглик тарқади. Меҳмонни бағрига босиб кўришди. Гофурнинг хаёли ўзида эмасди. Мафия отаси ўрмонда кутиб олаётганидан хавотирланди.

- Ўтир десам афсуски, курси битта, - деди Вадим Вольфович меҳмонга, - Хўш, ишлар қандай кетяпти, қароғим? Эрганбой жаноблари бизга қапча «дори» ҳозирлаб қўйди?

- Бу йил ҳосил яхши эмас, Вадим Вольфович,- деди Гофур. Бу гап қариянинг шубҳасига мой сепди. Ҳикмат ҳосил мўл бўлганини, Эрганбой керагича «лори» билан таъминланиши айтганди.

- Шундай де, - қазабини ютиб жилмайди мезбон. - Демак, бонлигинг бизни алдабди-да?

- Бундай димоқчи эмасман, Вадим Вольфович, «лори» кам бўлгани учун унинг нархи кўтарилиб кетди. Пулига чидасангиз бас!

- Ақлинг кириб қолибди, - қария кўзларини бақрай-тириб турган тимсоҳларга қараб деди. - Унда қагча тўланним керак?

- Ўн фоиз қўнсангиз бас!

- Ўн фоиз! Кўшлик қилмайдими, қароғим?

- Назаримда, инсоф доирасида қўйилган нарх!

- Дано фикр!

Вадим Вольфович ўтлар устидаги коньякни олди. Қалаҳга қуйиб, меҳмонга узатди. Гофур унинг қўлини қайтармади.

- Эрганбой бизга бонқача хабар жўнатганди, сен эса унинг гапига зид фикрни билдирясан?

Гофур бу ерга Эрганбойнинг одами келганига амин бўлди. Кимлигини билишни истади.

- Қаидай фикр билдирган экан?

- Мен сен билан эмас, Эрганбой билан савдо қиламан. Шу сабабли унинг фикрини билишнинг шарт эмас! - жеркиб берди қария. - Сен ўз вазифангни унутиб қўйясан! Бонлигинг биз жўнатган пулларнинг ҳаммасини олаётганмиди?

- Олган! - деди жавоб қилди Гофур.
 - Назаримда, у биздан хафа. «Мол»ни жўнатмай қўйганининг сабаби шунда...
 - Бундай бўлиши мумкин эмас.
 - Эпитипимга қараганда, сен орқали жўнатган пулларимнинг ярмини олмаганими!
 - Мен ражжитман! - кўнгли қандайдир нохушликни сезган Гофур ўзини қўлга олишга, ҳаяжонини босишга қанчалик уринмасин, бари бир тинирчилаб қолди.
 - Шундай дес, ишонч билан гапирганингнинг сабаби нимада?!
 - Берган пулларингизни унинг қўлига ўзим тонширганман-ку!
 - Хиёнат қилмагансан, шундайми?
- Гофурнинг юраги татиллади. «Наҳотки, Эргашбой билан гаплаган бўлса», деган совуқ ўй кўнглини зимистон қилди.
- Мезбон чўнтагидан бир парча қоғоз олиб, Гофурга узатди. Хатга кўзи тушган заҳоти ранги оқариб кетди. У тўдабонининг дастхатини тапирди. Шу сабабли «бу хўжайиннинг хати эмас», дедилди.
- Кимдир ўртамизга пифоқ солиш мақсадида бу мактубни сизга жўнатган, - деди Гофур ўзини қўлга олишга уришиб.
- Мафия отаси ўрнидан турди.
- Ўзинг биласан! Мен сенга эмас, кўнроқ Эргашбойга ишонаман. Бизнинг ишимизда хиёнаткор ва соғқишларга раҳм-шафқат қилинмайди.

Ғофур бу ерга бежиз олиб келинмаганини тушуинди. Кўрқув аке этган кўзлари сувдан бопини чиқариб турган тимсоҳларга туинди. Ортидаги соқчилар куршо-вини ёриб қочиниши ўйлади. Оралиқдаги масофани чамалади. Бир ярим қадам. У орқага одим тапшди. Шу заҳотиёқ иккинчи қадамиши ён томонига кўйди. Соқчига яқин келди, аммо унга қайрилиб қарамади. Ғофур бармоқларининг учини тугиб, билагини орқа томонга букиб, унинг кўкрак қафасини мўлжаллади. Бармоқлари соқчининг ошқозонига, тирсаги эса жағига тегди. Баланд бўйли рақибининг оёқлари ердан узилиб, тўптарилиб йиқилди. Лекин Пономарёвга зарба беринга улгурмади. У ўзини четга олинига, Ғофурнинг орқа томонидан кучоқланга улгурди. Йиқилган соқчи ўрнидан турди ва Ғофурнинг юзига мушт туширди. Вадим Вольфович «бас», дегандек кўлини кўтарди. Соқчилар Ғофурнинг кўлларини қайириб, мафия отасининг оёқлари остига тиз чўктиринди. Унинг бурнидан оқабган қон чакиллаб кўйлагига томарди.

- Мен ўзимнинг адолатли ҳукмини ўқидим! - таптанали овозда деди мафия отаси. - Сувдаги жопи-ворлар уни ижро этишди. Тимсоҳлар анчадан бери одам гўнгини татимай кўйинганди. Қара, ўлжа кслар-микин, дсб бизга тикилиб турилибди. Шу кунга қалар сенга ўхшаган олгита хиёнаткор бу маҳлуқлар-нинг қорнига жой бўлган! «Менг»лар уларни бедарак йўқолганлар рўйхатига тиркаб кўйган. Ахир тилсиз

жониворлар ўз оғизларини инсон қонига бўяганларини кимга ҳам айтишарди.

Ғофур нима дейишни билмай турарди. Мафия отасининг кўлида ўлишни истамасди. Ахир бу ерга ўлиш учун келмаган-да!

- Мехмонни тимсоҳларга совға қилинглар! - деди Вадим Вольфович йигитларига ва ўзи машина томон юрди.

Соқчилар шу ондаёқ унинг кўлтигидан олиб, оёгини ерга теккизмай қиргоққа олиб келишди. Ғофур қаршилик кўрсатишга ўзида куч тополмади. Соқчилар беникдай тебратишиб сувга улоқтиришди.

Ғофур бир пайтлар сув остида кўл жанги билан мунтазам шуғулланганди. Сув тубида бени дақиқагача қолиб кетарди. Бундан ташқари, чапдаст ва чаққон эди. У ҳаводаёқ нимининг этагига кўл солиб, болдиридаги ханжарни олишга улгурди.

Тимсоҳлар бирданига ўлжага тапшанишмади. Узун думларини қайириб, бирин-кетин сув остига шўнгинди. Улардан бири смиринга аҳамият бермади, тўқ эди. Иккинчи тимсоҳ сув остига чўкиб бораётган одамнинг ортидан қувди. Ғофур оғзини очиб кслаётган тимсоҳни кўрди. У бир ҳамла билан белини тишлаб, гўнгишни нимта-нимта қилиб тапшани мумкин эди. Ғофур балиқдай буралиб, ўзини ёнбонига олди. Катта тезликда кслаётган тимсоҳ ўтиб кетди ва буралиб орқага қайтди. Ғофур ханжарни унинг сикасига санчди. Оғриққа чидаёлмаган тимсоҳ қочди. Сув

юзи қип-қизил қонга беланди. Йиртқич яна ўлжага тапланди. Ханжар олқасида қолганди. Гофур чан бсринга, қутурган ва айни дамда ҳолсизланиб бораётган тимсоҳни ўтказиб юборолмади. Жағини икки томонга қайирди. Қон йўқотиб бораётган йиртқич лунгани билан олишинга ожизлигини ҳис этди ва қочди.

Сув қизил ранга бўялганини кўрган соқчилар бир-бирлари билан кўз уринтириб, мағина томон юришди.

Вадим Вольфович орқа ўриндиқда ўтирарди. Мағина жойидан кўзгалганда Пономарёв соҳилнинг нариги томонида турган одамни кўриб қолди ва ҳайдовчига «тўхта» деди.

- Хўжайин! - Пономарёв худди ажина кўрган одамдай ажабланди. - Гофур!

Вадим Вольфович кўзларига ишопмади, мағинадан тушди. Гофур тирсагини киндиғига тираб, мушт бўлиб тугилган қўлларини силкитиб мағия отасига қарата шундай деди:

- Вольфович, гўнгишги тимсоҳларингга едирмасам, эркак эмасман! Эшитиб қўй, бу меннинг қасамим!

У бошқа сўз айтмади ва ўрмон ичига кириб кетди. Ортидан қувин фойдасиз эканлигини билган соқчилар нима қилишни билмай қолишди...

УЧИНЧИ КИТОБ ИОЁНИГА ЕТДИ.

МУНДАРИЖА

<i>Афғонистон</i>	3
<i>Юрда</i>	20
<i>Афғонистон</i>	22
<i>Саманган</i>	27
<i>Олма-ота</i>	38
<i>Юрда</i>	41
<i>Юрда</i>	46
<i>Москва</i>	49
<i>Саманган</i>	53
<i>Афғонистон</i>	58
<i>Хонимнинг ўтмиши</i>	63
<i>Қоҳира</i>	74
<i>Афғонистон</i>	80
<i>Афғонистон</i>	87
<i>Қирғизистон</i>	100
<i>Мирюнуснинг ўтмиши</i>	108
<i>Юрда</i>	114
<i>Афғонистон</i>	118
<i>Айгоқчининг топпириги</i>	122
<i>Қасос</i>	129
<i>Висол</i>	135
<i>Юрда</i>	139
<i>Москва</i>	148
<i>Юрда</i>	153
<i>Юрда</i>	165
<i>Афғонистон</i>	170
<i>Афғонистон</i>	177
<i>«Сим» операцияси</i>	189
<i>Қирғизистон</i>	195
<i>Саманган</i>	200
<i>Юрда</i>	208
<i>Москва</i>	216

Адабий-бадиий нашр

Исҳоқжон НИШОНОВ

АФҒОН ШАМОЛИ

УЧИНЧИ КИТОБ

*ҚАЙТА ИШЛАНГАН ВА
ТЎЛДИРИЛГАН ИККИНЧИ НАШРИ*

Детектив роман

<i>Муҳаррир:</i>	Нурбек АБДУЛЛАЕВ.
<i>Тех. муҳаррир:</i>	Қодирхон НОМОНОВ.
<i>Ком. дизайнер:</i>	Исмоилхон ТОПХОЖАЕВ.
<i>Мусаҳҳиҳ:</i>	Султонхон ХОЖАЕВ.

Теришга 02.04.2011 й. берилди. Босишга 12.06.2011 й.
рухсат этилди. Газета қоғозига офсет усулида босилди.
Бичими 60x42. 1/16. Ҳажми 14 босма табоқ.
Адади 2000 нусха. Буюртма № 351
Баҳоси келишилган нарҳда.

«Наманган» нашриёти. Наманган шаҳри,
Навоий кўчаси-36, Матбуот уйи, 3-қават.

«Чуст босмаҳонаси» МЧЖ,
Чуст шаҳри, Сўфизода кўчаси, 8-уй.